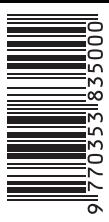

cijena 1.5 EUR

petak, 31. maj 2019.

MONITOR

CRNOGORSKI NEZAVISNI NEDJELJNIK

Broj 1493 godina XXX

koliko će koštati autoput
**ŠTA ZNAJU ĐECA
ŠTA JE MILIJARDA**

igre oko malih hidroelektrana
KAD SU PROBRANI
ZAVRŠILI POSAO
VLADA UVELA MORATORIJUM

27 godina od deportacija
bih izbjeglica
RATNI ZLOČIN VLAST
PREKRIVA ZABORAVOM

FOKUS

- KOLIKO ĆE KOŠTATI AUTO-PUT:**
Šta djeca znaju šta je milijarda (Zoran Radulović) 8

DANAS, SJUTRA

- Bez afera, molim (Milena Perović-Korać) 11

INTERVJU

- DEJAN MILOVAC, MANS:**
Korupcija i organizovani kriminal i dalje najveći problem
(Milena Perović-Korać) 12

MONITORING

- NOVA-STARA STRATEGIJA ZA MALE HIDROELEKTRANE:**
Monopol za privilegovane (Predrag Nikolić) 16

- DVADESET SEDAM GODINA OD DEPORTACIJE BIH IZBJEGLICA:**
Ratni zločin vlast prekriva zaboravom
(Veseljko Koprivica) 18

DRUŠTVO

- NOVA INICIJATIVA U KULTURI:**
Da li je Crnoj Gori potreban muzej arhitekture
(Branka Plamenac) 22

- GODIŠNJI ODMOR KAO SAN:**
Pisalo me socijalno da me vodi na more (Miloš Bakić) 24

OKO NAS

- SJEVER: HOĆE LI KIŠNI MAJ PREPOLOVITI PRINOSE:**
Gledanje u nebo (Dragana Šćepanović) 32

- BERANE: CIGLANA U RETROVIZORU:**
Zločin bez kazne (Tufik Softić) 33

- PEKO VUKADINOVIC, IZVIĐAČ:**
Na čistoj strani života (Andrea Jelić) 36

INTERVJU

- MILORAD PUPOVAC, PREDSJEDNIK SAMOSTALNE DEMOKRATSKE SRPSKE STRANKE:**
U Hrvatskoj nije lako biti Srbin (Veseljko Koprivica) 38

DUHANKESA

- BAČILO NA ŠAR-PLANINI:**
Ferid Muhić) 41

SVIJET

- IZBORI ZA EVROPSKI PARLAMENT: POPULISTIČKI NAPAD NIJE USPIO:**
Bez jasne ravnoteže moći (Milan Bošković) 42

**Gotovo je izvjesno
da će nas dionica
Smokovac – Matešovo,
završena ili ne, koštati
više od milijardu eura.
Nepoznanica je maksimalna
cijena tog poduhvata. I vrijeme
za koje ćemo morati da platimo
potrošeno**

**STR
7-10**

24. maj 2019.
broj 1493.

17. maj 2019.
broj 1491.

DEJAN MILOVAC, MANS KORUPCIJA I ORGANIZOVANI KRIMINAL I DALJE NAJVĆI PROBLEM

Floskule kako je „pravda krenula“ i kako „nema nedodirljivih“ i javni nastupi koji se graniče sa nadrealnim ne očekuju se od ozbiljnih tužilaca, a ponamjanje mogu zamijeniti konkretne rezultate u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije na visokom nivou

STRANA 12

DA LI JE CRNOJ GORI POTREBAN MUZEJ ARHITEKTURE

Na inicijalno pismo za osnivanje crnogorskog muzeja arhitekture, sa šest adresa stigla su samo dva odgovora. Generalni direktor Direktorata za kulturnu baštinu, Aleksandar Dajković otpisao je arhitekti Slobodanu-Bobu Mitroviću u oktobru prošle godine, davanjem načelne podrške njegovim naporima u oblasti očuvanja arhitektonske baštine CG

STRANA 22

PISALO ME SOCIJALNO DA ME VODI NA MORE

Više od polovine građana Crne Gore o sedam dana ljetovanja može samo da sanja. Onda kad ne sanjuju da žive u toploj sobi i da im ne prijeti život uz svijeće u iznajmljenim sobama gdje svakoga časa može pokucati gazda zbog neplaćene kirije

STRANA 25

ZLOČIN BEZ KAZNE

Država Crna Gora i grad Berane ostali su, nekažnjeno, bez jedine fabrike opekarskih proizvoda dok Crna Gora danas godišnje uvozi opekarske proizvode u vrijednosti od oko dvadeset miliona eura. Niko, nikada, ni za šta nije odgovarao

STRANA 33

U izradi ovog broja, osim gdje je drugačije naznačeno, korištene su fotografije iz arhive Monitora i Vjesti.

Izдавач:
"MONITOR" d.o.o.
Podgorica

Nedeljničnik MONITOR
Podgorica, Trg Republike bb
<http://www.monitor.co.me>
E-mail: monitor@t-com.me
Prvi broj crnogorskog nezavisnog nedeljnika "Monitor" izšao je u Titogradu, 19. oktobra 1990.
Utemeljivači nedeljnika: dr Miodrag Perović i Stanislav Čano Koprivica

Predsjednik Odbora direktora:
dr Miodrag Perović

V.d. izvršna direktorica:
Milena Perović-Korać

**Glavni i
odgovorni urednik:**
Esad Kočan

Redakcija:

Zoran Radulović (zamjenik glavnog i odgovornog urednika), Predrag Nikolić (šef deska), Marijana Bojanić, Mustafa Canka, Tamara Kaliterina,

Petar Komnenić, Veseljko Koprivica, Olivera Lakić, Milena Perović-Korać, Branka Plamenac, Nastasja Radović, Tufik Softić, Radmila Stojanović, Milka Tadić-Mijović, Jovo Martinović

Miodrag Vukmanović

Kolumnisti:

Ferid Muhić, Milan Popović, Filip Kovačević, Gradimir Gojer, Zoran Pusić

Grafički urednik:
Dragan Lučić

Organizacija i distribucija:
Slobodan Dedić

Telefoni:
020/404 641; 404 645; 069 327 727

Fax:
020/242 306

Rukopise ne vraćamo

List izlazi petkom
List je registrovan kod Republičkog sekretarijata za informisanje Crne Gore pod brojem 64.

Priprema:
Studio "MOUSE" - Podgorica

Štampa:
"Daily press" - Podgorica

Distribucija:
„S PRESS!-Podgorica

NEOGRANIČENI RAZGOVORI KA CG MREŽAMA

MORE
INTERNETA

SAVRŠENA SLOBODA
KOMUNICIRANJA
UZ
URBAN NEO

Ponuda važeći ugovor na 24 mjeseca. Telefon je moguće kupiti i uz druge pakete ili ponude, po odgovarajućim cjenama. Cijene su sa PDV-om. Prikazane fotografije uređaja mogu se razlikovati od originala. Akcija traje do isteka zahtjeva.

mtel projektor

www.mtel.me

info line: 1600

mtel Imate Projektor

mtel Crna Gora

mtel Crna Gora

mtel CG

IZVJEŠTAJ EVROPSKE KOMISIJE OGRANIČEN NAPREDAK

U izvještaju o napretku Crne Gore za 2019. godinu koji je objavila Evropska komisija (EK) navedeno je da postoji izvjestan napredak u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala ali da i dalje nedostaju rezultati kada su u pitanju određene vrste organizovanog kriminala i korupcije na visokom nivou, kao i da nije zabilježen napredak u oblasti slobode izražavanja.

„Početne istrage, optuženja i pravosnažne presude u pogledu korupcije na visokom nivou su ustanovljeni kao praksa, ali odgovor krivičnog pravosuđa protiv visoke korupcije ostaje limitiran. Dalji napredak biće moguć samo sa postojanjem nezavisnih institucija, zaštićenih od bilo kakvog uticaja i ohrabrenim da u potpunosti koriste svoja ovlašćenja”, navodi se u izvještaju.

Dalje se navodi da nema napretka ni u procesuiranju napada na novinare.

U pogledu političkog kriterijuma posmatrani period od prošle godine je obilježen malim povjerenjem u izborni sistem, koji, kako se navodi, mora biti revidiran na obiman i sveobuhvatan način.

„Zatvaranje jednog poslanika krajem 2018. godine i optužbe o korupciji i nelegalnom finansiraju političke partije (afera Koverat) početkom 2019. godine, doveli su do ponovnog bojkota parlamenta od strane opozicije. Ove optužbe su bile okidač za mobilizaciju građana kroz redovne proteste, pokušaj vanparlamentarnog političkog dijaloga i zahtjevi opozicije za formiranjem tehničke prelazne vlade”, navodi se u izvještaju.

U izvještaju podsjećaju na Odbor za reformu izbornog zakonodavstva koji je u jesen prošle godine formiran u svrhu povjerenja u izborni proces, ali koji kako navode nije dao rezultat u svom mandatu.

Kako se u izvještaju navodi, politička scena je fragmentirana, polarizovana i obilježena nedostatkom političkog dijaloga.

Navodi se da nije bilo političkih i sudskih pomaka u vezi sa korišćenjem javnih fondova za potrebe političkih partija. Dalje se ističe da je neophodno ojačati transparentnost, učešće i Vladin kapacitet za sprovođenje reformi.

Navedeno je da postoje izazovi za ASK kao što su kredibilnost i nezavisnost.

U borbi protiv organizovanog kriminala Crna Gora je i dalje umjerenou pripremljena.

U pogledu osnovnih ljudskih prava, navodi se da je Crna Gora uskladila svoje zakonodavstvo sa EU standardima.

Crna Gora je ostvarila određeni nivo napretka po pitanju slobode izražavanja, ali u EK smatraju da nije bilo značajnog napretka u izvještajnom periodu.

posjetite nas na
www.monitor.me

SAVE THE CHILDREN

INDEKS PREKINUTOG DJETINJSTVA

Crna Gora napredovala je na Indeksu prekinutog djetinjstva za tri mesta i ove godine nalazi se na 50. poziciji.

Indeks prekinutog djetinjstva, koji Save the Children objavljuje uoči Međunarodnog dana djeteta, 1. juna, rangira 176 država svijeta po tome gdje je djetinjstvo najmanje, a gdje najviše ugroženo uslijed faktora kao što su loše zdravlje, neuhranjenost, isključivanje iz obrazovanja, dječiji rad, brakovi maloljetnika, maloljetničke trudnoće i ekstremno nasilje.

Na Indeksu prekinutog djetinjstva, Bosna i Hercegovina (BiH) zauzima 38. poziciju i u odnosu na prošlu godinu, napredovala je za jedno mjesto. Srbija se nalazi na 46. poziciji, gdje je bila i prošle godine. „Crna Gora je takođe napredovala, i to za tri mesta, te je ove godine na 50. poziciji”, kaže se u saopštenju. Najlošije pozicionirana zemlja regiona je Albanija, koja se nalazi na 61. mjestu, ali je ona najviše napredovala u regionu, u odnosu na prošlogodišnju 77. poziciju. Prethodne dvije godine, Slovenija je dijelila prvo mjesto, dok ove godine dijeli treće sa Norveškom.

SINDIKAT DOKTORA MEDICINE

JAVNO ZDRAVSTVO NAPUSTILO VIŠE OD 120 LJEKARA

Javni zdravstveni sistem od 2014. godine napustilo je više od 120 ljekara zbog, kako tvrde u Sindikatu doktora medicine (SDM), niskih zarada i neuređenosti sistema u kome rade.

Sa druge strane, ministar zdravlja **Kenan Hrapović** smatra da je crnogorski zdravstveni sistem interesantan ljekarima, jer je u njemu angažovano oko 240 doktora iz inostranstva sa privremenim ili stalnim nastanjnjem i onih koji rade po pozivu.

Podaci SDM pokazuju da je od 2014. godine javni zdravstveni sistem napustilo ukupno 125 ljekara, od kojih je 55 otislo u privatni sektor. Kada je riječ o zemljama inostranstva, ljekari se najčešće odlučuju za Njemačku, u kojoj je posao našlo dvadeset doktora u posljednjih pet godina. U Sloveniji se zaposlilo pet ljekara, šestoro u Švajcarskoj, Srbiji 11...

„Kolege uglavnom kažu da je razlog odlaska loš socioekonomski status ljekara, ali isto toliko važani razlozi su neuređenost sistema u kome rade, nedostatak protokola, smjernica, normativa, izostanak sistemskih rješenja u pogledu nedostatka kadra”, kazali su iz SDM.

Odgovorili su i da su zarade ljekara u privatnom sektoru značajno veće.

„Uporedite samo satnicu ljekara koji radi u javnoj zdravstvenoj ustanovi, a koja iznosi od 2,5 do pet eura, dok je najniža cijena pregleda u privatnoj 30 eura”, rekli su iz SDM.

Prema Hrapovićevoj statistici, državu je u posljednjih deset godina napustilo stotinak ljekara. „Dio je otisao u penziju, značajan dio u privatni sektor, gdje pružaju uslugu crnogorskim pacijentima...”

barometar

MILOŠ ŽARKOVIĆ, iz Podgorice, jedan je od stotinu dobitnika prestižne Hubert H. Humphrey program stipendije na svjetskom nivou. „Imajući u vidu da sam u toku doktorskih studija boravio u Francuskoj i da sam magistrirao na jednom od najboljih univerziteta u Irskoj, odluka o akademskom i profesionalnom usavršavanju u inostranstvu nikada nije dovedena u pitanje. S obzirom na studiranje u velikom broju evropskih zemalja, između ostalog u Beču, Bratislavi, Zagrebu i Ljubljani na osnovnim studijama, moj san je bio da se dalje usavršavam u SAD-u. To mi se i ostvarilo u avgustu 2018. godine na Univerzitetu u Bostonu”, kazao je Žarković.

PLUS

U SREDNJIM ŠKOLAMA 16 NOVIH SMJEROVA. Operater hemijskih procesa i ispitivanja, tehničari hemijsko-farmaceutskih procesa i ispitivanja, kao i za logistiku, špediciju i carinu, muzički izvođač i saradnik, te građevinski, veterinarski i kozmetički tehničar neki su do 16 novih smjerova koji će od naredne školske godine biti dostupni svršenim osnovcima u srednjim stručnim školama. Novi obrazovni programi, kako je kazala **Milica Lekić** iz Ministarstva prosvjete, uključuju potpuno novi koncept nastave i ishode učenja. „Modularizovani obrazovni programi takođe podrazumijevaju da učenik završetkom pojedinih modula i prije kraja škole može steći stručnu kvalifikaciju, čime se smanjuju takozvani osipnici iz sistema obrazovanja i omogućava tržištu da u svakom momentu zna kojim kvalifikacijama i znanjima neko raspolaže”, objasnila je Lekićeva.

DJEĆIJI SAVEZ PODGORICA nema licencu za pružanje usluga socijalne i dječje zaštite, ali ni odobrenje za upravljanje odmaralištem na Veruši i nije upisan u turistički registar. Da Dječiji savez Podgorica radi bez odobrenja i licence utvrđio je nedavno Zaštitnik ljudskih prava i sloboda u postupku po sasvim drugoj prijavi - prijavi roditelja koji se žalio zbog načina pripremanja hrane u odmaralištu gdje godinama borave crnogorski đaci. Iz Dječijeg saveza su kao dokaz da rade po zakonu dostavili rješenje Glavnog grada Podgorica, od 23. januara 2015. Tim rješenjem odobreno je pružanje ugostiteljskih usluga smještaja i ishrane zatvorenog tipa vrste odmarališta. Iz kancelarija zaštitnika, međutim, navode da je to rješenje donijeto na osnovu Zakona o turizmu iz 2014. i podsjećaju da je taj zakon prestao da važi, da je od marta prošle godine na snazi novi, zbog čega su u Dječijem savezu bili u obavezi da zatraže novo odobrenje za rad.

MINUS

IZGUBLJENI SPOROVI DRŽAVU KOŠTALI 22 MILIONA EURA. „Ukupni troškovi budžeta za 2018. godinu po osnovu izgubljenih sudskih sporova iznosili su 16,18 miliona, a za četiri mjeseca 2019. godine 5,68 miliona”, naveo je ministar finansija **Darko Radunović** u odgovoru na poslaničko pitanje poslanika **Branke Bošnjak** (DF). Od ukupno

16,2 miliona eura, isplaćenih po osnovu izgubljenih sporova, najviše novca platilo je Ministarstvo unutrašnjih poslova, 5,43 miliona eura. Sudstvo je platilo 4,15 miliona, a Ministarstvo saobraćaja i pomorstva 1,2 miliona. Ostali resori su imali sudske troškove manje od milion eura. Uprava za imovinu je po tom osnovu platila 954 hiljade, Ministarstvo odbrane 881 hiljadu, Ministarstvo poljoprivrede 467,3 hiljade, Ministarstvo održivog razvoja i turizma 441 hiljadu, zatim Ministarstvo javne uprave 198,5 hiljada, tužilaštvo 73 hiljade, Agencija za zaštitu ličnih podataka 165,6 hiljada, a Ministarstvo rada 162 hiljade eura.

KOLIKO ĆE KOŠTATI AUTO-PUT

• DA LI SU ČITALI
POTPISANO: Duško Marković, Milo Đukanović i Ivan Brajović

Šta znaju đeca šta je milijarda

Gotovo je izvjesno da će nas dionica Smokovac – Mateševo, završena ili ne, koštati više od milijardu eura. Nepoznanica je maksimalna cijena tog poduhvata. I vrijeme za koje ćemo morati da platimo potrošeno

Po sistemu toplo-hladno, prošlog četvrtka, u istom danu kada je (poslije šest godina) donijela odluku o povećanju minimalne zarade, Vlada premijera Duška Markovića obznanila je da se troškovi gradnje prioritetne dionice auto-puta Bar – Boljare uvećavaju za još 4,83 miliona eura.

Dodatni novac otiči će za kopanje kanala i polaganje cijevi kroz koje će prolaziti kabl za napajanje električnom energijom dionice Smokovac - Mateševo. Iz nekog razloga, laicima nerezumljivog, i taj se posao našao u grupi „nepredvidivih, nepredviđenih i naknadnih radova“ (član 13.9 Ugovora o projektovanju i izgradnji auto-puta) koji

nijesu uključeni u cijenu od 809,5 miliona eura, ugovorenu u februaru 2014. godine. Izvođač novougovorenih radova biće kineska kompanija CRBC.

Prethodno je, podrazumijeva se, Vlada na popis „nepredvidivih“ radova dodala projekat napajanja ove dionice auto-puta električnom energijom. Valjda su „naknadno“ obaviješteni o potrebi da auto-put bude osvijetljen. A da benzinske pumpe, recimo, ne mogu raditi bez struje. Ili je, možda, samo došlo do kratkog spoja u komunikaciji između kabineta bivšeg i aktuelnog ministra saobraćaja Ivana Brajovića i Osmana Nurkovića.

Vlada je, uglavnom, 14. februara ove godine Monteputu

fokus

dala *saglasnost* (čitaj nalog) da se kompanija zaduži za 31,6 miliona. Kako bi državna kompanija platila izgradnju elektro mreže duž prioritetne dionice.

Pitanje zbog čega se Vlada nije pojavila kao direktni investitor tog posla i ma jednostavan i tužan odgovor. Trošak dijela *zaboravljenih* radova prebačen je na tuđa pleća kako bi, makar formalno, „nepredvidivi, nepredviđeni i naknadni radovi“ ostali u planiranom okviru od deset posto prvo bitno planiranog budžeta. A izvršna vlast se sačuvala potrebe za dodatnim zaduženjem.

Po sličnoj formuli zamjene teza iz Vlade su stigla objašnjenja da dodatni (neplanirani) novčani izdaci za gradnju sistema za vodosnabdijevanje auto-puta nijesu posljedice nečije *zaboravnosti* ili neznanja. Riječ je, tvrdi se u saopštenju ministra Nurkovića, o naknadnoj odluci da se umjesto izgradnje instalacija „potrebnih za održavanje i funkciju auto-puta“ obezbijede uslovi za vodosnabdijevanje lokalnog stanovništva u koridoru auto-puta, čime je i „distributivni vodovod položen u auto-put dobio karakter regionalnog vodovoda“. I taj će nas vodovod, *sa karakterom*, koštati dodatnih 14,2 miliona. Do danas ne znamo ni gdje on počinje, ni gdje se završava. Znamo da u vrijednost radova nije uračunat PDV-a.

Pošto već pominjemo porez na dodatu vrijednost, da se vratimo na onaj elektroenergetski kabl, i Vladin nalog *Montepetu* da se zaduži 31,6 miliona za rad izgradnje elektro mreže duž dionice Smokovac –

• NEPREDVIDIVO,
NEPREDVIĐENO,
NAKNADNO – I
ODE 100 MILIONA:

Ministar Osman
Nurković ne vidi
razlog za brigu

Mateševu. Ta odluka je trajala punih pet dana. Onda je Ministarstvo finansija obavijestilo Ministarstvo saobraćaja da crnogorski *Montepet* nije kineski CRBS, pa ni planirana investicija ne može biti oslobođena plaćanja PDV-a od 6,6 miliona eura!? Problem je riješen tako što je Vlada *Montepetu* dala saglasnost da se, umjesto 31,6, zaduži za 38,2 miliona eura.

Nepuni mjesec kasnije, neko mudar se dosjetio da planirani kabl treba i ukopati. Još 4,83 miliona. Tako vrijednost do sada ugovorenih *dodatah* radova stiže na blizu 90 miliona eura. To je već više od planiranih deset odsto, a troškovi će sigurno rasti, pošto još nijesu ugovoreni svi, do sada uočeni a prethodno *zaboravljeni*, radovi.

Priča se oduži a još nijesmo pomenu li najzanimljivije. Među „nepredvidivim, nepredviđenim i naknadnim“ radovima našla se i prva faza petlje Smokovac koja će, prema nedavno

potpisom ugovoru sa CRBS, koštati 30,5 miliona eura. Inače, petlja na Smokovcu je jedna od četiri petlje (uz Pelev brije, Verušu i Mateševu) na auto-putu čija se gradnja nije dovodila u pitanje tri godine, sve dok *Vijesti* prije 20-ak mjeseci nijesu objelodanile da će je Kinezzi, za ugovorenih 810 miliona, samo *nacrtati* (projektovati) planiranu petlju na periferiji Podgorice.

Naknadno smo saznali, zahvaljujući NVO MANS, da su Kinezzi još u oktobru 2015. godine obavijestili Vladi tadašnjeg premijera Mila Đukanovića da je za funkcionalnost započetog projekta potrebno projektovati i izgraditi makar četiri nove stavke: petlju Smokovac, regionalni put od naselja Veruša do ukrštanja sa auto-putem

Ako ozvaničimo da kineska CRBC „uzrokuje ozbiljne ekološke probleme“ u slivu Tare, kineska *Exim banka* nam može uskratiti ostatak sredstava neophodnih za završetak započetih radova. I zatražiti trenutno plaćanje do danas preuzetih sredstava iz kreditnog aranžmana

u ukupnoj dužini od pet kilometara, rekonstrukciju postojecog lokalnog puta od petlje Matešovo do puta Matešovo - Kolašin u dužini 1,4 kilometra i snabdijevanje auto-puta vodom. Koji dan kasnije Vladi je stiglo i obavještenje o potrebi izmještanja tri dalekovoda sa trase auto-puta u ukupnoj dužini od sedam kilometara. Ove informacije Vlada je, zvanično, primila na znanje tek šest mjeseci kasnije, u maju 2016.

Ni tri godine od tada nizgradnja pristupnih puteva još nije ugovorena. Zato smo, umjesto svečanog otvaranja izgrađenog puta 11. maja, kao što je to bilo planirano Ugovorom o projektovanju i izgradnji, koji dan ranije dobili informaciju da se svečanost odlaže za septembar naredne godine.

Vlada je, u međuvremenu, odustala od prava na naplatu penala zbog kašnjenja u izgradnji auto-puta koji su mogli iznositi do pet odsto vrijednosti ugovorenih radova, odnosno do 40 miliona. „Investitor nema pravo da od izvođača zahtjeva obećanje za kašnjenje radova za period od 10. maja 2019. godine do novog roka završetka 30. septembra 2020. godine“, konstatiše Vlada. Bez objašnjenja da li je odricanje od 40-ak miliona poklon kineskim partnerima ili posredno priznanje vlastite krivice za kašnjenje.

A novi termin završetka radova, uglavnom, znači da bi otvaranje dionice i prve vožnje između Podgorice i Kolašina mogli *pasti* u sred kampanje pred naredne parlamentarne izbore.

Koliko god bi DPS i njegovi sateliti mogli, krajnje nezasluženo, izvući koristi iz te (slučajne?) koincidencije – prolongiranje završetka prve dionice auto-puta nosi mnogo ozbiljnije probleme. Jedan od njih je to što će prva rata kredita kod kineske *Uvozno-izvozne banke* (*Export-import bank*

of China, poznata i kao *Exim banka*) dospjeti na naplatu svega šest mjeseci nakon, i dalje samo mogućeg, početka komercijalne eksploracije izgradene saobraćajnice. A ne dvije godine kasnije, kao što je to bilo planirano ugovorima o kreditu i izgradnji dionice Smokovac – Matešovo. Tako će se naplatom putarine obezbijediti znatno manje novca za dospjelu ratu. A Crna Gora će kredit za novoizgrađeni put početi otplaćivati prije nego što istekne dvogodišnji rok provjere kvaliteta izvedenih radova.

Aktuelni kreditni aranžmani sa Kinezima zaslužuju još nekoliko riječi. Ugovor o preferencijalnom zajmu koji je u ime Crne Gore, 30. oktobra 2014., potpisao tadašnji ministar finansija **Radoje Žugić** sadrži makar nekoliko potencijalno problematičnih stavki. Čak i pod uslovom da se ne osvrćemo na to što je novac od *Exim banke* uzet u dolarima, uz obećanje (član 2.5 Ugovora) da će

ne poznaju i ne poštju ni ovdašnje zakone i pravila, a kamoli kineske. A posljedice mogu biti krajnje ozbiljne. Tim prije što se mogući sporovi rješavaju na Međunarodnoj privrednoj i trgovinskoj arbitražnoj komisiji Kine (CIETAC). Prema njenim pravilima. U Pekingu.

„Arbitražna odluka će biti konačna i obavezujuća za obje strane“, piše u Ugovoru koji smo prihvatali. Šta to može da znači pokušajmo sagledati kroz sljedeći primjere.

Crna Gora se kineskoj državnoj banci obavezala (član Ugovora 6.8) da će se dok ne vrati uzeti kredit uzdržati od aktivnosti koje „po mišljenju Zajmodavca“ mogu imati negativan uticaj na našu sposobnost da vratimo uzeti kredit. Znači li to da smo za sva nova zaduženja dužni da pribavimo saglasnost *Exim banke*? Ili se navedeno može odnositi i na neke političke odluke?

Da pokušamo pojasniti. U članu Ugovora 7.3 stoji da u slučaju „izmjena zakona ili državnih politika“ u Kini ili Crnoj Gori „koja onemogućava da Zajmodavac ili Zajmoprimec izvrši svoje obaveze po ovom Ugovoru“, *Exim banka* može „prestatи sa isplatom Aranžmana, i/ili proglašiti cijelokupnu glavnici i obračunatu kamatu trenutno dospjelom za plaćanje – bez daljih zahtjeva, obavještenja ili drugih pravnih formalnosti bilo koje vrste“.

Koliko bi nas mogla koštati izmjena državne politike za sada možemo samo da naglađamo. Ali, o tome da bi stvar mogla postati bezobrazno skupa svjedoči član 8.1 istog Ugovora. „Zajmoprimec se ovim neopozivo odriče imuniteta po osnovu suverenosti ili na drugi način za sebe ili svoju imovinu, osim imovine koja se odnosi na diplomatsko-konzularna predstavništva i vojne imovine, u vezi sa bilo kojim arbitražnim postupakom ili izvršenje bilo koje arbitražne odluke...“.

• MILIJARDA VIŠE - MANJE:
Radoje Žugić, ministar
finansija koji je potpisao
ugovor o kineskom kreditu

se „robe, tehnologije i usluge koje će biti kupljene sredstvima Aranžmana preferencijalno nabavljati iz Kine“.

Potpisani Ugovor predviđa da će se „prava i obaveze strana po ovom Ugovoru rukovoditi i tumačiti u skladu sa zakonima Kine“. Ne jednom smo se uvjerili da ovdašnji vlastodršci

• DRŽAVA NE VIDI, NE ČUJE, NE GOVORI: Devastacija prirode u koritu Tare

Dug bi, dakle, mogli platiti dijelom svoje teritorije. Nakon što bi se o tome odluka donijela u Pekingu. Na sve ovo nedavno je upozorila ekonombska analitičarka **Mila Kasalica**. Nema naznaka da je neko od nadležnih čuo njene riječi. Da ne pominjemo mogućnost da je neko pokušao da pročita to o čemu je Kasalica govorila.

Samo na prvi pogled priča izgleda nerealno.

Primjećujemo da Marković i njegovi saradnici insistiraju na skrivanju svih podataka koji se tiču ekoloških posljedica gradnje auto-puta. Rizikujući da pri tom prekrše nebrojeno domaćih i nekoliko međunarodnih konvencija, zakona i propisa. Primjetili ste, možda, kako se i u ovonedjeljnom Izvještaju o napretku EK konstatiuje kako ovdašnje vlasti „treba da striktno procijene i spriječe moguće negativne uticaje gradnje auto-puta Bar – Boljare na Skadarsko jezero i Taru“. I da naša Vlada uporno pokušava da se ogluši o ta upozorenja.

Iako ona niješ nova.

„Aktuelna trasa auto-puta je izabrana kao najpovoljnija, iako nije urađena realna procjena stanja, niti su u obračun uključeni troškovi zaštite životne sredine koji su ogromni“, konstatiše u aprilskom Izvještaju MANS-a o gradnji auto-puta. „Takvu

sliku ne vidi većina institucija, čak ni kada su suočene sa zvaničnim podacima drugih organa o stepenu zagađenosti...“.

Monitor je, uz pomoć MANS-a, došao do dokumenta koji bi mogao objasniti ovu *nezainteresovanost* nadležnih crnogorskih institucija za nepopravljivu štetu koja se čini nekim od najvrednijih prirodnih resursa tzv. *ekološke države*.

Među javno dostupnim dokumentima kojima se u svom radu

rukovodi *Exim banka* nalaze se i *Smjernice za procjenu ekološkog i socijalnog uticaja projekata* koje kreditira kineska državna banka. Tu, pored ostalog (član 16), stoji kako „zajmoprimci ili vlasnici projekata treba da redovno izvještavaju Banku o stvarnim ekološkim i socijalnim uticajima koje donosi izgradnja projekta“. Uz konstataciju da će *Exim banka* vršiti „inspekciju upravljanja projektima nakon zajma, uključujući ekološke i socijalne uticaje“.

Stizemo do suštine: „Za projekte koji su u izgradnji ili u funkciji i koji prouzrokuju ozbiljne ekološke i socijalne probleme... *Exim banka* ima pravo da prestane sa isplatom kredita i zahtijeva rano vraćanje kredita, u skladu sa ugovorom...“ (član 19). Znači – ako ozvaničimo da kineska CRBC, uz ili bez pomoći ovdašnjih vlasti, „uzrokuje ozbiljne ekološke probleme“ – a stanje u slivu Tare neodoljivo podsjeća baš na to – kineska *Exim banka* može nam uskratiti ostatak sredstava neophodnih za završetak započetih radova. I zatražiti trenutno plaćanje do danas preuzetih sredstava iz kreditnog aranžmana (oko 400 - 450 miliona). To smo potpisali. Da li ćemo se kajati?

Zoran RADULOVIĆ

Bez afera, molim

Piše: Milena PEROVIĆ-KORIĆ

Taman kad pomisliš da si čuo sve, oglasi se ministar pravde, predemokratski i presvijetli Zoran Pažin. Čovjek bi pomislio da će se, sa silnim stažom u sudu u Strazburu sa kojim se diči, založiti za zahuktalu pravnu državu, koja danonoćno bdi nad pravom, pravdom, i ljudskim pravima. Ali ne, ministar je u parlamentu ove sedmice zatražio da se ukinu afere, da se tužiocu ne stresiraju i nepotrebno pritiskaju da istražuju potencijalnu korupciju i kriminal na najvišem nivou.

U redu, preevropski ministre Pažin, izvinite, nećemo više intervjujsati insajdere, da se ne sjekirate Vi i tužiocu. Jest, opet nas Brisel upozorava da nema konkretnih rezultata u oblasti kriminala i korupcije, al' može to i tako kako vi hoćete. Nema afera, nema šta da se istražuje, nema kriminala i korupcije

oblasti kriminala i korupcije, ali može to i tako. Nema afera, nema šta da se istražuje, i onda nema kriminala i korupcije. Statistika besprekorna, a tužiocu nastavljaju lagano da progone kritičare rezima na osnovu ničega. Divota.

I premijer Duško Marković je u parlamentu ove sedmice briljirao iz demokratije i vladavine prava. Na pitanje poslanika Miodraga Lekića o tome da li je za Markovića - „skandalozni korupcionaški čin, u kojem bankar rezima nezakonito daje novac vašem funkcioneru, gradonačelniku Podgorice, za izborne potrebe vaše partije, normalna pojava koja treba da prođe bez posljedica za vrh vlasti”, Marković je ocijenio da Lekić na taj način priziva „neke prijeke

sudove u Crnoj Gori”. Pa da, brr, ne treba sudovi da budu prijek prema funkcionerima DPS-a. Nego da ih pomiluju po kosi, i vaspitno djeluju. Tipa: nemojte više uzimati koverte i preko crnih fondova finansirati izbole. Nećemo, sudija. Nije lijepo- namršteno, ali blago doda sudija. U redu, sudija, nije. Nemojte ni da kradete izbole, ništa partijska zapošljavanja, zloupotrebe resursa, novac iz podzemlja, i te stvari. I nemojte da vas snimaju, brate, pa da se Katnić i Stanković dovode u neprijatnu situaciju da moraju da vode istrage protiv vaših pripravnika i kafe kuvarica. Nećemo, druže sudija.

I Đukanović je bio lijepo raspoložen ove nedjelje, na šta nismo navikli. Primio je Avio Orava u svoju kancelariju, i tu dobio na ruke najnoviji Izvještaj EK. Nije ga još doduše pročitao, ali je obećao da ‘oće. Bez obzira, iskazivao je zadovoljstvo i slatkoricje. Ocijenio je da će vrlo ozbiljno proučiti preporuke Evropske komisije, i kazao da će se *kao i do sada* vrlo odgovorno odnositi prema njima.

Jest, da je lijepo zvučao, onako blag i pitom, pošto smo navikli da deretizuje ali omakla mu se riječ koja otkriva znanog Vođu. Preevropski orjentisani predsjedniče, ne bi bilo dobro da se prema preporukama Evropske komisije odnosimo *kao i do sada*. Evo, na primjer, iz Brisela, po ko zna koji put, upozoravaju da nema napretka u rješavanju slučajeva napada na novinare. Petnaest je godina od ubistva glavnog i odgovornog urednika *Dana* Duška Jovanovića, još ne znamo ko su nalogodavci ovog zločina. I slučaj napada na novinarku *Vjesti* Oliveru Lakić tapka u mjestu. Kao i mnogi drugi. Đukanović je već doduše, danas na putu da popravi tu statistiku. Tek što je primio Izvještaj ukazao je na smjer *rasvjetljavanja* slučaja Olivere Lakić. Kriv je „neodgovorni pojedinac”, pojasnio je. To što on medijima u kojima rade napadnuti novinari crta mete kad god stigne, nema veze. Neodgovorni predsjednici država ovdje su svejedno zaštićena vrsta.

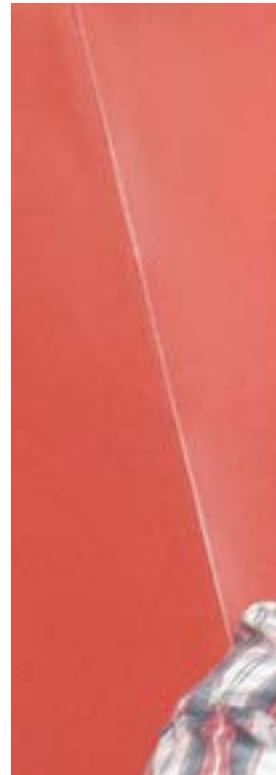
Ima još preporuka prema kojima se ne bi baš valjalo kao *do sada* odnositi, ako ćemo u Evropu iz prave. Tipa, one – Brisel: zabrinuti smo zbog političkog pritiska na RTCG. Vlast ne haje. Ili, tradicionalna primjedba na račun nezavisnosti Agencije za sprečavanje korupcije. Sreten Radonjić s mjesta direktora, šta god u Izvještaju pisalo, ne mrda.

I tako redom. I tako prodošće decenije. A oni nikad. I pročitasmo još jedan izvještaj o onome što znamo. Da s njima nema promjena.

DEJAN MILOVAC, MANS

Korupcija i organizovani kriminal i dalje najveći problem

Floskule kako je „pravda krenula“ i kako „nema nedodirljivih“ i javni nastupi koji se graniče sa nadrealnim ne očekuju se od ozbiljnih tužilaca, a ponamjanje mogu zamijeniti konkretne rezultate u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije na visokom nivou

MONITOR: *Godišnjica je ubistva Duška Jovanovića. Ni nakon 15 godina taj slučaj nije riješen. Ocijenili ste da vlast na taj način šalje opasnu poruku, i da je to pokazatelj koliko je crnogorsko društvo stiglo u procesu demokratizacije. Gdje smo u tom procesu?*

MILOVAC: Proces EU integracija je neminovnost Crne Gore, bez obzira na datume sa kojima se licitira radi dnevnopolitičkih potreba, a mnogo češće zbog prikrivanja stvarnog stanja u zemlji. Zbog toga u javnosti postoji percepcija da uspjesi u integracijama koje plasira vlast, ne prati opšta demokratizacija crnogorskog društva i unaprijedena vladavina prava.

Nažalost, činjenica da ni poslije 15 godina nije riješen slučaj ubistva glavnog i odgovornog urednika DAN-a, Duška Jovanovića, govori da se ne radi samo o percepciji, te da je u mnogim oblastima reforma crnogorskog društva imala samo kozmetičke efekte, a da su korupcija i organizovani kriminal i dalje najveća prepreka ka iole uređenoj državi.

Za običnog građanina, pravna

država je i dalje nedosanjani san, bez obzira na to koliko se vlast trudi da najprizemnijim metodama sve nas ubijedi u suprotno. Zbog toga se nacionalna i identitetska pitanja i dalje izdašno koriste kao zamjena za odgovore na brojna goruća egzistencijalna pitanja. Sve te zastave, grbove i ostale državne simbole bih radije volio da vidim na novim fabrikama, školama, bolnicama i drugim objektima koji bi doprinijeli novim radnim mjestima i većem kvalitetu života građana, umjesto što se na dnevnoj osnovi devalorizuju od strane većine političkih partija u Crnoj Gori.

MONITOR: *Predsjednik Đukanović je ocijenio prošle sedmice da su nezavisni mediji i dio NVO sektora središte opozicione politike, i da su njihovi interesi finansijski i politički. Kako vidite tu izjavu, kao još jednu opasnu poruku sa vrha?*

MILOVAC: Imao je Đukanović i mnogo opasnije i direktnije poruke za medije i civilni sektor, a takvo obraćanje je postalo immanentno njegovom javnom vokabularu. Kao i svaki dugogodišnji diktator, i Đukanović nastoji da neprijatelje bezakonja i nepravde, koji čine

suštinu njegove vlasti, drži u strahu, crtajući im mete u svakoj prilici.

Ne čudi što Đukanović otpor dominatno prepoznaje u redovima civilnog sektora i medija, pa tek onda onim opozicionim. Mediji i civilni sektor mnogo fokusiranije adresiraju ključne probleme u radu vlasti od političkih partija koje se lako daju okupirati različitim temama, zbog čega su i osjetljivije na zamke koje nosi bitisanje u crnogorskoj političkoj kaljuzi. U toj kaljuzi Đukanović odlično pliva već trideset godina, koristeći je za obesmišljavanje otpora njegovom režimu. Kada neko godinama odbija da se spusti na njegov nivo, a pri tome predano radi na otkrivanju korupcije i organizovanog kriminala na kojima dobrim dijelom počiva njegova vladavina, jasna je i frustracija i nervozna koja je posljednih godina i više nego primjetna.

MONITOR: *Tužilaštvo je ove sedmice odbacilo vašu prijavu protiv direktora ASK Sretena Radonjića, zbog sumnje da je zloupotrijebio položaj jer je odbio da pokrene postupak protiv predsjednika Đukanovića. Možete li zamisliti da tužilaštvo ili ASK za bilo šta*

procesuiraju Đukanovića?

MILOVAC: Radonjić je na tu funkciju instaliran kao najobičniji poslušnik, sa zadatkom da obesmisli tu instituciju, a prije svega da uguši svaki pokušaj da se zbog očigledne korupcije i nezakonitog bogaćenja procesuiraju najviši državni i partijski funkcioneri. Radom ove institucije se i ove godine bavi Evropska komisija u najnovijem izvještaju o napretku Crne Gore, ponavljajući zabrinutost u vezi sa njenom nezavisnošću, kredibilitetom i načinom na koji definiše prioritete u svom radu.

Kada je u pitanju tužilaštvo, dovoljno je reći da se na vrijeme „apsolutne tištine tužilaštva“ pod vođstvom Ranke Čarapić može gledati kao na njegov zlatni period kada ono nije bezprizorno korišćeno za pranje biografija prljavih političara i sa njima povezanih kriminalaca. To su jedini rezultati tandem-a „Stanković-Katnić“ koji do sada nije uradio ništa da građanima vrati povjerenje u tu instituciju, i da korumpiranim političarima i pripadnicima podzemlja

pošalje poruku da Crna Gora više ne želi da bude igralište za domaće i svjetske kriminalce, sigurna luka za pranje novca, šverc cigareta, oružja i narkotika, i konačno mjesto gdje nesposobni tužioci svjesno ili nesvjesno rade u njihovom interesu.

Floskule kako je „pravda krenula“ i kako „nema nedodirljivih“ i javni nastupi koji se graniče sa nadrealnim ne očekuju se od ozbiljnih tužilaca, a ponamjanje mogu zamijeniti konkretne rezultate u borni protiv organizovanog kriminala i korupcije na visokom nivou.

Kada je u pitanju procesuiranje Đukanovića, novo vrijeme donosi nove dokaze protiv njega, njegove porodice i sa njime povezanih lica u Crnoj Gori i van njén. Za sada se ti

Novo vrijeme donosi nove dokaze protiv Đukanovića, njegove porodice i sa njime povezanih lica u Crnoj Gori i van njén. Za sada se ti dokazi gomilaju u fiokama tužilaštva, ali želim da vjerujem da se gomilaju i na nekim drugim adresama

dokazi gomilaju u fiokama tužilaštva, ali želim da vjerujem da se gomilaju i na nekim drugim adresama. Zbog toga mislim da je neophodno i važno dokumentovati svako krivično djelo posljednjeg evropskog diktatora, bez obzira na demotivući odnos koji prema tim naporima imaju institucije sistema, u prvom redu tužilaštvo.

Đukanović je sve, osim nepametan političar i dok u Crnoj Gori ima nepodijeljenu političku moć neće dozvoliti da na čelna mjesta u institucijama koje su zadužene za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala bude postavljen kadar koji ga može ugroziti. Da li su Stanković i Katnić takvi došli na čelo tužilaštva, ili su „gađenje“ na dokaze protiv Đukanovića razvili tokom vremena, manje je bitno od činjenice da istrage u najvećim slučajevima i dalje zaobilaze *Prvu familiju* Crne Gore.

MONITOR: Upravo smo saznali da ćemo morati izdvojiti dodatnih pet miliona eura za izgradnju auto-puta, za radove nepredviđene ugovorom. Mi i dalje ne znamo šta je konačno dogovorenko sa Kinezima, na šta MANS odavno upozorava. Kako je moguće da je jedan takav projekat toliko netransparentan?

MILOVAC: Ogromna većina građana još nije svjesna posljedica koje će ovako dogovoreni aranžmani sa CRBC-jem i kineskom razvojnom EXIM bankom imati na generacije koje dolaze. Ovo dobrim dijelom mogu da zahvale Vladi Crne Gore koja čini sve da sakrije ključne informacije o ovoj investiciji, otvarajući tako širom vrata za zloupotrebe i korupciju.

MANS je od početka realizacije ovog projekta tražio da se uspostavi nezavisna kontrola realizacije Ugovora o izgradnji i projektovanju auto-puta i Ugovora o kreditu na nivou parlamenta Crne Gore, ali je to glasovima poslanika vladajuće koalicije odbijeno. To za rezultat ima državne komisije sa „omerta“ načinom kontrole, potuno nekontrolisane subvencije

na PDV, gorivo, kamen i pjesak, radnu snagu i mašine, gdje gotovo niko nema preciznu informaciju ili kontroliše da li podizvodači zloupotrebljavaju pomenute beneficije.

Što se tiče dodatnih, naknadnih, vandrednih i neplaniranih radova na auto-putu, kako u Vladi pokušavaju da nazovu dodatne milione eura koje moramo da platimo, na tome možemo da zahvalimo prije svega bivšem ministru saobraćaja Ivanu Brajoviću koji je uradio gotovo sve da sa Kinezima napravi ovakav dogovor.

Jako je teško ozbiljno shvatiti objašnjenja nadležnih da pristupni putevi, petlja Smokovac, elektro i vodosnadbijevanje nisu sastavni dio projekta na osnovu kojeg je dogovorena gradnja. Ne postoji način da se to u praksi i provjeri, jer je Glavni projekat proglašen za tajni dokument. Uprošteno, sa Kinezima smo dogovorili da nam sagrade kuću u kojoj ćemo moći da živimo, da bi se ispostavilo, kada je kuća skoro gotova, da nisu bili predviđeni krov ili prozori pa treba i za to posebno da platimo.

MANS već duže upozorava da sve više državnih institucija i kompanija pribjegava praksi da krije podatke o svojim finansijama, a ugovore o potrošnji budžetskih sredstava proglašava za poslovnu tajnu. Za razliku od oznake „povjerljivo“ ili „interno“ koje državne institucije mogu stavljati na dokumenta samo na određeni vremenski period, u postojećem zakonodavstvu oznaka „poslovna tajna“ nije vremenski ograničena. To čini ovaj institut veoma pogodnim za zloupotrebe.

Naše iskustvo govori da državne institucije i kompanije oznaku poslovna tajna stavljaju i na dokumenta i informacije koji moraju biti javni, odnosno postoji nesporan javni interes da njihovim sadržajem šira javnost bude upoznata. Nerijetka je praksa da se ugovori sa trećim licima i plaćanja po tim ugovorima iz državnog budžeta proglašavaju za poslovnu tajnu što je nedopustivo.

I u najnovijem Izvještaju EK o napretku Crne Gore se izražava

Kada se radi o stanju u tužilaštvu, dovoljno je reći da se na vrijeme „apsolutne tištine tužilaštva“ pod vođstvom Ranke Čarapić može gledati kao na njegov zlatni period kada ono nije bezprizorno korišćeno za pranje biografija prljavih političara i sa njima povezanih kriminalaca

ozbiljna zabrinutost zbog narastajućeg trenda da Vlada informacije proglašava tajnim, i upozorava da takva praksa onemogućava efikasnu građansku kontrolu nad radom javne administracije.

MONITOR: Mještani Bukovice brane tu rijeku od „stavljanja u cijev“. Za čije interese se crnogorske rijeke stavljuju u cijevi?

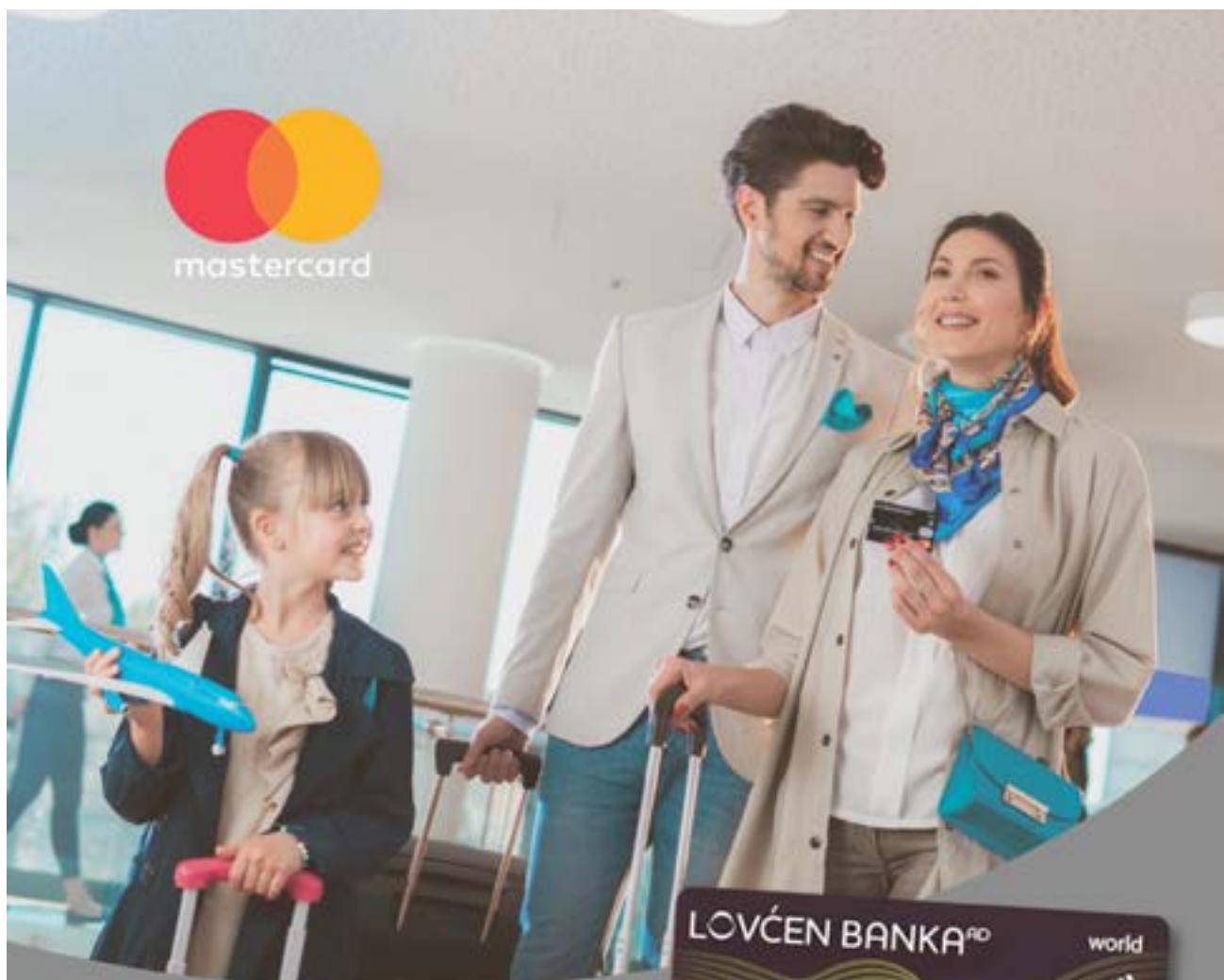
MILOVAC: Prije nego što je i pomenuta ideja o izgradnji malih hidroelektrana MANS je upozoravao da Vladina energetska politika nije usmjerena na ispunjavanje evropskih kvota za održivu energiju, već da država pravi ozbiljan zaokret

ka jednoj od važnijih izvoznica struje u regionu. Jedan od prvih koraka je bio početak izgradnje energetske konekcije sa Italijom sa neskrivenom idejom da Crna Gora postane regionalno energetsko čvoriste.

Posao sa malim elektranama je neskriveno fokusiran na generisanje profita privilegovanih tajkuna i nema nikakve dodirne tačke sa povećanjem udjela energije iz održivih izvora u ukupnoj potrošnji struje u zemlji. Udio proizvedene energije je zanemarljiv u odnosu na ukupnu proizvodnju u državi i isplativ je samo vlasnicima elektrana koji imaju privilegiju da se samo oni „nakače“ na prirodni resurs koji pripada svima, i da ga u trci za profitom nekažnjeno devastiraju.

Koliko je javnost bila uključena u donošenje odluka koje imaju ovo za posljedicu pokazuju i gotovo svakodnevni protesti građana koji traže da njihove rijeke budu zaštićene. Najava iz Ministarstva ekonomije da će svi ugovori sa koncesionarima biti „ponovo kontrolisani“ na odstupanja od zakona i propisa je sramna i bezobrazna i govori koliko malo je država posvetila vremena i truda na zaštititi javnog interesa u tim poslovima.

Milena PEROVIĆ – KORAĆ

The image shows a man, a woman, and a young girl at an airport. The man is holding a suitcase and a small child, while the woman holds a card. In the background, there's a large Mastercard logo.

Za svijet na dohvrat ruke

**WORLD Mastercard®
platna kartica
Lovćen banke**

A close-up of a dark purple Mastercard. The card features the text "LOVĆEN BANKA AD" and "world". It has a gold and black wavy pattern design. The Mastercard logo is at the bottom right.

**LOVĆEN
BANKA AD**

br. 1493/ petak / 31. maj 2019.

MONITOR 15

Monopol za privilegovane

Nema insistiranja na projektima koji se kose sa interesima lokalne zajednice i neće biti potrebe da niko u Crnoj Gori svojim životom brani rijeke, šume, jezera”, izjavio je premijer Duško Marković na nedavnom premijerskom satu.

Samo par dana prije toga premijer je osvrćući se na proteste, koji traju u Šavniku zbog gradnje malih hidroelektrana(mHE) na rijeci Bukovici, ustvrdio da se to važno pitanje politizuje. To što male HE grade kompanije sa licima povezanim sa vlašću, uglavnom sa predsjednikom države i partije Milom Đukanovićem, izgleda nije politika, već biznis. Građani to nikako da shvate, pa već godinama, mještani Andrijevice, Plava, Berana, Bijelog Polja, Murina, Gusinja, sela Bukovica i Štitarica organizuju proteste, pitajući Vlada kako mogu da žive bez vode i tražeći da se uvede zabrana na gradnju novih postrojenja.

Upornost se isplatila pa je Vlada naprasno odlučila da preispita posao oko gradnje malih HE. „Protesti mještana nisu novina, a vi me pitate danas za Bukovicu, a ja znam da na različitim lokacijama građani unazad

Vlada je nakon godina protesta odlučila da preispita gradnju malih hidroelektrana. Mještani Šavnika i dalje ne vjeruju obećanjima Vlade nego stražom sprječavaju gradnju Bukovice 1 i 2 na istoimenoj rijeci

nekoliko godina protestuju, potpuno razumijevajući njihov protest jer su to rijeke na koje su oni navikli da koriste vodu i za vodosnabdijevanje i za svoje poljoprivredne aktivnosti. Ne možemo ostati naravno nijemi na bilo kakav protest bilo kojeg od građana”, izjavila je ministarka ekonomije Dragica Sekulić.

Iz Vlade su saopštili da neće davati nove koncesije za mHE. Kod dosadašnjih Vlada nije konstatovala nijednu zloupotrebu u procesu dodjele koncesija za izgradnju

malih hidroelektrana, ali će ipak preispitati svu dokumentaciju u vezi sa postojećim ugovorima o malim HE. Prema tvrdnjama NVO *Green Home* većina izgrađenih malih HE odobrena je uz kršenje zakona. Naime, za 50 malih elektrana potpisani su ugovori bez plana davanja koncesija za korišćenje vodotoka i prateće studije o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu, kazala je Nataša Kovačević iz NVO *Green Home*. „Svi ugovori zaključeni do 2016. treba da budu raskinuti kroz proces za ocjenjivanje ustavnosti i zakonitosti opštih akata”, kazala je Kovačevićeva.

Vlada je za sada ukinula jednu od naknada za obnovljive izvore energije na računima za struju, oko kojih je u javnosti bilo mnogo buke jer je bilo očigledno da građani svojim parama finansiraju biznise privilegovanih bogataša. Vlada je tu grešku priznala pa je najavila da će ubuduće davanje koncesija za gradnju malih elektrana biti moguće jedino ukoliko bi vlasnici prodavali struju po tržišnim cijenama bez subvencija sa računa potrošača.

Vlada ponovo obmanjuje javnost da će građani biti djelimično rasterećeni plaćanja po osnovu korišćenja obnovljivih izvora energije, zaključili su iz URA. Prevara se sastoji u tome što će se umjesto iz novčanika potrošača struje, novac tajkunima od sada plaćati direktno iz budžeta.

Odluka Vlade da ne daje nove koncesije za gradnju malih HE je dobra ali zakašnjela, ocijenio je član predsjedništva Građanskog pokreta URA Dejan Mijović. On je istakao da Vlada prečutkuje da takva odluka u ovom trenutku najviše odgovara onima koji su već izgradili mHE: „Tom odlukom Vlada obezbjeđuje najbližim članovima, kumovima i prijateljima porodice

• NEĆE RIJEKU U CIJEVI:
Protest u Bukovici

Đukanović i čelnika DPS-a monopol na garantovane visoke prodajne cijene električne energije”.

Da se podsjetimo vlasničke strukture kompanija koje se bave obnovljivom energijom i gradili su i grade male HE. Kompanija Đukanovićevog sina Blaža, BB *HIDRO*, vlasnik je dvije koncesije za male HE. Predsjednikov brat od ujaka Milovan Maksimović gradiće još dvije, a kum Vuk Rajković dobio je koncesiju za četiri HE. U poslu sa malim HE je i građevinski investitor Tomislav Čelebić. Konzorcijum u kome su Oleg Obradović, Ranko Ubović i Aleksandar Mijajlović već je sagradio šest malih HE, a dobili su koncesije za još 13. Kompanija *KRONOR*, iza koje stoe Žarko Burić, Željko Mišković i Predrag Bajović, zet bivšeg premijera Igora Lukšića, otvorili su HE sredinom 2017. godine. Fudbalski reprezentativac Stefan Savić, član konzorcijuma *HYDRO BJELOJEVIĆ*, takođe je u ovom poslu. Igor Mašović, član Opštinskog odbora DPS-a Andrijevice i brat gradonačelnika potkomovske varošice ima dvije male HE. Dvije HE rade pod okriljem firme MN *POWER* koja je u vlasništvu supruge Nenada Mićunovića, sinovca Branislava-Branu Mićunovića.

Ova biznis elita je dosada od države i građana dobila subvencije od oko 30 miliona eura, a iza sebe je ostavila devastirane rijeke i u mnogim slučajevima lokalno stanovništvo bez pristupa vodi.

Da je riječ o naknadnoj pameti Vlade i pojedinih nevladinih organizacija, ocijenio je Milan Kastratović iz NVO *Perućica*. On je optužio *Green Home* da se nije protivila izgradnji malih HE: „Očigledno *Green Home* se više bavi politikom i finansijama, dok se u prvi plan naknadno vrši istraga ko je grijesio prilikom davanja dozvola, zaboravljajući da sve ove godine nije imao nijedan značajan istup gdje bi se oštrotstavio gradnji mHE

iako je za to imao prilike i ogromni budžet iz evropskih fondova”, kazao je Kastratović.

On je preporučio građanima da i dalje samostalno brane rijeke, a ne

Prema tvrdnjama NVO *Green Home* većina izgrađenih malih HE odobrena je uz kršenje zakona. Naime, za 50 malih elektrana potpisani su ugovori bez plana davanja koncesija za korišćenje vodotoka i prateće studije o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu”, kazala je Nataša Kovačević iz te NVO

da to u njihovo ime „radi neko kojem je glavni cilj profit, pa makar to bile i NVO organizacije ogrnute evropskim plaštom”.

A i pored Vladinih odluka, sa gradnjom malih HE se ne staje. Nevladine organizacije *Ozon*, *Breznica* i *Društvo mladih ekologa Nikšić* (DMEN) ističu da svakodnevno dobijaju različite informacije i foto dokumentaciju sa terena iz kojih se jasno vidi da se nesmetano, pa čak i sa većim intezitetom nastavlja sa pripremnim radovima na većini započetih objekata. Sve uz već uobičajeno uništavanje riječnih korita i okolnog šumskog ekosistema.

Ove nevladine organizacije zahtijevaju da se pod hitno obustave svi započeti radovi na izgradnji malih HE: „I najvećim laicima je jasno da je javni interes stavljan iza privatnog, što daje povoda da se naročito državno tužilaštvo aktivno uključi i u komunikaciju sa građanima, kao i kroz analizu svih relevantnih dokumenata izdatih za male hidroelektrane”.

Mještani Šavnika i dalje ne vjeruju obećanjima Vlade pa stražom sprječavaju gradnju Bukovice 1 i 2 na istoimenoj rijeci. Njima su u isto vrijeme kada i informacija o Vladinom moratorijumu na gradnju malih HE, iz režimskih novina plasirani kolosalni planovi za razvoj ove siromašne opštine, a sve zahvaljujući malim HE.

Predsjednik Opštine Šavnik Mijomir Vujačić objašnjava da za ovu izuzetno nerazvijenu opština sa samo 2.000 stanovnika, izgradnja dvije mHE predstavlja najveću privatnu direktnu investiciju u istoriji, procijenjenu na 8,8 miliona eura. Budžet Opštine od koncesije treba da ima korist od tri miliona eura, a tokom 24 mjeseca izvođenja projekta postoji šansa za zaposlenje oko 60 ljudi,

kazao je Vujačić. Najavio je i obezbjeđivanje konstantnog i stabilnog napajanja grada strujom, poboljšanje vodosnabdijevanja kroz izgradnju vodovoda, probijanje pristupnih puteva do privatnih imanja prema zahtjevu Mjesne zajednice Boan radi unapređenja poljoprivrede, te saniranje postojećih puteva. Šavnik će prvi put imati i snjegočistatač, a *Hydra MNE* će još finansijski podržati sve aktivnosti osnovnih škola u ovom gradu. „Investitor je u obavezi da na godišnjem nivou izvrši porobljavanje Bukovice sa 15.000 komada mlađi i obezbeđuje dva ribočuvara”, kazao je Vujačić.

Izvršni direktor konzorcijuma *Hydra MNE Boban Garović* izjavio je da njihova dokumentacija sadrži mnogo više nego što to zakon predviđa, te da Crna Gora u pojedinim zakonskim regulativama ima radikalnije procedure od EU. Garović se ipak poziva na evropska iskustva, pa navodi da u Evropi radi oko 24.000 mHE, a više od dvije trećine vodotoka za proizvodnju struje su iskoristile Norveška, Francuska, Njemačka, Italija, Austrija, Švedska...

Međunarodne ekološke organizacije upozoravaju da je na prostoru od Slovenije do Albanije planirana izgradnja 3.000 malih hidroelektrana. Napominju da su zemlje Balkana utočište nekih od posljednjih evropskih rijeka slobodnog toka, te da bi gradnjom planiranih malih HE Balkan i Evropa mogli ostati bez jednog od najvrednijih resursa – vode.

Kako izgleda rijeka bez vode, suvog korita, ukroćena u cijevi, uvjerili su se mještani kod rijeke Šekular kod Berana, i oni na Hridskoj i Treskavičkoj rijeci u Plavu.

Cuvari Bukovice i dalje protestuju - neće da im rijeku obuzdaju u cijevi. A velike planove čelnika Opštine i investitora sasvim podržavaju - da se stočarima i poljoprivrednicima omoguće struja, voda i put... Samo ističu da se u šavničkoj opštini to radi privilegovanim.

Predrag NIKOLIĆ

DVADESET SEDAM GODINA OD DEPORTACIJE BIH IZBJEGLICA

Ratni zločin vlast prekriva zaboravom

Za izručivanje izbjeglica iz Crne Gore ratnim vođama bosanskih Srba niko nije kažnen, a sudovi presuđuju da to nije ratni zločin ignorisuci međunarodne standarde. Tako će biti dok god je ove vlasti na čelu sa Milom Đukanovićem

Crnogorska vlast nikada, kada bi mogla da ima takvu moć, ne bi dozvolila da se pomene a kamoli na neki način obilježi 27. maj - dan kada se u Crnoj Gori dogodio zločin nezapamćen na ovim prostorima, a možda ni u svijetu. No, nekoliko nevladinih organizacija, jedan broj intelektualaca i medija ni ove godine nisu dopustili da zaborav prekrije ratni zločin poznat kao deportacija bosanskohercegovačkih izbjeglica iz Crne Gore, koje su u njoj bile našle utočište bježeći od ratnih strahota u njihovoj državi.

Crnogorska policija je u maju 1992. nezakonito uhapsila najmanje 66 civila Muslimana i Srba, starosti od 18 do 66 godina, i kao taoce predala ih Vojsci bosanskih Srba da im, navodno, posluže za razmjenu ratnih zarobljenika.

Svi izručeni iz Herceg Novog 27. maja 1992. su neposredno nakon toga ubijeni, dok je druga grupa dva dana ranije upućena u koncentracioni logor u Foči. Samo je nekolicina preživjela. Još nisu pronađena tijela svih žrtava deportovanih iz Herceg

Novog niti se pouzdano zna gdje su stradali.

Da su izbjeglice nezakonito uhapsene i izručene kao taoci utvrđeno je i pravosnažnom krivičnom presudom u Crnoj Gori, kao i presudom Haškog tribunala u predmetu *Krnojelac*. **Milorad Krnojelac** je bio upravnik logora u Foči.

Sudovi u Crnoj Gori to ipak nisu okvalifikovali kao ratni zločin. Presudom Višeg suda u Podgorici, koju je 17. maja 2013. potvrdio Apelacioni sud, devetorica optuženih bivših službenika crnogorske policije, MUP-a i Državne bezbjednosti oslobođeni su optužbe za zločin protiv civilnog stanovništva. Nisu, kako je obrazloženo, imali status „pripadnika strane u sukobu u BiH”, pa čak ni onih „koji su bili u službi strane u sukobu u BiH”, što je, prema tumačenju sudova, bilo neophodno da bi se mogli osuditi da su izvršili ratni zločin.

Naknadno je ekspert Evropske unije, italijanski tužilac i međunarodni sudija **Maurizio Salustro** u svom izvještaju

o procesuiranju ratnih zločina u Crnoj Gori istakao da je takvo tumačenje pogrešno i nepoznato u međunarodnom humanitarnom pravu i praksi.

Prošle nedjelje ispred Centra bezbjednosti u Herceg Novom okupili su se preživjeli i rodbina deportovanih, predstavnici nevladinog sektora i malobrojni građani i obilježili 27. godišnjicu od tog ratnog zločina.

Potom je, prošlog ponedjeljka u Podgorici, održana diskusija *Zločin Deportacija 1992. – post factum 2019.*, koju je organizovala NVO Akcija za ljudska prava (HRA).

Zločin deportacija izbjeglica je dokazan, ali njegovi akteri nisu adekvatno kažnjeni u skladu sa međunarodnim i domaćim pravom. Umjesto pravde, crnogorske vlasti i nadležne institucije pokušavaju da imputiraju projektovani zaborav, ocijenjeno je na tom skupu, uz poruku da sve treba preduzeti da se takav zločin više nikada ne ponovi.

„Nalogodavci i oni koji su zločin mogli da spriječe, nikada nisu procesuirani, iako je tadašnji predsjednik države **Momir Bulatović** na sudu priznao da je slučaj bio državna greška“, kazala je **Tamara Milaš**, portparolka Koalicije za REKOM za Crnu Goru.

Izvršna direktorica HRA **Tea Gorjanc-Prelević**, kazala je da je, kada je riječ o satisfakciji za žrtve, naknada štete porodicama „jedina dobra vijest“. Ona je podsjetila da je ukupna odšteta iznosila 4.130.000 eura, nakon što je doneseno 27 pozitivnih presuda od 42 sudske postupka. Odšteta je isplaćena poslije četvorogodišnjeg suđenja, kao naknada zbog nezakonitog hapšenja i deportovanja izbjeglica.

„Osim nankade štete, nažalost, Crna Gora nema čime da se pohvali“, kazala je Gorjanc-Prelević. Ona je naglasila da bi za porodice žrtava bilo veoma važno da se javno

• VRH PIRAMIDE U VRIJEME ZLOČINA
DEPORTACIJE BIH IZBJEGLICA:
Milo Đukanović i Momir Bulatović

saopšte sve činjenice i puna istina o tom ratnom zločinu, jer je jasno utvrđeno da nije postojao pravni osnov za hapšenje izbjeglica, kao i da se pronađu svi nestali.

Alen Bajrović, čiji je otac Osman deportovan 1992. godine, živi u Bijeloj i, kako kaže, tu će i nastaviti da živi. Njegova porodica odbila je da primi odštetu.

„Nama nije nikakva satisfakcija novac“, kaže Bajrović, poručujući da će tragati za istinom o tom zločinu dok je živ.

Iistoričar Šerbo Rastoder ko-mentarisao je sudske odluke o isplaćivanju odštete jednom broju porodica žrtava deportacije.

“Nadoknadom štete država je utvrdila cijenu života i zločina. Da

Krivična prijava protiv Đukanovića

Profesor Pravnog fakulteta **Milan Popović**, glavni urednik *Monitora* **Esad Kočan** i poslanik Pokreta za promjene **Koča Pavlović** podnijeli su 2012. godine krivičnu prijavu protiv **Mila Đukanovića** i vrha tadašnje, a najvećeg dijela i sadašnje izvršne i pravosudne vlasti Crne Gore. Prijavu su podnijeli zbog ratnog zločina „deportacija 1992. i pomaganja počiniocima zločina da izbjegnu pravdu“.

„Slučaj deportacija“ 1992. godine obuhvata više od 150 izbjeglica iz BiH, Bošnjaka i Srba, koji su nakon hapšenja u Crnoj Gori predati vlastima Republike Srbije. Mnogima od njih se od tada gubi svaki trag, navedeno je u prijavi.

Popović, Kočan i Pavlović, kao ključni dokaz za taj zločin, navode svjedočenje **Momira Bulatovića** u podgoričkom Višem судu u novembru 2010. godine, koji je u vrijeme izvršenja tog zločina bio šef države.

„Bulatović je pred sudom nedvosmisleno potvrdio: svi smo sve znali, a Milo najviše. U cijelini, svjedočenje Bulatovića bilo je istovremeno i samooptuživanje cjelokupnog crnogorskog državnog vrha 1992. a posebno i najviše Đukanovića, u vrijeme izvršenja zločina prvog ministra, odnosno predsjednika Vlade Crne Gore“, navodi se u prijavi. Podsetimo, Momir Bulatović je sve ovo što je priznao označio „državnom greškom“.

Krivična prijava je odbačena, zbog navodnog nedostatka dokaza, iako je ne samo dokaz, nego notorna činjenica da je u vrijeme izvršenja zločina Milo Đukanović bio predsjednik Vlade Crne Gore, čiji je tadašnji ministar unurašnjih poslova Pavle Bulatović poslao nedvosmisleni telegram centrima bezbjednosti za postupanje koje je kasnije kvalifikovano kao ratni zločin deportacije.

li život ima ekvivalent u novcu? Mislim da je sudski proces vođen na nivou obligacionog procesa, što je moralno problematično”, kazao je Rastoder, zaključujući da je za sada kvalifikativ ovog zločina politički.

Profesor Pravnog fakulteta i nekadašnji sudija Evropskog suda za ljudska prava **Nebojša Vučinić** kazao je da je suštinsko pitanje u vezi sa ovim zločinom to što crnogorski sudovi nisu uzeli u obzir ratni kontekst u kojem se zločin dogodio kao i stav suda da izbjegli nisu bili pripadnici ratujuće strane, iako su za to mogli da koriste brojne presude međunarodnih sudova. Ne možete donositi presude u ovakvim stvarima ako se ne pozivate na presude međunarodnih sudova, istakao je Vučinić.

„Istraga mora da pokaže šta se i zašto se to desilo. U ovom slučaju rezulati istrage su u neskladu sa presudom da to nije ratni zločin. To je moja osnovna zamjerka”, kazao

je Vučinić.

Po njegovom mišljenju bitno je da su izbjeglim građanima BiH u Crnoj Gori život i bezbjednost bili osigurani i da su u njoj zakonito boravili, ali su nasilno vraćeni tamo gdje su im i život i sigurnost bili ugroženi, ali to sudovi nisu uvažili. Takođe, sudovi nisu ušli u suštinu kako bi se pravno kvalifikovalo šta se sve desilo niti su uzeli u obzir

Ni spomenika, ni izvinjenja

Nevladine organizacije HRA, *Centar za građansko obrazovanje*, ANIMA i *Savjet za građansku kontrolu rada policije* prije osam godina uputili su crnogorskim vlastima tri inicijative. Prva je upućena tadašnjem predsjedniku Skupštine Crne Gore **Ranku Krivokapiću** i svim šefovima poslaničkih klubova da se proglaši Dan sjećanja na žrtve deportacije. Tadašnjem predsjedniku Vlade Crne Gore **Igoru Lukšiću**, ministru unutrašnjih poslova **Ivanu Brajoviću**, ministru kulture **Branislavu Mićunoviću** i predsjedniku Opštine Herceg Novi **Dejanu Mandiću** obratili su se sa predlogom da se podigne spomen-obilježje žrtvama deportacije ispred zgrade Uprave policije u Herceg Novom, čime su podržali i takvu želju porodica deportovanih žrtava. Treća inicijativa adresirana je na ministra unutrašnjih poslova da se crnogorska policija izvini zbog nezakonitog postupanja prilikom hapšenja i izručivanja izbjeglica njima neprijateljskoj vojsci u Republiku Srbsku. Nijedna inicijativa nije prihvaćena.

uzimanje talaca, što je ratni zločin, zaključio je Vučinić.

Milan Popović, profesor pravnog fakulteta, smatra da je, kada se govori o sudskim procesima

neće „uvjeren je Popović.

Nadžiba Bajrović, supruga deportovanog Osmana, kome se ni danas ne zna grob, ostala je da živi u Bijeloj i svake godine dolazi na memorijalno okupljanje u Herceg Novi. Došla je i prošle nedjelje.

„Ovo je jedino mjesto na kome mogu iskazati svoju bol i nezadovoljstvo i uputiti kritike na više adresa za ovaj zločin. Pozivam sve institucije: predsjednike države, Vlade i Skupštine, sudstvo, Državno tužilaštvo i policiju da se uključe u rasvjetljavanje ovog zločina, a one koji su krivi privedu pravdi i zasluženo kazne”, poručila je Bajrovićeva.

Pozvala je predstavnike EU i ambasada da se uključe u rasvjetljavanje zločina, navodeći da je razočarana njihovim dosadašnjim (ne) djelovanjem.

Pošto ratni zločini ne zastarijevaju ostaje nuda će jednog dana svi odgovorni za ovaj biti adekvatno kažnjeni.

Veseljko KOPRIVICA

o ovom zločinu, vrlo deficitarna dijagnoza da se radi o nedostatku političke volje: „Prava dijagnoza je da je ovo besudna zemlja. Riječ je o čitavom sistemu, a ne samo o nedostatku političke volje”.

On, kako je rekao, ne zna da li će do kraja naših života ratni zločin deportacije biti procesuiran. „Jedino sam siguran da, dok je našeg vrhovnog oligarha na vlasti,

Da l' je vječna

Vesna Medenica traži novi, treći mandat. Nakon 12 godina na čelu Vrhovnog suda. I tu nam, čuje se, ni Zakon ne može pomoći

Kako sada stvari stoje, Vesna Medenica, aktualna predsjednica Vrhovnog suda, jedina je kandidatkinja za novi mandat na toj funkciji. Pod uslovom da se neko nije odvažio da joj *izađe na crtlu* pa je svoju prijavu poslao poštom. Od čega bi, kazuju verzirani, mogao imati više štete nego koristi. Pošto Medenica baš nije poznata po toleranciji prema neistomišljenicima i/ili konkurenciji. A može joj biti.

U svakom slučaju, *jedni se hvale a drugi žale* kako je reizbor dosadašnje predsjednice „gotova stvar“. Jedina prepreka na tom putu kontinuiteta i napretka mogla bi biti stavka Zakona o sudovima i Sudskom savjetu, prema kome se posao predsjednika suda može obavljati samo u dva mandata. A Medenica upravo završava drugi, pošto joj mandat ističe 26.jula.

To su, zapravo, dva mandata u *produženom trajanju*.

Prema podacima iz njene biografije, Medenica je prvi put za predsjednicu Vrhovnog suda izabrana u decembru 2007. godine. Na prijedlog, pazite sad: tadašnjeg predsjednika države, predsjednika parlamenta i predsjednika Vlade. Toliko o njenoj moći. I učinjenosti.

Koju godinu kasnije, neko besposlen je primijetio kako su zakonodavci previdjeli da propisu trajanje mandata predsjednice Vrhovnog suda. Pa je on trajao sve do kraja jula 2014. godine, kada je Medenica reizabrana. Shodno novousvojenom Zakonu o sudovima, izabrao je Sudski savjet dvotrećinskom većinom. Na zvaničnom sajtu crnogorskog pravosuđa, sudovi.me, i danas možete naći vijest: „Vesna Medenica će funkciju čelnika sudske grane vlasti u drugom mandatu vršiti u narednih pet godina“.

Samo što se sada odlazeća/dolazeća predsjednica ne slaže sa računicom po kojoj je ovo njen drugi mandat. Ona svoje vrijeme, izgleda, računa od izmjene zakona kojima se reguliše raspodjela funkcija u pravosuđu.

I smatra da Sudski savjet nema prepreka da joj povjeri

novi mandat. Tim prije što je i dio njegovih članova tu samo zbog toga što je parlament odlučio da prekriši Ustav i nezakonito im produži mandat. Do daljnog.

Konačno, pravnici svojevremeno nijesu našli zakonsku prepreku za treću kandidaturu Filipa Vujanovića na mjesto predsjednika Crne Gore. I on bi predsjednik 15 godina.

Ako se drugačije ne naredi Medenica bi na čelnoj funkciji crnogorskog pravosuđa mogla provesti 17 godina. I to nam govori *ko je ko. I ko je (kome) šta*.

„Sudski savjet je i u poziciji da posluša savjete Venecijanske komisije po kojima se sa uzastopnim imenovanjem istih osoba na jedne te iste funkcije gomila neograničena moć i stvara nedemokratska klima u društvu“, napominju iz građanskog pokreta URA, konstatujući da bi taj izbor bio nezakonit i neustavan. Kako ne shvataju da su neograničana moć i nedemokratska klima, osnovne ideje vodilje ovdašnjih vlasti. Zakonodavnih, izvršnih i sudskeih – bez izuzetka.

Z. RADULOVIĆ

Da li je Crnoj Gori potreban muzej arhitekture

Na adresu šest crnogorskih institucija upućena je, u septembru prošle godine, Inicijativa za formiranje muzeja arhitekture Crne Gore. Kratak tekst obrazloženja zanimljive inicijative primili su predstavnici krunskih institucija koje mogu pokrenuti ovaj projekat, predsjednik Savjeta CANU, Dragan Vukčević, ministar kulture Aleksandar Bogdanović i ministar održivog razvoja i turizma Pavle Radulović. Dopis je istovremeno upućen Savezu arhitekata CG, Inženjerskoj komori i Arhitektonskom fakultetu u Podgorici.

Koliko ima interesovanja nadležnih u Crnoj Gori za podizanje svijesti o značaju arhitektonskog stvaralaštva, o očuvanju arhitektonskog nasleđa i aktivnog učešća u diktiraju pravaca oblikovanja prostora u savremenoj Crnoj Gori, znaće se po reagovanju na poziv za osnivanje ustanove kakve imaju razvijene zemlje u svijetu.

Kao inspiracija za osnivanje muzeja arhitekture poslužila je izložba pod nazivom *Nerealizovani arhitektonski planovi u knjaževini/kraljevini Crnoj Gori*, autora Tatjane Jović i Aleksandra Berkuljana, koja je u aprilu prošle godine održana u Biljardi na Cetinju i kasnije u junu u Dvorcu kralja Nikole u Baru, koja je ukazala na veliko bogatstvo arhivskog materijala istorijskog graditeljstva Crne Gore.

Potpisnici ove Incijative, arhitekta Slobodan-Bobo Mitrović, kao i par istraživača i dokumentarista crnogorske istorije urbanizma i graditeljskog nasleđa, Tatjana Jović, direktor Muzeja kralja Nikole i Aleksandar Berkuljan, službenik Narodnog muzeja Crne Gore, ističu,

Na inicijalno pismo za osnivanje crnogorskog muzeja arhitekture, sa šest adresa stigla su samo dva odgovora. Generalni direktor Direktorata za kulturnu baštinu, Aleksandar Dajković otpisao je arhitekti Slobodanu-Bobu Mitroviću u oktobru prošle godine, davanjem načelne podrške njegovim naporima u oblasti očuvanja arhitektonske baštine Crne Gore

kako vodeće kulturne institucije na Cetinju, Državni arhiv, Dvorski arhivi Nacionalna biblioteka Đurđe Crnojević posjeduju veliki arhivski materijal istorije graditeljstva na prostoru današnje Crne Gore. Pored bogate arhivske građe, osnovani Građevinski i Arhitektonski fakultet u Podgorici te dinamična izgradnja Crne Gore, čine bazne elemente za osnivanje muzeja arhitekture.

„U pristupnim pregovorima sa Evropskom unijom od Crne Gore se zahtijeva postojanje baze podataka o bi-lo kojoj društvenoj i privrednoj oblasti. Mi to nemamo. Prostorno planiranje, urbanistički planovi, arhitektonска и graditeljska djela, infrastrukturni si-

stemi, kulturni pejzaž, zaštićena kulturna dobra, vjerski objekti, istorijska urbana jezgra, itd., granski su dezintegrirani, u velikom broju ne postoje elementarni podaci o objektima... Neke institucije postoje i

egzistiraju, međusobno neumrežene i nekoordinirane. Svakog dana postaje sve očiglednije da ne postoji institut koji će ovlašćeno interpretirati graditeljsku i kulturno istorijsku nauku, važan segment nacionalnog identiteta, kao modela izgradnje i kulturnog modela po kojem živimo u Crnoj Gori”, navodi se u tekstu Inicijative.

Da autentični, prepoznatljivi model, stil gradnje vezan za područje Crne Gore, odavno ne postoji, dokaz su raznovrsne i stilske neuskladene građevine nastale tokom proteklog investicionog buma na Crnogorskom primorju kao i u glavnom gradu. Pravila arhitektonskog oblikovanja primjerena području, ukinuta su. Nekada su postojala, gradski propisi do tančina su definisali izgled svakog novog objekta. Čak je i srednjovjekovni Statut grada Budve propisivao jasne uslove za izgled budućih građevinskih objekata koji su se morali poštovati. U savremenoj Crnoj Gori projekti arhitekture velikog broja objekata, hotela, turističkih naselja, stambenih zgrada

Usavremenoj Crnoj Gori projekti arhitekture velikog broja objekata, hotela, turističkih naselja, stambenih zgrada ili pojedinačnih vila, stižu metodom copy-paste projekata sa interneta. Pa tako uz more niču građevine inaselja ničeg zajedničkog sa naslijedenom arhitekturom ili sa odlikama mediteranskog stila gradnje

ili pojedinačnih vila, stižu metodom copy-paste projekata sa interneta. Pa tako uz more niču građevine inaselja koja nemaju ničeg zajedničkog sa naslijedenom arhitekturom ili sa odlikama mediteranskog stila gradnje. To su najčešće neke kvazi moderne građevine, kopije objekata iz svjetskih metropola ili azijskih urbanih centara, potpuno neprimjerenih ambijentu prostora Crne Gore. Koliko bi ustanova poput muzeja arhitekture mogla pomoći u formiranju i afirmaciji posebne crnogorske arhitekture, nije baš najjasnije.

„Muzej arhitekture proučavao bi istorijski razvoj i savremenu praksu, institucionalno prostorno planiranje, urbanističke ideje specifičnog prostora i reljefa Crne Gore, projektovanje objekata svakodnevног života, javne prostore, forme uređenja životne sredine i planiranja održivog razvoja, formirajem muzejskih fondova i svjedočanstvima proteklih izgradnji. Afirmacijom nacionalne urbanističke i arhitektonske misli, kroz povremene izložbe svojih i graditelja iz regionala i svijeta, publikovanjem svojih istraživačkih radova, ukazivao bi na trajne vrijednosti

arhitekture Crne Gore najširoj publici i stručnoj javnosti”, obrazlažu autori inicijative.

Takve ustanove osnovane su u mnogim zemljama svijeta, negdje kao muzej arhitekture, često kao muzej arhitekture, dizajna i primijenjenih umjetnosti. Poznat je Muzej arhitekture u Londonu – MoA, osnovan sa vizijom da bude globalni centar za preduzetništvo i inovacije u arhitektonskoj industriji, mjesto gdje i profesionalci i javnost dolaze da uče i informišu se o trendovima u arhitekturi i srodnim industrijama, kroz radionice, kurseve, predavanja, konferencije, izložbe. Poput naučene ustanove otvorenog tipa, posvećene pronalaženju načina da se javnost uključi u arhitekturu.

Na sajtu *Vikipedije* objavljen je lista oko tridesetak muzeja arhitekture u raznim zemljama, od kojih većina u nazivu ima odrednicu nacionalne arhitekture, kao Muzej njemačke arhitekture u Frankfurtu, Muzej finske arhitekture u Helsinkiju, Muzej estonske arhitekture u Talinu ili Muzej portorikanske arhitekture u SAD. Među njima se izdvaja velelepni prvi nacionalni muzej italijanske arhitekture, MAXXI – Muzej arhitekture i dizajna u Rimu, smješten u modernom zdanju za XXI vijek. Tu su i stari i novi Bauhaus muzeji u Vajmaru u Njemačkoj, Državni muzej arhitekture u Moskvi, Kanadski centar za arhitekturu u Montrealu ili EDO – Muzej arhitekture na otvorenom u Tokiju i mnogi dргi širom svijeta. Zanimljiv je u tom smislu Muzej narodne arhitekture

• ČEKAJU REZULTATE:
Slobodan-Bobo Mitrović,
Tatjana Jović i Aleksandar Berkuljan

i života, osnovan u Užgorodu u Ukrajini kao i Muzej domaćeg dizajna i arhitekture u Londonu.

U zemaljama u regionu muzeji arhitekture osnovani su u Zagrebu i Ljubljani. Dok u Beogradu, u okviru Muzeja nauke i tehnike egzistira posebna sekcija, Zbirka Odjeljenja arhitekture koja se bavi prikupljanjem zaostavštine najznačajnijih srpskih neimara 19. i 20. vijeka. Odjeljenje posvećeno arhitekturi posjeduje oko 10.000 projekata najznačajnijih arhitekata Srbije kao i značajnih ruskih arhitekata koji su u njoj radili između dva svjetska rata.

Šta bi to bila crnogorska arhitektura teško je reći, ali bi neke naučne ekspertize na takvo pitanje možda dale pravi odgovor. Na inicijalno pismo za osnivanje crnogorskog muzeja arhitekture, sa šest adresa stigla su samo dva odgovora. Generalni direktor Direktorata za kulturnu baštinu, Aleksandar Dajković opisao je arhitekti Mitroviću u oktobru prošle godine, davanjem načelne podrške njegovim naporima u oblasti očuvanja arhitektonске baštine CG. Upoznao ga je detaljno sa zakonskim okvirima za osnivanje, status, upravljanje, rukovođenje, finansiranje i druga pitanja vezana za formiranje jedne takve institucije. Dajković je naveo da je inicijativa opravdana i od značaja je za naučno-istraživačku djelatnost, zaštitu i očuvanje arhitektonskog nasleđa Crne Gore, te da će Ministarstvo kulture sa „osobitom pažnjom sagledati Vaš predlog i ukoliko bude potrebno, kontaktiraće Vas”.

Kurtoazna podrška stigla je mejlom i od Inženjerske komore, koju ispred Sekcije za arhitekturu potpisuje arhitekt Maja Velimirović. Ostali su ostali uzdržani po pitanju osnivanja Muzeja arhitekture pa i Savez arhitekata i Arhitektonski fakultet. Nije im palo na pamet da je to možda njihov posao.

Branka PLAMENAC

GODIŠNJI ODMOR KAO SAN

Počinju polako da izumiru generacije radnika i samoupravljača, odraslih u vrijeme socijalizma, kad je pravo na godišnji odmor bilo zagarantovano i kad su i osrednje plate dopuštale da familije bar desetak ljetnih dana provedu na moru. Novo je vrijeme, godišnji odmor kao niz slobodnih dana za ogroman broj zaposlenih u Crnoj Gori postao je neostvarivo pravo, more je mnogima, tek slika iz reklama.

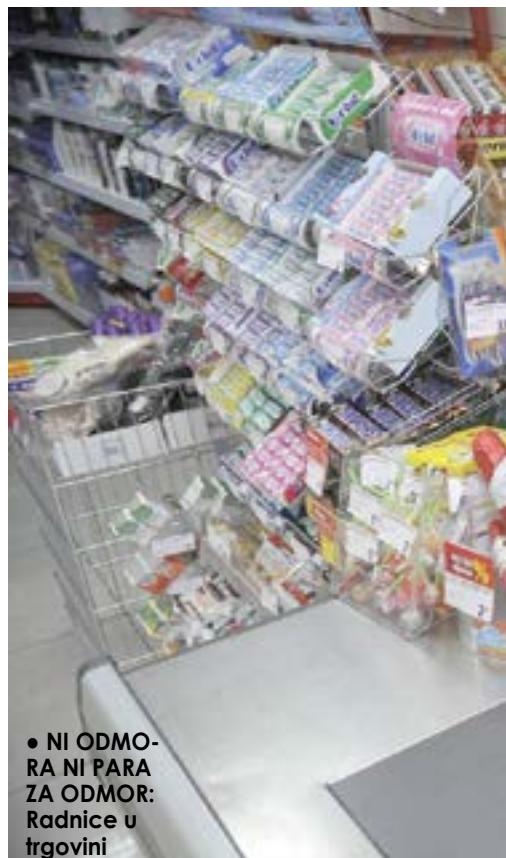
„Ponekad možemo do mora da odemo od ujutra do uveče da se okupamo”, kaže *Monitorova* sagovornica iz Podgorice. Ne pamti kad je prekonačila na primorju. „Plate su tako male da jedva preživljavamo. Imamo prastar auto sa kojim je rizično krenuti do mora čak i kad bi se mogle skrpiti pare za benzin. Muž ima slobodan vikend, a ja radim kod privatnika i slobodna mi je samo nedjelja. Prezadovoljna sam i ako stignem dva sata da se odmorim, stalno imam neki kućni posao koji me čeka. Sve i kad bismo imali para da odvedemo djecu da se okupaju, ja nemam ni vremena, a pravo da vam kažem ni volje da krenem. Umorna sam”, objašnjava naša sagovornica.

Mogućnost domaćinstva da

priušti sedam dana odmora van kuće godišnje, jedna je od devet stavki čiji nedostatak, prema evropskim standardima, određuje „materijalnu deprivaciju” kao oblik siromaštva.

Ostale stavke su mogućnosti domaćinstva da priušti: adekvatno zagrijavanje stana, veš-mašinu; automobil, neočekivani finansijski trošak iz sopstvenih sredstava, telefon, televizor u boji, meso ili ribu u obroku svaki drugi dan i da ne kasni sa plaćanjem rente, rate za stan ili drugog kredita ili komunalnih usluga za stan u kojem domaćinstvo boravi.

Indikatori istraživanja o dohotku i uslovima života građana u Crnoj Gori, 2013 - 2017. godine, koje je *Monstat* objavio krajem prošle godine pokazali su da je stopa materijalne deprivacije u 2017. godini bila 35,2 odsto. Toliko je ljudi koji žive u domaćinstvima koja ne mogu da priušte najmanje tri od devet stavki „materijalne deprivacije”. Stopa izrazite materijalne deprivacije, koja

- NI ODMORA NI PARA ZA ODMOR: Radnice u trgovini

Pisalo me socijalno da me vodi na more

Više od polovine građana Crne Gore o sedam dana ljetovanja može samo da sanja. Onda kad ne sanjaju da žive u toploj sobi i da im ne prijeti život uz svijeće u iznajmljenim sobama gdje svakoga časa može pokucati gazda zbog neplaćene kirije

obuhvata ljudi iz domaćinstava koja ne mogu priuštiti najmanje četiri od devet stavki iznosi 13,9 procenata, dok pet od devet stavki sebi ne može da priušti 5,3 odsto ljudi. Kad se sabere, to je 54,4 odsto crnogorskih građana.

Možete se kladiti da je u svakom od tih domaćinstava među prvim stavkama stradao - godišnji odmor. To znači da više od polovine građana Crne Gore o samo sedam dana ljetovanja može samo da sanja. Onda kad ne sanjaju da žive u toploj sobi i da im ne prijeti život uz svijeće u

iznajmljenim sobama gdje svakoga časa može pokucati gazda zbog neplaćene kirije.

Doduše, u odmor se može računati i ako neko sedam dana ode kod svojih na selo da pomogne roditeljima ili babama i đedovima da zasade nešto od povrća što će im, kad rodi, dobro doći da se prehrane. Teško da su oni koji su pisali evropske propise mislili na tu vrstu „odmora”.

Posebna su priča zaposleni koji s teškom mukom od poslodavaca mogu da dobiju sedam spojenih slobodnih dana. Čak i kad ostvare to pravo, „iskija im” jer poslije moraju da rade duple smjene kako bi odmor doobile ostale kolege. Gazde preferiraju poslovnu politiku koja broj zaposlenih drži na apsolutnom minimumu.

Moj muž i ja imamo primanja koja su značajno iznad crnogorskog prosjeka i imamo jedno dijete. Dakle, očekivalo bi se da na ljetovanje možemo lagano otići. Međutim, nije tako. Prvo, kao i većina građana imamo kredit za stan, rata je prilično velika. Kada se uz to dodaju ostali troškovi – računi, vrtić, hrana, teško nam može ostati novca za ljetovanje. I kada odemo, to ni u kom slučaju nijesu hoteli po crnogorskem primorju već privatni smješaj, odnosno aparmani. Možemo da platimo pet ili šest dana. Jedini luksuz koji sebi priušimo je taj da jedan obrok jedemo u restoranu. Ipak, more najčešće viđamo tako što na dan odemo iz Podgorice, što je isto tako opterećenje za kućni budžet, jer ako platite gorivo, sladoled, kafu...

ne možete proći ispod 50 eura. Da zaključim – u posljednjih 7-8 godina od mora smo vidjeli Ulcinj i Jaz na po nekoliko dana i Petrovac i Bečiće na po dan”, priča još jedna *Monitorova*

novca ne bih dao tolike svote. Prije bih otišao na neko dugo mjesto gdje dobijete mnogo više za mnogo manje para: To znam iz iskustva jer sam ranije, dok nijesam imao

sebi organizuju odmor, ali i da su ovdašnje turističke agencije pretežno okrenute onima koji mogu da plate skuplje aranžmane. Na primjeru Srbije objašnjava kako tamo ljudi već tokom zime počinju da uplaćuju rate za ljetovanje i, čak i kad im je standard niži nego kod nas, uspijevaju da sebi priušte kvalitetniji godišnji odmor.

Gini koeficijent koji mjeri nejednakost u populaciji, prema *Monstatu* u Crnoj Gori je 2017. godine bio treći najgori među 35 zemalja Evropske unije i regionala. Gora su Bugarska i Litvanija. Po nejednakosti distribucije dohotka, drugi smo na toj listi, gore je samo u Bugarskoj. Stopa rizika od siromaštva u Crnoj Gori iznosi

23,6 isto kao u Rumuniji. Svi drugi u ovoj grupi su bolji od nas. U Hrvatskoj, na primjer, stopa rizika od siromaštva je 20 odsto.

Umoru obeshrabrujućih podataka možda su najgori oni koji se odnose na djecu. U Crnoj Gori 40 odsto djece živi u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti, dok ta stopa u zemljama Evropske unije iznosi 25 odsto. Siromaštvo djece je za deset procentnih poena izraženije od siromaštva odraslih.

„Materijalno deprivirano” je 38,2, „izrazito deprivirano” 18,2 i „ekstremno deprivirano” 8,4 odsto djece. Ukupno ih je 64,8 odsto. Ili im majka pere „na ruke”, ili im isključuju struju, ili zimi drhte od hladnoće. Žive u mediteranskoj državi socijalne pravde. Mogu se nadati da će ih, ako stignu na red, jednoga ljeta socijalno voditi da vide more.

Miloš BAKIĆ

• **ŠANSA DA NAJSIROMAŠNIJI VIDE MORE:**
Odmaralište u Rafailovićima

sagovornica.

Crna Gora se opredijelila da privuče visokoplatežne goste. Znamo u šta se to pretvorilo: u sabijene nakićene betonske gromade na obali mora i gomile nastambi okolo koje mogu da prime toliki broj ljudi koji na plaže, jednostavno, ne mogu da stanu. Za većinu građana te su stvari, ipak, nebitne. Prosto, ništa od toga ne mogu da plate.

Za sedam dana na moru tročlana porodica, samo za skroman smještaj treba da izdvoji oko tri stotine eura. Dok se do mora dovezu i kupe hranu koju će spremati u apartmanu - treba im, na primjer, minimalno oko 200 eura. Pod uslovom da nijednu kafu ne popiju u kafani. I sladoled je upitan. I - potrošili su prosječnu platu. Preostale tri sedmice, dok ne stigne naredna plata, nema za hranu, račune, rate za kredit i tako dalje. Ukratko, to je nemoguća misija.

„O hotelima u Crnoj Gori mogu da sanjam, mada, iskreno, i da imam

Bilzu 65 odsto djece u Crnoj Gori spada u „materijalno deprivirane”. Žive u mediteranskoj državi socijalne pravde. Mogu se nadati da će ih, ako stignu na red, jednoga ljeta socijalno voditi da vide more

porodicu, ljetovao i u Grčkoj i u Egiptu. U Hrvatskoj jeste nešto skuplje, ali imate čisto more i drugi vid odmora bez buke i haosa”, kaže za *Monitor* dobro plaćeni IT stručnjak. On primjećuje da naši građani nemaju naviku da unaprijed

Materijali koji pokreću magiju

CEROVO

Pokreće život

www.cerovo.com / 030 550 500

HIT NEDJELJE

„Iza protesta nije zaštita Sinjajevine, već potreba da se onesposobi Vojska“.

**Predrag Bošković,
ministar odbrane**

Jasna Zlokić

Pjevačica:

„Sve se mijenja, sve je drukčije. I klima, i maestrali koji nisu ka prije. I ljudi. I glazba. I pjevačice koje su sve više gole. Ponekad se našalim da će jednog dana neka od njih na bini biti skroz bez robe, da će doći skroz gola. I svima će to biti skroz normalno, i svi će o tome pričati i pisati.“

(Slobodna Dalmacija)

Maksim

Episkop zapadnoamerički SPC-a:

„U potpunosti i apriori podržavam svakog ko podnosi nepravdu bilo koje vrste, te zato smatram da Crkva treba da podrži svaki pravedni zahtev za slobodom izražavanja, slobodnim medijima, dijalogom i slično.“

(Nedeljnik)

Bong Jon Ho

Južnokorejski reditelj, osvajač ovogodišnje *Zlatne palme* sa filmom *Parazit*:

„Pre svega sam htio da pokažem narastajuću polarizaciju i gotovo tragikomičnu nejednakost koje postoje ne samo u Južnoj Koreji nego i u bilo kojem drugom društvu u ovom današnjem svetu. Živimo u eri globalnog kapitalizma. Nemamo drugu mogućnost“.

Dragan Dimčić

Montažer i vanredni profesor na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu:

„Mi smo izgleda plodno tlo za absurdne situacije koje se dešavaju u svakodnevici i to nam nije strano, a imamo i obrazovanu publiku. Kad je u Beogradu počinjao Festival autorskog filma, tamo je bilo autora koji su bili nepoznati javnosti, a danas su legende; tada smo gledali prve filmove Wong Kar-waija i Michaela Hanekea koji danas žare i pale svetskom kinematografijom.“

(Portal Novosti)

Jasminko Halilović

Osnivač Muzeja ratnog djetinjstva u Sarajevu:

„Muzej je do sada prikupio nešto više od 4.000 eksponata. Ono što je zanimljivo je svakako da naša kolekcija više nije samo iz BiH, već su u njoj eksponati i priče iz drugih dijelova svijeta. Nedavno smo imali izložbu o iskustvu djece izbjeglica iz Sirije i o toj izložbi su izvještavali svi važniji mediji Bliskog istoka, Sirijska državna televizija, kineske agencije, *Reuters*, *Al Jazeera English* i drugi“.

(Klix)

Pavao Pavličić

Pisac:

„Usporedili su književni proces s ping-pongom; dva su igrača i između njih leti loptica; bez te razmjene nema književnog procesa. E to je ono što piscu nedostaje. Ako nema knjige, nema mogućnosti da drugi čovjek to vidi i da mu, piscu, na kraju kaže je li to dobro ili nije dobro“.

(Novi list)

Tanja Stupar Trifunović

Književnica:

„Čula sam puno glupih savjeta i mnogima sam povjerovala i bili su pogrešni. Sve treba preispitivati i u književnosti i mimo nje. Ne zarad bolesne sumnjičavosti, nego da ne bismo živjeli u nekim okoštalim, beskorisnim i neživim formama koje guše i životnu i kreativnu energiju”.

(Buka)

Čarls Simić

Pisac:

„Draži mi je Aristofan od Sofokla, Rable od Dantea. U smehu ima istine bar koliko u tragediji, ali se mnogi ne slažu sa ovim gledištem. Većina ipak misli da se komedija izruguje ozbiljnim stvarima u životu”.

(Danas)

Kuldeep Mann

Bivši student sveučilišta James Cook u Queenslandu, tuži fakultet zbog „mentalne torture“ koja je uzrokovala gubitak želje za seksom, a traži odštetu od čak tri milijuna dolara:

„Pogodilo me na svim područjima, uključujući i seksualni život. Više nemam želju biti u krevetu sa svojom partnericom. Nemam te nagone i želje... Želje za ićim. Da me sveučilište nije ovako izigralo i uništio moju karijeru, do sada bih završio svoj doktorat.”

(Index)

Robert Miler

Specijalni istražitelj koji je dvije godine istraživao rusko uplitanje u američke izbore:

„Želim naglasiti da nismo utvrdili da predsjednik nije počinio kazneno djelo”.

(Jutarnji list)

Marija Matić

Vođa modula i *Data&Communications director* u *Direct Media United Solutions*:

„U narednih pet godina, advertajzing industrija promeniće se više nego u prethodnih 50, procene su marketinških stručnjaka”.

(N1)

Jirgen Klop

Trener FK Liverpul:

„Nemam problem s tim što moji igrači poste. Poštujem njihovu religiju. Oni su uvijek posebni i nevjerovatni, postili ili ne. Postoje dani kada Mane ili Salah zakasne zato što su obavljali namaz. Postoje stvari koje su puno važnije od fudbala”.

(Slobodna Bosna)

Najprije
gledaj

Započni
Nešto
Neprocjenjivo

onda
doživi

Uz Mastercard, jedan korak do punog
iskustva filmskog festivala u Veneciji.
Posjetite www.hb.co.me da saznate više.

Roboti uklidaju radna mesta

Američki lanac supermarketa *Volmar* jedan je od prvih koji se odvajači da krene u automatizaciju maloprodaje. Već nekoliko nedjelja ta kompanija testira različite oblike robota koji bi trebalo da pomognu zaposlenima. Tokom normalnog radnog vremena, nijemi pomagači klize između polica, skeniraju proizvode ili brišu podove. I javljaju ako je neki proizvod na pogrešnom mjestu na polici.

Automatizovani pomagači najnovije su oružje *Volmarta* u borbi za opstanak protiv on-lajn-trgovaca kao što su *Amazon* i *Alibaba*. *Volmart* širom svijeta ima 11.000 prodavnica, polovina njih je u SAD. Čak 90 odsto Amerikanaca živi na udaljenosti ne većoј od 10 kilometara do najbližeg *Volmarta*. Upravo to je

godinama bila neprocjenjiva prednost pred konkurenčnjom sa interneta. Ali otkako sve više potrošača kupuje preko mreža, održavanje supermarketa prosječne površine od 17.000 kvadratnih metara postalo je nemoguća misija. *Volmart* je prisiljen da nešto učini.

Samo prošle godine taj maloprodajni gigant uložio je više od dvije milijarde dolara u efikasnost svojih prodavnica. Najveći dio sredstava potrošen je na automatizaciju. Roboti, kojih je trenutno po američkim prodavnicama *Volmarta* oko 4.000, rade dvostruko brže od ljudi. U nekim slučajevima i više nego dvostruko brže. Inventar, na šta radnici u prosjeku potroše dvije nedelje, mašine obave za dva i po sata. Osoblje za čišćenje potrebno je samo još za mesta koja robotima nisu pristupačna. Na prijemu robe više nije potrebno osam, već četiri radnika.

To je potpuno ispravno, kažu u *Volmart*, jer cilj je radnike oslobođiti mukotrpnih i dosadnih zadataka. „Korak u budućnost jeste korak bliže zadovoljnju radniku“, kaže **Elizabet Volker**, menadžerka zadužena za imidž firme.

Volmart počinje sve više da upotrebljava robe. Oni bi trebalo da olakšaju posao ljudima koji su tamo zaposleni, ali i da snize troškove. Ali radnici i sindikati zvone na uzbunu

Ali za sindikate, kao što je UFCW takva argumentacija je, „čisto ruganje“. Loš odnos sindikata i *Volmarta* opšte je poznat. Trgovački džin nebrojeno puta do sada našao se na udaru kritika zbog suviše niskih satnica, sabotaža radničkih savjeta, pritisaka na radnike zbog bolovanja i na kraju, zbog sve većeg broja zaposlenih na pola radnog vremena. „Nemojte da se zavaravate. *Volmartu* nije stalo do toga da radnike ili mušterije učini srećnijima“, upozorio je sindikat UFCW krajem prošle godine.

U tom sindikatu su izračunali da bi zbog upotrebe robota moglo da bude ugašeno 5.000 radnih mesta. Zato, kako kažu, na robote ne bi trebalo gledati kao na nešto što garantuje zadovoljstvo, već kao na ubice radnih mesta. „Nijedan radnik s kojim sam razgovarala nije rekao da mu je posao postao lakši zbog robota“, kaže **Andrea Delnedorf**, koja predstavlja sindikat *Organization United for Respect* koji djeluje pri *Volmartzu*.

Majkl Dastjug, šef odeljenja za finansije američkog dijela *Volmarta* ne krije da je radnih mesta sve manje. „To je posljedica našeg daljeg razvoja. Ali radnici ne bi trebalo da strahuju za svoja radna mesta jer će im biti dodijeljeni novi zadaci“, rekao je Dastjug. I dodao: „Svi mi moramo da naučimo kako da budemo fleksibilniji i kako da se odnosimo prema promjenama“.

Upravo od toga strahuju mnogi radnici – jer ne može svako da pruži taj stepen fleksibilnosti koji *Volmart* od njega očekuje. Posebno su pogodeni radnici u nižem platnom sektoru, tamo gde je nivo automatizacije posebno visok. Prema podacima sindikata UFCW, oko 3,4 miliona radnika samo u SAD zaposleno je na kasama, a upravo to su radna mesta koja bi mogla da nestanu zbog automatizovanih kasa na kojima kupci sami skeniraju svoje proizvode. Doškolovanja i dalje obrazovanje neki su od mehanizama da se bude u prednosti nad robotima. Ali nema svaki radnik talenat za zahtjevne radne operacije ili „karijeru u Silicijumskoj dolini“, podsjećaju iz UFCW.

Međutim, stručnjaci poput **Sterlinga Hokinsa**, u onome što se događa u *Volmartzu* vide važan korak ka budućnosti. „Mi smo trenutno svjedoci najuzbudljivijeg perioda u maloprodaji u poslednjih sto godina“, kaže Hokins, istraživač u *Centru za naprednu trgovinu i tehnologiju* u razgovoru za časopis *Forbs*. „Napokon je tehnologija na onom stepenu razvoja koji je tehnički i ekonomski isplativ za neko preduzeće.“

Dw.de

SJEVER: HOĆE LI KIŠNI MAJ PREPOLOVITI PRINOSE

Alarmantna je situacija u našim pčelinjacima. Ovo je elementarna nepogoda. I stariji pčelari ne pamte proljeće lošije od ovoga. Već je šteta velika, pa su mnogi ostali bez pčelinjih zajednica“, tako **Bogoljub-Bogi Bulatović** iz kolašinskog Udruženja pčelara komenatriše učinke dugog kišnog perioda i niskih temperatura na pčelarstvo.

Iste muke muče i pčelari u ostalim opština. Prema onome što se može čuti od poljoprivrednika na sjeveru, loše vrijeme uzima danak i u voćarstvu i ratarstvu, a stočari će, takođe, osjetiti posljedice kišnog i hladnog maja, jer se boje da će kvalitet i rod sijena biti slab.

„Nepovoljan uticaj naročito se osjeća kod voća, na čije su cvjetanje, tokom prve polovine maja, niske temperature umanjile šansu za dobar rod i kvalitet. Nešto manja su oštećenja na malinama, kupinama i ribizlama, dok je šteta vidljivija na jagodama i trešnjama, gdje je došlo do truljenja i pucanja pokožice. To će svakako usloviti manji prinos i lošiji kvalitet“, objašnjava **Nebojša Veličković**, stručni saradnik u oblasti voćarstva i vinogradarstva Odjeljuna za savjetodavne poslove u biljnoj proizvodnji Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Neki od vlasnika plantaža u Bijelom Polju, ipak su na vrijeme zaštitili svoje zasade jagoda. U fazi cvjetanja, efikasnim se pokazao agrotekstil, koji su obezbijedili preko resornog ministarstva. Koristeći taj i još neke načine, povećali su temperaturu za nekoliko stepeni, pa su sadnice odoljele kišnom i hladnom proljeću.

„Ipak, berba je kasnila, pa je obavljena krajem maja, dvije nedjelje kasnije, nego što je uobičajeno. Ukoliko pažljivo slušate savjete agronoma i posvetite se ovom poslu kako treba, može se spriječiti dosta posljedica nepovoljnih vremenskih uslova“, kažu neki od plantažera.

Iskustvo, istina, rijetkih uzgajivača jagoda u Kolašinu ipak je drugačije. Mraz je, već sada su svjesni, prepolovio

Gledanje u nebo

Hladni i kišoviti maj na sjeveru države, već sada je izvjesno, tvrde poljoprivrednici, smanjiće i kvalitet i prinose. Naročito je teško pčelarima, jer su potrošili zalihe prihrane, a paše nema. Zbog toga su mnoga pčelinja društva već uginula

prinose.

Prema Veličkovićevom mišljenju, pčelari su, ipak, u najgoroj situaciji. U maju je, objašnjava on, trebalo pčelinjim društvima obezbijediti unos nektara. Zbog kiše to je izostalo, pa su mnogi pčelari pribjegli prihranjivanju.

Neopoljan uticaj naročito se osjeća kod voća, na čije su cvjetanje, tokom prve polovine maja, niske temperature umanjile šansu za dobar rod i kvalitet. Nešto manja su oštećenja na malinama, kupinama i ribizlama, dok je šteta vidljivija na jagodama i trešnjama

Onima koji proizvode organski med, to nije bilo moguće, osim ukoliko su imali zalihe lanjskog meda.

„Ko nije prihranjivao pčelinja društva ostao je bez njih. Informacije, koje dobijamo od naših članova kao i udruženja iz ostalih opština, govore da je stanje jako zabrinjavajuće. Pčelinje zajednice izašle su iz zime bez znatnijih gubitaka. Sada nije samo problem nektar, već i polen (glavna hrana pčelinjeg legla). Nedostatak hrane će se i te kako odraziti na livadsku i planinsku pašu“, tvrdi Bulatović.

On apeluje na svoje kolega da traže pomoć od lokalnih i državnih institucija kako bi spasili svoje pčelinjake.

U pljevaljskoj opštini, pored pčelara, i ratar i vočari znaju da će ovo biti loša godina, kada je riječ o prinosima. Mraz je, kaže tamošnji sekretar za privredu **Budo Bajčetić**, štetio gotovo svim vrstama voća.

„Kako čujem na terenu, najmanja je šteta na jabukama. Neuobičajeno

dug kišni period usporio je sadnju krompira i heljde. Na sreću, naši ratarci kažu da su uspjeli da posiju organske žitarice, po čijoj je proizvodnji naša opština poznata. Naročito, kao i u ostalim opštinama, štetu trpe pčelari. Za pljevaljske ovo je četvrta loša godina zaredom”, kaže Bajčetić.

On objašnjava da će posljedice hladnog i kišovitog maja biti vidljive i na pašnjacima, zbog usporene vegetacije. Pored toga, loše vrijeme znatno otežava redovne poslove stočara.

Iako su svjesni da će rod voća biti znatno smanjen, kolašinski poljoprivrednici, ipak računaju da nijesu zakasnili sa sadnjom povrtarskih kultura. Iako je ranijih godina, u ovo doba, sjemenski krompir na njivama u selu Trebaljevo već bio posađen, tamošnji ratarci su ovog proljeća jedva do sada uspjeli da preoru njive.

Pero Novaković, poljoprivrednik iz tog sela smatra da u kolašinskoj opštini za sadnju krompira nije kasno ni u junu.

„Nijesam još počeo sa sadnjom. Vrijeme neće uticati i ne treba da utiče na sadnju, jer na području naše opštine, uglavnom, gajimo 'srednje stasne' sorte, a njihov vegetativni period je od 50 do 115 dana. Ja sam prošle godine u junu posadio krompir, pa ništa nije smetalo i na mojim njivama rodilo je 100 tona krompira”, tvrdi Novaković.

On objašnjava i ukoliko padavine nastave i nakon sadnje kromira, to će imati „samo estetski uticaj, jer će krtola pucati, ali neće biti umanjen njen kvalitet“.

Novaković smatra da se štete u ratarstvu, ali i voćarstvi i drugim granama poljoprivrede, nastale zbog lošeg vremena, mogu znatno preduprijetiti, ukoliko se sluša riječ struke.

„Mnogi, nažalost, prilično površno pristupaju onom čime se bave. Edukacija je neophodna. U zavisnosti od toga koliko poljoprivrednici o tome povedu računa, manje će biti prinuđeni da gledaju u nebo i da im od toga zavise prihodi“, kaže kolašinski ratar i stočar.

Dragana ŠĆEPANOVIĆ

BERANE: CIGLANA U RETROVIZORU

Zločin bez kazne

Kada je prije osam godina ostao bez posla u beranskoj ciglani, jedan od radnika, četrdesetogodišnji Z. K., počinio je samoubistvo, ne izdržavši pritisak socijalne bijede u kojoj se našao. On je samo mjesec prije toga javno, putem medija, ponudio na prodaju bubreg, ali nikо njegov vapaj nije ozbiljno shvatio.

„Svjestan sam koliko je teško živjeti bez bubrega, ali to je moј jedini izbor, a oni koji su mene i moje kolege doveli u ovaj položaj, trebalo bi da se stide“, bilo je posljednje što je ovaj nesrećni čovjek izjavio, prije nego je zauvijek začutao.

Bivši sindikalni lider ciglane, koja je nakon privatizacije porušena, **Veselin Radičević**, ni danas ne krije ogorčenje, ubijeden da je to jedini razlog zbog kojeg je njegov drug podigao ruku na sebe.

„Bilo je to tako žalosno. Znao sam ga odlično. Nikada to ne bi uradio da nije bio u teškoj materijalnoj situaciji. Nije video izlaz. Kako su poslije toga mogli mirno da spavaju neki poslodavci u Beranama, ne znam. To je bio sindrom. Tih godina je još pet rednika tadašnjeg rudnika uglja u stečaju izvršilo samoubistvo. Takva je bila naša tranzicija“, prisjeća se Radičević.

On kaže da od skoro šezdeset stalno zaposlenih radnika prije privatizacije, stečaja i rušenja fabrike, još njih deset danas nije među živima.

„Nekoliko njih uspjelo je da se penzionise. Jedan se zaposlio u rudniku, doživio nesreću u jami i ostao invalid. Svi ostali danas su u jako teškoj situaciji i izrazito

Država Crna Gora i grad Berane ostali su, nekažnjeno, bez jedine fabrike opekarskih proizvoda dok Crna Gora danas godišnje uvozi opekarske proizvode u vrijednosti od oko dvadeset miliona eura. Niko, nikada, ni za šta nije odgovarao

narušenog zdravlja“, kaže Radičević za *Monitor*.

Samoubistvo Z. K. je već zaboravljena priča, kao što pada u zaborav i priča o pljačkaškoj privatizaciji i rušenju jedine fabrike opekarskih proizvoda u Crnoj Gori. Klasičan primjer privrednog zločina bez kazne, rekli bi radnici.

Beransku ciglanu je 2005. godine privatizovalo preduzeće *Katel* iz Podgorice, vlasnika **Petra Đurišića**. Ovaj čovjek poslije dvije godine odlučio je da prekine proizvodnju i hale do temelja poruši, pod izgovorom da će na tom mjestu napraviti modernu fabriku i da će kroz ulaganje „određenih sredstava“, osavremeniti proizvodnju, obezbijediti rentabilnost poslovanja i zaposliti dodatnu radnu snagu.

Sva njegova obećanja ostala su

samo mrtvo slovo na papiru, jer i pored posredovanja predstavnika Vlade i Opštine Berane cijela se priča, poslije brojnih protesta i sastanaka, završila uvođenjem stečaja, kada je pedesetak radnika upućeno na biro rada.

Durišić je u više navrata pokušavao ponovo da kupi ciglanu. On je na pretposlednjem nadmetanju prilagao traženi depozit, ali je poslije toga izbjegavao da uplati preostalu svotu novca, tako da je fabrika i pored simbolične cijene tada ostala neprodата.

Bivši radnici tvrde da se čitavo vrijeme namjerno vršila opstrukcija kako bi se što više umanjila cijena fabričke imovine koju čine objekti s pripadajućom opremom i infrastrukturom na zemljišu površine pet hektara.

Poslije svega, ciglana je nakon dvadesetak neuspješnih licitacija, za 235 hiljada eura prodata novim vlasnicima koji očigledno nemaju namjeru da grade novu fabriku.

„Samo šljunak koji je ostao na placu bio je vrijedan šezdeset hiljada eura, ili bager dvjesti četrdeset hiljada. Šta je sa zemljištem? Koliko je na toj lokaciji vrijedno pet hektara”, pita Radičević.

On podsjeća da je tokom stečaja prodat veliki dio imovine, mašina i opreme, što, kako smatra, nije smjelo da se uradi.

„Od toga je korist imao samo stačajni upravnik **Radojica Grba** i jedna administrativna radnica koja je ostala tu da radi do kraja stečaja i prodaje imovine”, kaže Radičević.

Portal *Pod lupom* slučaj beranske ciglane odavno je smjestio među primjere gdje je stečajna mafija po znatno nižim cijenama kupovala imovinu propalih kompanija. Radojica Grba inače važi za stečajnog upravnika koji je rasprodao „pola sjevera Crne Gore“.

Pod lupom je tada napisao da njega nije previše uznenimirila teza da je dio stečajne mafije.

Tokom proteklih godina radnici su se više puta obraćali tužilaštvu u nadi da će utvrditi odgovornost pojedinaca za uništavanje ciglane. Apsurd je što je sva privatizacija obavljena po zakonu, ali zakon je napravljen tako da se tajkunima omogući pljačka”, kaže bivši sindikalni vođa ciglane

Vezano za beransku ciglanu Grba je tada izjavio da je dobio potpuno čiste papire od bivšeg vlasnika, a da je „sve ostalo stvar krivičnog postupka“. Šta se u tom postupku dešavalo, da li je i kako okončan, javnost je za te informacije ostala uskraćena i više od deceniju.

Mreža za afirmaciju nevladinog sektora (MANS) ranije je sačinila izvještaj o privatizaciji kroz stečaj nosilaca privrede u Beranama, koji je pokazao da su ciglana i još neke fabrike u ovom gradu, namjerno dovedene do propasti, kao i da je ljudima koji su ih privatizovali dozvoljeno da se obogate na štetu nekada vodećih preduzeća.

„Kod tih preduzeća se pokazao obrazac destruktivne privatizacije kroz stečaj, koji nije karakterističan samo za Berane već za čitavu Crnu Goru. Kompanije su prodane po deset puta nižoj cijeni od procijenjene vrijednosti. Obnavljanje proizvodnje im od samog početka nije bilo u

planu, iako je to osnovni razlog privatizacije preduzeća”, naveo je MANS.

Bivši sindikalac Veselin Radičević pojašnjava na slučaju ciglane da je i nakon rušenja, ostala velika imovina, jedan dio objekata i zemljište.

„To znači da je poslije čitave pljačke preostalo za prodaju nekoliko infrastrukturnih objekata i pet hektara zemljišta. Među infrastuktturne objekte spada restoran od 88 kvadratnih metara, upravna zgrada 176 kvadrata, magacin rezervnih djelova takođe 309 kvadrata, još jedan magacin 88 kvadrata, garderoba 93 kvadrata, natkriveno skladište 570 kvadrata, šljunka 727,5 hiljada kubnih metara, zemlje gline 14 hiljada kubnih metara, ‘kamacu’ bager gusjeničar, potpuno nov. Ta prodaja je oglašena u maju 2015. godine i okončana sa cijenom od 235 hiljada eura za sve to”, objašnjava Radičević.

Iz ciglane su prije toga iznesene dvije tone bakra i dvije tone aluminijuma. Šleperi su danima nosili metalnu fabričku konstrukciju koja je završavala od Nikšića do željezara u regionu. Kada se sve sabere i oduzme, isпадa da je čak i procjena imovine beranske ciglane, prije privatizacije kroz stečaj, od million i po, bila nerealna i niska.

Ukrugu pljačke koji je zatvoren prodajom preostale imovine za 235 hiljada eura, svi su ponešto prigrabili i očerupali. Očerupani su i pokradeni radnici, njih šezdeset, koji su došli do socijalne bijede.

Bivši sindikalni lider kaže kako do danas nema odgovor na neka elementrana pitanja.

„Zašto je fabrika srušena?

Najbliži sam uvjerenju da je to učinio moćni uvoznički lobi. To je bila jedina fabrika opekarskih proizvoda u Crnoj Gori, a Crna Gora danas uvozi godišnje opekarske proizvode u vrijednosti od oko dvadeset miliona eura”, kaže Radičević.

Prema njegovim riječima, beranska je ciglana bila mala fabrika na sjeveru koja nikoga ne interesuje, tako da je sve prošlo nezapaženo.

„Pogledajte samo koliko se beranskih funkcionera koji su otišli u Podgoricu vratilo u Berane. Svima je bio interes da ostanu tamo i samo su čutali na sve što se dešavalo u njihovom rodnom kraju. Tako je bilo i sa ciglanom. Malu fabriku je bilo lako žrtvovati”, konstatiše Radičević.

koštao dvjesto četrdeset hiljada eura. Bager nije nikada stigao u fabriku već smo iznajmljivali mehanizaciju. Čuo sam da su ga posljednji kupci imovine kompanije jedva izvukli iz ruku prvog vlasnika”, kaže Radičević.

Nekadašnji sindikalni lider podsjeća da su se tokom proteklih godina više puta obraćali tužilaštvu u nadi da će se utvrditi odgovornost pojedinaca za uništavanje ciglane.

„Policija je poslije dvije godine počela da saslušava određene osobe. Saslušano ih je pet i nakon toga predmet vraćen tužilaštvu na dalje postupanje. Apsurdno je to da je sva privatizacija obavljena po zakonu, a zakon je napravljen tako da se tajkunima, koji su imovinu kupovali iz stečaja, omogući pljačka”, kaže Radičević.

Nakon svega iz beranskog ODT upućeni su da sami podnesu tužbu protiv vlasnika, jer nema elemenata da se goni po službenoj dužnosti.

„Za dvanaest godina, od kada smo podnjeli prijave, niko ništa nije uradio. Pozvali smo odavno i specijalnog tužioca da ovaj slučaj jednom, kada bude imao najmanje posla, uzme u razmatranje, ali ništa ni od toga”, kaže Radičević.

Bivši sindikalni vođa ove fabrike objašnjava da nije samo ciglana u pitanju, već čitava industrijska zona Rudeš u Beranama. Ona je danas u takvom stanju kao da je prošla kroz bombardovanje. Kao poslije naleta cunamija.

Država Crna Gora i grad Berane ostali su, nekažnjeno, bez jedine fabrike opekarskih proizvoda. Niko, nikada, ni za šta nije odgovarao.

Tufik SOFTIĆ

Bivši sindikalni lider ciglane Veselin Radičević podsjeća da je šest radnika tadašnjeg rudnika uglja u stečaju izvršilo samoubistvo. Napominje da od skoro šezdeset radnika prije privatizacije, stečaja i rušenja fabrike, još njih deset danas nije među živima. „Nekoliko ih je uspjelo da se penzionise. Jedan se zaposlio u rudniku, doživio nesreću i ostao invalid. Ostali su i danas u teškoj situaciji, izrazito narušenog zdravlja”

On kaže da je neshvatljivo da se jedna fabrika, procijenjena na million i po eura, proda za dvjesto dvadeset hiljada.

„Da bih vam dočarao kakav je to absurd, reći ću da smo kao investiranje kupili bager gusjeničar *kamacu* koji je

Ovaj tekst nastao je u okviru projekta „Muzej crnogorske privatizacije - studije slučaja iz četiri opštine (Nikšić, Cetinje, Herceg Novi, Berane)“ koji sprovodi Monitorov centar za medije i demokratiju (MCMD), a kroz program „Smjestimo korupciju u muzej“ Centra za građansko obrazovanje (CGO), koji finansijski podržava Evropska unija i kofinansira Ministarstvo javne uprave.

Stavovi izraženi u ovom tekstu isključiva su odgovornost Monitorovog centra za medije i demokratiju (MCMD) i ne odražavaju nužno stavove EU, Ministarstva javne uprave ili CGO-a.

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Ministarstvo javne uprave

Na čistoj strani života

Peko Vukadinović je bogataš. Jer, bogatstvo izviđača je u njegovim sjećanjima

Skautizam je najbolji neplaćen posao na svijetu, priča Peko Vukadinović. On je za 18 godina sa izviđačima obišao 51 zemlju svijeta, a brojna prijateljstva koja je usput stekao ne pucaju. Danas je načelnik, kako s ponosom kaže, najveće omladinske organizacije u Crnoj Gori – Saveza izviđača.

Pekova priča počinje u drugom razredu Osnovne škole Ratko Žarić u Nikšiću. Kreću prvi izleti u prirodu, a tada ga je, kaže, privukla želja za druženjem i putovanjima. Neće zaboraviti kada je, kao dijete iz radničke porodice, prvi put otisao na ljetovanje sa svega devet godina. „Bilo je to u izviđačkom centru u Prčnju. Sjećam se da sam bio zadužen za podizanje zastave. Sjećam se i svog ushićenja i kako sam se osjećao važnim. Počinju kod mene da se razvijaju odgovornost i osjećaj za timski rad. Upoznajem prve prijatelje iz raznih krajeva svijeta”, počinje priču Peko.

Iz jata prelazi u vod – jednom nedjeljno sluša vodnikova predavanja o topografiji, čvorologiji, narodnom istorijatu. Uči da određuje vrstu vatre i da pravi i čisti ognjište. Sa svojom grupom obilazi rasadnike i sadi prve sadnice; na početku peršun, a potom i sve ostalo.

Imena grupa – *Vjeverice, Zmajevi, Vatrene lobanje*, daju djeci osjećaj pripadnosti. Peko kaže da se već tad u grupama naziru budući lideri.

Učestvovao je na raznim takmičenjima. Izviđačka takmičenja sastoje se od kontrola i prelaženja staza po topografskim znacima, a usput se uči signalizaciji. Peko kaže da to vrijeme pamti po pravljenju skloništa i kabanica. Sve je u duhu timskog rada. Niko ne može sam da pređe stazu, sam da vrši kontrolu, sam da gradi. Kapiteni grupa nastaju slobodnim izborom. Ta čast

Sve je počelo u drugom razredu Osnovne škole Ratko Žarić u Nikšiću. Od tada Peko Vukadinović je za 18 godina sa izviđačima obišao 51 zemlju svijeta, a brojna prijateljstva koja je usput stekao ne pucaju. Danas je načelnik, kako s ponosom kaže, najveće omladinske organizacije u Crnoj Gori – Saveza izviđača

pripada onome ko se izdvoji svojim sposobnostima.

Sa 15 godina odlazi i na takmičenja van Balkana. Prvi put posjećuje Italiju i Njemačku. „U jednom italijanskom selu blizu Perude, upoznajem crnogorski par. Tu žive od Drugog svjetskog rata, kada su odvedeni u logor. Te 2007. godine ljeto je bilo vrelo, a ja sam im pomagao u košenju i plašćenju. Poslije rada, odmarali smo se u obližnjoj seoskoj katoličkoj crkvi. Tu se selo okuplja, i svi donose hranu. Uživao sam u njihovom gostoprimstvu i ukusnoj domaćoj italijanskoj čokoladi”, prepričava

jedan od svojih doživljaja Peko.

Bogatstvo izviđača je u njegovim sjećanjima. Peko sa osmijehom prepričava anegdotu iz 2014. godine: „Na smotri u Crnoj Gori, koja traje deset dana, okupili su se gosti iz 20 zemalja. Bilo ih je preko 900. Francuski izviđači su se žalili na naš jelovnik – previše mesa, premalo voća. Mi smo tu primjedbu ozbiljno shvatili. Sjutradan je 900 učesnika smotre pojelo 12.240 kilograma lubenice”.

On je sa izviđačima stigao i do Azerbejdžana, Izraela i Južne Koreje. Seul je sa svojom grupom upoznao uz pomoć

Dejana Damjanovića, koji se mnogo potudio oko njih.

Od vodnika do načelnika Saveza izviđača Crne Gore, dug je put. Prolaze godine dok se ne stekne uslov za polaganje za instruktora I stepena, a onda i za instruktora II stepena. Sa tim statusom dolazi i odgovornost, prema mlađim izviđačima, ali i prema organizaciji. Peko je tada upoznao i drugu stranu sebe: „Shvatio sam koliko je truda i vremena uloženo u svaku aktivnost. Kada sam odlukom starještinstva postao načelnik, osjetio sam veliki strah. Puno energije odnosi provjera bezbjednosti svih izviđača, ali i održavanje dobrih odnosa sa državnim institucijama. Ipak, želio sam da doprinesem našoj zajednici”, objašnjava.

Izviđaci pokret u Crnoj Gori postoji još od 1928. godine.

Peko priča da su Izviđači do ratnih devedesetih bili dio sistema i da su odigrali značajnu ulogu u civilnoj zaštiti. Danas je situacija drugačija. Poslije rata SICG stupa u Svjetsku organizaciju skauta, a 2006. godine dobija status nevladine organizacije. Saraduje sa Ministarstvom sporta i mlađih, UNICEF-om i Crvenim krstom.

Prepreke su razne. „Dolazi do neslaganja u organizaciji. Mnogi izviđači žele više akcija i takmičenja, a ja smatram da bi trebalo da se radi na razvoju skautizma na nacionalnom nivou. Bar je tradicionalna izviđačka sredina, ali i Plužine, Šavnik, Gusinje i Plav treba da dobiju svoje izviđačke odrede. Plan je da to i ostvarimo u narednih pet godina”, kaže Peko.

Tvrdi i da im neprilike stvara novi Zakon o turizmu: „Onemogućeni

sмо da sami organizujemo izviđačke kampove. Sve mora da ide posredstvom turističkih agencija, a to se odražava na cijene. Želimo da budemo pristupačni svima. Dio odgovornosti preuzimamo i mi, jer nismo prisustvovali javnoj raspravi kada je zakon donesen. Ipak, smatramo da je trebalo da budemo prepoznati kao organizacija na čiji rad ovaj zakon negativno utiče”, kaže Vukadinović.

zauzimaju mali broj mesta na liderskim pozicijama. Nada se da će se to u budućnosti promjeniti, kako bi svi bili ravnopravni.

Vukadinović kaže da bi moglo da se poradi na kapacitetu organizacije i primjećuje da dosta rada zavisi od volontera. On poručuje da je važno prepoznati značaj izviđačkog pokreta: „U svijetu postoji preko 30 miliona izviđača i taj broj konstantno raste. Cilj je postati koristan član

Sve je među izviđačima
u duhu timskog rada.
Niko ne može sam da
pređe stazu, sam da vrši
kontrole, sam da gradi.
Kapiteni grupa nastaju
slobodnim izborom.
Ta čast pripada onome
ko se izdvoji svojim
sposobnostima

Načelnik SICG tvrdi da su Izviđači otvoreni za sve. Sviest o prihvatanju različitih vjera, običaja i kultura, usvaja se od malena, a Savez uči toleranciju.

SICG broji preko 2.000 članova, ali, Peko kaže da žene i dalje

društva”.

Izviđači su najpoznatiji čuvari prirode. Oni, kaže Peko, biraju čistu stranu života. Širom svijeta organizuju ekološke akcije i njeguju svijest o zaštiti životne sredine. Najslavnije ličnosti svijeta bili su izviđači: Nil Armstrong, Pol Mekartni, Džon Lennon, Džon Kenedi, ... I čuveni strip junak Tintin urađen je po uzoru na izviđača.

Na pitanje šta je potrebno da bi neko postao izviđač, Peko odgovara: „Ništa osim volje. Ne morate da budete talentovani za sport da biste bili izviđač. Važno je da želite da učite, a izviđači će vam pomoći da u sebi spoznate ono što niste ranije”.

Biti izviđač – biti svoj u timu.

Andrea JELIĆ

MILORAD PUPOVAC, PREDSJEDNIK SAMOSTALNE DEMOKRATSKE SRPSKE STRANKE

U Hrvatskoj nije lako biti Srbin

MONITOR: U nedjelju su završeni izbori za Evropski parlament. SDSS je bila jedina parlamentarna manjinska stranka u Hrvatskoj koja je učestvovala na tim izborima. Vi ste bili nosilac stranačke liste i očekivali ste jedan mandat. Šta su pokazali izbori u Hrvatskoj?

PUPOVAC: Izbori su, što se SDSS-a tiče, pokazali više toga. Pokazali su da je naša lista unatoč slabim startnim izgledima postala stranka koja je, unatoč činjenici da nismo osvojili mandate, dospjeli u krug uspješnih. Tako smo od inicijalno omraženog autsajdera postali stranka koja je zbog iznimno uspješne kampanje postala stranka koja je privukla simpatije mnogih, pa je zbog toga i jedan broj Hrvata glasao za nas. Osim toga smo se na ovim izborima pozicionirali kao treća po snazi lijeva politička stranka, Na kraju, osnažili smo svoju stranku i vratili osjećaj sigurnosti i ponosa našim biračima.

MONITOR: Kako ocjenujete ukupne izborne rezultate u Evropskoj uniji s obzirom na to da se ipak populističke, ekstremne i krajnje destruktivne stranke nisu nametnule kao dominantne, ali se pokazalo i da postoji kriza lijevih stranaka?

PUPOVAC: Rezultati izbora u Uniji su znatno bolji od prognoziranih. Ultrakonzervativne i ekstremnodesne stranke su postigle slabije rezultate od najavljuvanih. U nizu zemalja oporavile su se lijeve i

Podrška Miroslava-Ćire Blaževića i Stjepana Mesića, kao i podrška još jednog broja uglednih liječnika, glumaca, a posebno novinara, našoj listi i našoj stranci govore da su ljudi prepoznali i da im je postala vidljiva sva opasnost od proustaške politike i njezina utjecaja, posebno na mlade ljudi u Hrvatskoj

liberalne stranke. Istina, demokršćani i socijaldemokrati su uglavnom imali slabije rezultate, ali je to kompenzirano boljim do izvrsnim rezultatima njihovih mlađih partnera, kao što su zeleni i liberali. Iznimke su Italija i Mađarska, ali ambicije njihovih lidera da potpuno izmijene izgled Evropskog parlamenta tako da prevladaju desničarske stranke na ovi izborima nisu ostvarene.

MONITOR: Iako je vaša kampanja bila neka vrsta društvenog i političkog pokreta protiv

netolerancije, mržnje i nazadovanja, u Zagrebu, Rijeci, Sisku, Splitu, Šibeniku... uništavani su plakati SDSS-a tako što su išarani ustaškom ikonografijom i na njima ispisivano „Srbe na vrbe”, „Za dom spremni” i „NDH”...

PUPOVAC: Nažalost, to što je ispisivano na našim plakatima i već godinama je ispisano na zidovima, saobraćajnim znakovima, spomenicima, forumima i društvenim mrežama općenito, službenim obilježjima pojedinih ratnih formacija

hrvatskog fudbalskog trenera Miroslava-Ćire Blaževića u spotu SDSS-a pojavio se i nekadašnji predsjednik Hrvatske Stjepan Mesić, kampanju je podržao još jedan broj poznatih Hrvata. Šta to govori?

PUPOVAC: Blaževićeva i Mesićeva podrška, kao i podrška još jednog broja uglednih liječnika, glumaca, a posebno novinara, našoj listi i našoj stranci govore da su ljudi prepoznali da im je postala vidljiva sva opasnost od proustaške politike i njezina utjecaja, posebno na mlade ljude u Hrvatskoj, te da su odlučili da se solidariziraju s nama i da nam daju podršku. Tako se počeo stvarati savez protiv te vrste politike koja je u Hrvatskoj ponovo obnovljena nakon njezina ulaska u EU. Taj savez ćemo nastaviti jačati, kao što ćemo nastaviti jačati i vlastitu politiku protiv proustaških i ekstremnodesnih politika u Hrvatskoj.

MONITOR: *Jedan od slogana vaše kampanje glasio je „Znate li kako je biti Srbin u Hrvatskoj“. Pa, kako je biti Srbin u Hrvatskoj, pošto se dugo na Srbe gledalo kao na glavne neprijatelje Hrvata?*

PUPOVAC: Još uvijek se tako gleda na Srbe u Hrvatskoj. A to je posljedica obnavljanja ratne retorike kroz komemorativne prakse, kroz obnovu desničarskih politika. Povećane ratne priče i osnažena proustaška desnica stvaraju takvu atmosferu. A mnogi su to tolerirali. Zato biti Srbin u Hrvatskoj nije lako. Posebno za roditelje i njihovu djecu. Posebno za mlade u školama u kojima se

zbori za Evropski parlament su, što se SDSS-a tiče, pokazali da je naša lista unatoč slabim startnim izgledima postala stranka koja je, unatoč činjenici da nismo osvojili mandate, dospjeli u krug uspješnih. Tako smo od inicijalno omraženog autsajdera postali stranka koja je zbog iznimno uspješne kampanje postala stranka koja je privukla simpatije mnogih, pa je zbog toga i jedan broj Hrvata glasao za nas

uči o Srbima kao lošim i kad se čita i sluša da su Srbi historijski neprijatelji Hrvata. Ova kampanja uvjerljivo je pokazala kako je biti Srbin u Hrvatskoj.

MONITOR: *Nedavno ste razgovarali sa premijerom Hrvatske Andrejem Plenkovićem. Jeste li zadovoljni tim razgovorom, pošto se u medijima spekulisalo da bi SDSS mogao napustiti parlamentarnu većinu i destabilizovati Vladu?*

PUPOVAC: Zbog činjenice da Vlada ne provodi dogovorenu politiku, posebno u tri sfere: obnovi u ratu devastiranih srpskih životnih sredina (relektrifikacija sela), ostvarivanju prava na

i njihovih organizacija, te se izvikuje na nogometnim utakmicama. Ta mržnja i netolerancija prema čiriličnom pismu, prema Srbima i prema nama kao kandidatima bili su šokantni. Međutim, to se nije htjelo ni čuti ni vidjeti. Vandaliziranje naših plakata je to razotkrilo. To razotkrivanje je imalo emancipatorski, oslobodajući karakter kako za Srbe u Hrvatskoj tako i za širu hrvatsku javnost. I to treba nastaviti činiti.

MONITOR: *Nakon poznatog*

Evropska i srpska politika u posljednje tri decenije je politika međusobnog nerazumijevanja. Evropa je išla linijom politika koje Srbe nisu stimulirale na veću okrenutost Evropi, a Srbi su nedovoljno činili da se takav evropski pristup promijeni

intervju

obrazovanje na jeziku i pismu (srpske manjinske škole nisu registrirane već preko 20 godina), hapšenju ljudi pod nevjerodostojnim optužnicama za ratne zločine i održavanje govora mržnje, netolerancije i već spomenutog ustaštva, morali smo reagirati. Imali smo razgovor i nastaviti čemo razgovarati.

MONITOR: *U našem regionu jačaju desnica, ustaštvo i četništvo, Hrvatska i Srbija mijesaju se u unutrašnje odnose BiH... Čemu to vodi?*

PUPOVAC: Jačanje desnice je oživljeno u ratnim devedesetim kao dio nacionalističkog antikomunističkog projekta. Potom je stavljen pod kontrolu jačanjem proevropskih i općenito liberalnih politika uz pomoć međunarodnih političkih centara moći. U međuvremenu su liberalni međunarodni centri oslabili, a domaća

često grijesili prema drugima i prema sebi. Šta pod tim podrazumijevate?

PUPOVAC: Evropska i srpska politika u posljedne tri decenije je politika međusobnog nerazumijevanja. Evropa je išla linijom politika koje Srbe nisu stimulirale na veću okrenutost Evropi, a Srbi su nedovoljno činili da se takav evropski pristup promijeni. Trebalо je odavno biti jasno da bez Srbа teško može biti stabilnosti evropskog juga, kao i da bez Evrope nema prosperitete budućnosti za Srbe kao evropski narod.

MONITOR: *Kakvo je Vaše mišljenje o Evropskoj uniji i današnjoj Evropi uopšte?*

PUPOVAC: Današnja Unija je u ozbiljnoj političkoj i ekonomskoj krizi. U krizi ideje Evrope. Nejedenakost građana Unije je u porastu. Neravnopravnost među

Poslje izbora treba očekivati da će se nastaviti sukobljavanje između nacionalističkih i nenacionalističkih politika u Uniji, te da će jačati razlike između novih lijevih politika i tradicionalnih politika konsenzusa između radno ovisnog i kapitalističkog dijela stanovništva, koje su nakon Drugog svjetskog rata oblikovali i prakticirali socijaldemokrati i demokršćani

MONITOR :
Kakve se promjene mogu očekivati u EU poslije ovakvog ishoda izbora?

PUPOVAC: Treba očekivati da će se nastaviti sukobljavanje između nacionalističkih i nenacionalističkih politika u Uniji, te da će jačati razlike između novih lijevih politika i tradicionalnih politika konsenzusa između radno ovisnog i kapitalističkog dijela stanovništva, koje su nakon Drugog svjetskog rata oblikovali i prakticirali socijaldemokrati i demokršćani.

Treba očekivati da će Unija na vanjskopolitičkom planu pokušati voditi samostalniju vanjsku politiku nego što je vodila dosada. No, vidjet ćemo. Za Uniju je najvažnije da očuva mir na svojim granicama, da nastavi proširenje i da pronađe mehanizme snažnije unutrašnje integracije, a bez osjećaja članica da je to na njihovu štetu.

Veseljko KOPRIVICA

desnica je ponovo obnovljena. To vodi slabljenju demokracije, sukobima unutar novonastalih država i tenzijama između njih. U krajnjoj liniji to vodi slabljenju samih država bivše Jugoslavije, jer desnica te vrste guši društvene potencijale, guši ekonomiju i potiče ljudе na iseljavanje.

MONITOR: *Tokom kampanje rekli ste da je Evropa nerijetko grijesila prema Srbima, a Srbи su*

članicama Unije je sve izraženja. Sposobnost produbljivanja unutrašnje integracije je oslabila kao i sposobnost proširenja i primanja novih članica. Osim toga, Uniju na različite načine, politički i ekonomski, destabiliziraju globalni sukobi između Amerike, Rusije i Kine. A što se Evrope uopće tiče, ona se nakon ukrajinske krize i neriješene jugoslavenske krize nalazi podijeljenije nego što je za nju i njezine interese dobro.

BAČILO NA ŠAR-PLANINI

Prvi put u životu ugledao sam – bačilo! Možete se čuditi, ibretiti, krstiti; može vam biti smiješno, glupo i bez veze! Razumjeću vas i neću se ljutiti što god rekli, ali meni je taj trenutak do danas ostao pred očima. Za one koji možda ne znaju što je bačilo, ili čak nikada nisu čuli tu riječ – bačilo (bačija) je prebivalište u planini, gdje od maja do septembra borave ljudi; u sastavu bačila je i tor, ili *trlo*, ograden veći ili manji prostor za nekoliko stotina ovaca, izvor vode, pojilo i otvoreno ognjište s velikim čađavim kazanom. Pa što tu ima toliko značajno da bi se pamtilo cijelog života, upitáćete se?! I opet ste u pravu: zaista nema ništa što bi impresioniralo bilo kog objektivnog posjetioca. Još ako vam kažem da je to prebivalište najprostija koliba sa slamnatim krovom nasadenim na četiri strane od naslaganog (bolje reći: nabacanog) kamenja ne višeg od metar i po, koje izaziva sažaljenje svojim smiješnim pokušajem da imitiraju zidove; jednako visokim (tačnije, niskim) i iskrivljenim vratima; i da, kada se pogurite da biste ušli, i pričekate da vam se oči naviknu na polumrak, osvjetljen samo ognjištem nad kojim visi kazan na verigama – jer bačilo nema prozora! – i u zadimljenom prostoru ugledate duž bočnih „zidova“, dvije drvene police i dva reda ležaja skelepanih od bukovih grana, prekrivenih ovčijim kožama, vašem strpljenju doći će kraj. Ali pričekajte, još vam nisam rekao ono najvažnije!

Baćilo koje sam ja ugledao tog majskog dana za mene je predstavljalo istinski „Sangri La“ – sanjani, legendarni, kulturni svijet herojskih borbi i velikih podviga – susret uživo sa svim onim o čemu sam do tada samo slušao! I sada, u nevjericu, evo me uistinu tu, na ovom bačilu! Veliki je to bio trenutak, doživljaj koji bi vas obradovao i da ga se sjetite poslije sto godina! Jer, to bačilo je bilo na Šar-planini, a ne *u planini!* Pravoj, istinskoj Šar-planini! Kad sam ga prvi put čuo, to ime mi je odjeknulo negdje u podsvijesti kao kakva magična lozinka! Osjetio sam da će to ime u budućnosti biti povezano sa mnogim i velikim radostima, uzbuduđenjima, da ću u planini tog imena, doživjeti mnoga iskušenja i ispunjenja. I pri tom, ne samo da je to bačilo bilo na Šar-planini, nego na Ljubotenu, najmarkantnijem i najmisterioznijem vrhu ove čudesne planine, koji će postati moje lično planinsko svetište; i kao da već ovo nije dovoljno, ne bilo koje od pet čuvenih bačila u regionu Ljubotena, nego ono najčuvenije: Kasemovo bačilo!

Da biste znali na šta mislim: na šarplaninskim

bačilima, nalaze se – šarplaninci! Šar-planina je za šarplanince, ono što je Sargasko more za jegulje: kao što sve jegulje potiču iz Sargaskog mora, tako i svi pravi šarplaninci potiču sa Šar-planine! Ako se rod pasa (*canis familiaris*), dijeli na dvije grupe: 1. Pse; 2. Šarplanince, - i šarplaninci se dijele na dvije podgrupe: 1. Šarplaninci; 2. Planinski šarplaninci – „izvornjaci“. Ova složena klasifikacija, dosta najpedantnijih sholastičkih rasčlanjivanja, dijeli se opet na dvije grupe: 1. Šarplaninci sa planinama Albanije, Kosova, Makedonije (pri čemu se šarplaninci sa svake planine dalje rangiraju i u odnosu na šarplanince sa ostalih planina, ali i interno, prema područjima svake planine); 2. Šarplaninci sa Šar-planine. Ova kvalitativna kategorizacija tu ne završava nego razlikuje: 1. Šarplanince sa Šar-planine; 2. Šarplanince sa Ljubotenskih bačila.

Pretposljednja sub-kategorizacija razgraničava: 1. Šarplanince sa Ljubotenskih bačila; 2. Šarplanince sa Kasemovog bačila. Poslednji nivo ovog visokog kvalitativnog profiliranja kulminira u podjeli na: 1. Šarplanince sa Kasemovog Bačila; 2. Kasemovog Karabaša. Tako se, kroz ovu mnogostruku destilaciju svih osobina šarplaninaca kao istinskog kralja familije canida, stiglo do krajnjeg ruba genetike! Sve najbolje osobine rase i svi karakterni kvaliteti šarplanica, sjedinili su se u jednom konkretnom, živom primjerku: legendarnom Kasemovom Karabašu! Kao što vidite, ništa nije tako jednostavno kao što može izgledati na prvi pogled! Čak ni psi nisu tek samo – psi, a iza šarplaninaca stoje stoljeća iskustva i mudrosti, istinska *tajna nauka* u koju vas može uputiti samo mudrac koji tu tajnu poznaje.

Vrijedilo je pričekati, priznajte! I sasvim razumijete moje uzbuđenje kada sam tog majskog dana, prvi put ugledao ono bačilo. Došao sam da bih tu sreo Kasema. Poslednjeg živog mudraca koji je znao *tajnu nauku* o šarlanincima. I da bih video Kasemovog Karabaša, poslednjeg šarplaninca iz stoprocentno čiste linije odgoja na temeljima *tajne nauke*. I stigao sam na vrijeme da ih zateknem žive. Ko bi mogao više poželiti, ko bi mogao tome odoliti?

Nebo je bilo vedro, prozračno kao izvorska voda u kristalnoj čaši; jedan od onih dana kakvih ima svega 3 do 5 u jednoj godini. Zastao sam na izlasku iz stoljetnje bukove šume. Da se pribereš od radosnog uzbuđenja. I kroz gustu kratku travu planinskog pašnjaka osutog cvijećem, uskom stazicom stigao sam do samog bačila.

Piše: Ferid MUHIĆ

**Baćilo koje
sam ja ugledao
tog majskog
dana za mene
je predstavljalo
istinski
„Sangri La“ -
sanjani, legen-
darni, kultni
svijet herojskih
borbi i velikih
podviga – su-
sret uživo sa
svim onim o
čemu sam
do tada samo
slušao**

IZBORI ZA EVROPSKI PARLAMENT: POPULISTIČKI NAPAD NIJE USPIO

Bez jasne ravnoteže moći

Konačni preliminarni rezultati za Evropski parlament pokazali su da su prva mjesta s više od dvije trećine mandata u ovoj instituciji zadržale tradicionalne partije desnog i lijevog centra koje podržavaju Evropsku uniju, ali da su doživjele ozbiljan gubitak u broju stolica u parlamentu. Liberali su ostvarili znatan rast, a populistička desnica je ojačala naročito u Francuskoj, Italiji, Madarskoj i Poljskoj, mada su euroskeptici osvojili manje nego što se očekivalo.

Rezultati izbora, novi sastav parlamenta i Evropske komisije, zakomplikovaće ionako složeni proces odlučivanja u EU, ali se ne očekuju dramatične promjene u evropskoj politici. Institucije EU u narednom mandatu vodiće kao i u protekle četiri decenije Klub poslanika Evropske narodne stranke (hrišćanski demokrati, EPP) i S&D - Klub poslanika Progresivnog saveza socijalista i demokrata (S&D), ali će morati da uključe i liberalne,

Novi sastav parlamenta i Evropske komisije zakomplikovaće ionako složeni proces odlučivanja u EU, ali se ne očekuju dramatične promjene u evropskoj politici

koji su ostvarili veliki rast u broju poslaničkih mjesta na izborima koji su završeni u nedelju.

U novom sazivu EPP je dobio 182 poslanička mjesta, a imao je 216, S&D sada ima 147, a prije je imao 185, Evropski konzervativci i reformisti (ECR) – pali su na 59, sa 77, ALDE - Klub poslanika Saveza liberala i demokrata za Evropu porastao je na 109 poslanika, sa 69. Konfederalni klub poslanika Ujedinjene evropske ljevice i Nordijske zelene ljevice (GUE/NGL) pao je na 38 poslanika, sa 52, Klub poslanika Zelenih/Evropskog slobodnog saveza (Zeleni/ESS) sada ima 69, a prije je imao 52, Klub poslanika Evrope slobode i

demokratije (EFDD) porastao je za 54 poslanička mjesta. Klub poslanika Evrope nacija i sloboda (ENF) takođe sada ima 58 poslanika, dok je prije imao 36, a Nezavisni poslanici (NI) sada imaju tek šest mjesta, a prije 20.

Izlaznost širom EU premašila je 50 odsto, prvi put u posljednje dvije decenije. To nekim analitičarima ukazuje na obnovljenju relevantnosti EU. Jedan od većih događaja na izborima je podizanje „zelenog talasa“ širom Evrope, sa značajnim dobitcima stranaka orijentisanih na zaštitu prirodne sredine. Zeleni bi mogli imati odlučujući glas u EP.

Ostvarili su dvocifrene rezultate u najvećim evropskim zemljama. Ekološka partija je na putu da sa 20

odsto u Njemačkoj udvostruči rezultat iz 2014. i zbacila je socijaldemokrate s drugog mjesta. U Francuskoj su Zeleni na trećem mjestu sa 12 odsto, a i u Austriji, Irskoj i Holandiji su došli do dvocifrenih rezultata. Takve rekordne dobitke ostvarili su s mladim glasačima koji su u nedjeljama uoči izbora širom Evrope organizovali proteste zbog klimatskih promjena, čak s masovnim učešćem daka koji su propuštali nastavu kako bi digli svoj glas, kao i s vodećim pozivom za akciju da bude zaustavljen globalno zagrijevanje.

Margaret Vestager, predstavnica Liberala i kandidatkina za najvišu poziciju u EU institucijama, naglasila je da su rezultati ovih izbora signalizirali neophodnost promjena. „Ovo nije više Parlament koji ima dvije većinske partije. Monopol moći je uništen”, poručila je Vestager.

Grupe središnjice će, takođe, imati problema s euroskepticima u svojim redovima. EPP s desnog centra će morati da odluci da li da se dalje smanji izbacivanjem mađarskog autoritarnog premijera **Viktora Orbana**. Lijevi centar S&D ima isti problem s rumunskim vladajućim socijaldemokratama koji su vodili snažnu anti-EU kampanju. Centristički liberali će morati da razmotre da li da nastave savez s euroskeptičnom partijom češkog premijera **Andreja Babiša**.

Vladajuća poljska Stranka zakona i pravde (PiS) ostvarila je ubjedljivu pobjedu, potvrda podrške nacionalistickoj i evroskeptičnoj platformi uoči nacionalnih izbora kasnije ove godine. PiS je ostvarila najbolji rezultat ikada na ovim izborima - 45,6 odsto glasova. Ova stranka je na evropskim izborima prije pet godina dobila 31,8 odsto glasova, a na parlamentarnim 2015. godine imala je 37,6 odsto glasova. Odziv glasača u Poljskoj bio je 45,6 odsto, rekord za evropske izbore u ovoj zemlji.

Od prvih evropskih izbora 1979. EP su kontrolisali lijevi i desni centar, odražavajući činjenicu da je velika većina građana EU živela

u zemljama kojima su vladale te stranke. Ocjena je da sa stalnim slabljenjem centrističkih partija - u više članica vladaju stranke koji nisu ni u EPP ni u S&D - ima smisla što su dvije glavne grupe izgubile mesta i što prvi put zajedno nemaju većinu.

Uopšte, niz antiestablišmentskih, evroskeptičnih i populističkih partija će, prema preliminarnim zvaničnim rezultatima, imati 29 odsto mesta u EP, nešto manje nego u dosadašnjem sazivu. No, tabor „manje EU”, koji

okuplja nacionaliste, suvereniste i euroskeptike, odražava fragmentaciju s dubokim razlikama - poljska PiS i ekstremno desne Švedske demokrate odbacile su **Salvinijevu** aliansu zbog njegovog pozitivnog stava o ruskom predsjedniku **Vladimiru Putinu**; ekonomski, neke od njih su ultraliberalno slobodno tržište, dok je Le Pen protiv „nekontrolisane globalizacije” i za veću javnu potrošnju; Salvini želi obavezan sistem raspodjele imigranata, dok liberalne demokratije na istoku EU odbacuju takav sastav.

Novi moći čelnik EU, francuski predsednik **Emanuel Makron** doživio je neuspjeh, ali ne i katastrofu na izborima. Tanka pobjeda Nacionalnog saveza ekstremne desničarke **Marin le Pen** vjerovatno neće usporiti Makronov reformski program kod kuće ili omesti njegove evropske ambicije.

Poraz jeste nezgodan za Makrona, ali politički analitičari ukazuju da je mala razlika između Nacionalnog saveza (NR) i Makronove Republike u pokretu. Stranka Le Pen je čak dobila nešto

Kritike Crnoj Gori i Srbiji

Bosna i Hercegovina nije dobila preporuku Evropske komisije da zaslužuje status kandidata za EU, upućene su kritike Srbiji i Crnoj Gori za nedostatke u oblasti vladavine prava i slobode medija, dok su Sjeverna Makedonija i Albanija dobitne zeleno svjetlo za kandidatski status za EU, saopšteno je u Briselu. Konačan pečat mogućem otvaranju pregovora o proširenju daju šefovi država i vlada zemalja EU na redovnom samitu krajem godine.

Tri dana poslije izbora za EP odlazeći komesar nadležan za pitanja proširenja **Johanes Han** naglasio je da je mišljenje koje je objavila EK „sveobuhvatna mapa puta za reforme koje vode demokratiji, vladavini prava, osnovnim pravima i javnoj reformi“. EK objavljuje godišnji paket o proširenju, koji utvrđuje napredak koji su učinile zemlje u procesu evropskih integracija. Radi se o najvažnijem dokumentu za zemlje Zapadnog Balkana i Tursku gdje se objektivno utvrđuje činjenično stanje u svakoj zemlji te se ocjenjuje napredak, ali i nedostaci u ispunjavanju kriterijuma u integracijskom procesu.

Objavljivanje ovogodišnjeg dokumenta, koji se inače objelodanjuje u aprilu, ovoga puta protiče u krajnje neuobičajenoj atmosferi. Prvobitno je odloženo od aprila za maj zbog evropskih izbora, a onda je do ponedjeljika vladala neizvjesnosti da li ponovo odložiti objavljivanje paketa jer se o tome ozbiljno razmišljalo protekle nedjelje.

Preovlađuje mišljenje analitičara u Briselu da novi sastav EP neće donijeti značajnu promjenu po pitanju proširenja na Zapadni Balkan. Tome se i dalje protivi nekoliko članica na čelu s Francuskom i Holandijom.

manje glasova nego na prethodnim evropskim izborima 2014. kada je nad drugom strankom, tadašnjim desnim centrom UMP imala četiri odsto prednosti. No, Le Pen je pozvala na osnivanje „moćne“ krajnje desne grupe u EP.

Analitičari ocjenjuju da su francuski zeleni, koji su proevropski orijentisani i koji mogu da sarađuju s liberalima i ljevičarima u EP - prošli mnogo bolje nego što se očekivalo. Izbori su, međutim, potvrdili da su Makronova stranka i NR dvije glavne političke partije u Francuskoj, dok su tradicionalne desne i lijeve partije, koje su vladale više od 50 godina, sada osvojile manje od 10 odsto.

Populistički napad na EU nije uspio uprkos njihovim dobitcima u Francuskoj i Italiji. Euroskeptične stranke nisu prošle kako se prije izbora strahovalo među strankama središnjice.

Dok je u Francuskoj NR Le Penove zabilježio tanku pobjedu, u Italiji je nacionalistička Liga Matea Salvinića ubjedljivo prva sa preko 30 odsto, znatno više nego 17 odsto na prošlogodišnjim izborima u toj zemlji. Opoziciona stranka lijevog centra Demokratska partija je na drugom mjestu, prestigavši anarhopolistički Pokret Pet zvjezdica, koalicionog partnera Lige.

Ljevica je u padu. Grčka lijeva stranka Siriza dobila je 22,89 odsto glasova, a liberalno-konzervativna Nova demokratija 33,29 odsto glasova. Cipras je nazvao ove izbore glasanjem o povjerenju njegovoj vlasti i poslije poraza pozvao je na prijevremene izbore. No, socijalisti su pobijedili u Španiji, dobivši 32,82 odsto glasova za razliku od Narodne stranke desnog centra kojoj je pripalo 20,21 odsto glasova.

Rezultati ukazuju da će EU vjerovatno nastaviti dosadašnju politiku - distanciranje od protekcionističke trgovinske strategije predsjednika SAD-a

Među njima su šef EK, predsjednik Evropskog savjeta, predsjedavajući parlamenta, kao i visoki predstavnici za spoljnu politiku...

Ima mišljenja da je EU

Donald Trampa, postepenu integraciju zone eura, traženje načina da se podijeli teret imigranata i čvrst stav prema pokušaju Velike Britanije da ponovo otvorí pregovore

Izlaznost širom EU premašila je 50 odsto, prvi put u posljednje dvije decenije. To nekim analitičarima ukazuje na obnovljenu relevantnost EU

o Bregzitu.

Sve zajedno, pro-EU partije imaju značajnu većinu ali bez jasne ravnoteže moći. Iako EPP ima najviše mjesta, druge proevropske grupe - socijalisti, liberali i zeleni - zajedno kontrolisu 317 mesta i tražiće da se ukine monopol konzervativaca u vodećim institucijama EU.

Haotični rezultati teško da će donijeti jasniju situaciju u predstojećim pregovorima za najviša mesta u EU.

možda dobila ono što joj je bilo potrebno. Komplikovana većina bi mogla evropskoj skupštini donijeti prikladnu političku ulogu umjesto dosadašnje tehničke, uz veću međustranačku saradnju, ali i potencijalno veće interesovanje javnosti, što ukupno može podstići zdrav razvoj Unije.

Rad u parlamentu, koji je posljednjih godina dobio dodatna ovlašćenja i sada ima glavnu ulogu u zakonodavnom procesu u EU, nesumnjivo će biti komplikovaniji, ali ne samo zahvaljujući napredovanju populista. Nedavni izbori u članicama EU otrkili su sve usitnjjeniji politički pejsaž - velike partije postaju manje, manje postaju veće, a sada je ta fragmentacija pogodila i EP. Situacija jeste komplikovana, ali i dalje prilično komotna proevropska većina manje uzbudljiv narativ od populističkog talasa koji nalijeće na temelje EU.

Milan BOŠKOVIĆ

KAD REALIZAM POSTANE NEREALAN

**Piše:
Gradimir
GOJER**

Sarajevski slikar Irfan Hozo jedan je od najznačajnijih likovnih stvaralaca u Bosni i Hercegovini danas. Njegov slikarski opus zaprema značajne predjele, kako u stilsko-estetskom pogledu tako i u izboru tema i motiva kojima je posvećen njegov tvorački vizir.

Moju je pozornost posebno privukao kada je počeo slikati, bolje je i tačnije reći, komponirati u likovnom smislu prizore još tada razorene sarajevske Vijećnice. Hozo je majstorstvom crteža kao temeljnog grunta slike prostora Vijećnice, negdanjeg hrama knjige i znanja, napučio asocijativnim *materijalom* slažući ruševno kamenje i kamene blokove poput knjiga. Podsjetilo me to na konceptualnu intervenciju velikog Kunelisa, takođe u prostorima sarajevske Vijećnice.

Poslije prizora Vijećnice Hozina su me *Dva fenjera* natjerala da napišem pjesmu, jer u toj *fenjerovštini* bilo je toga puno pjevljivog, od tuge rudarskog fenjera do neke nostalgičke crte vezane za ovu umjetnu svjetiljku.

Tek nakon toga postajao sam iz dana u dan sve svjesniji kako ovaj slikar nalazi pulsiranje istinskoga života na mjestima gdje taj život stvarno obitava. Ali, tek će pojavi portreta Hozinih sugrađana donijeti pravu mjeru njegovog osjećanja svakodnevice i bogatstava oblika življenja u njoj.

Gotovo u prirodnoj veličini Hozo je počeo praviti portrete svojih sugrađana - Sarajlija, donoseći ritmove uzgibanoga

sarajevskog polisa kroz gestiku, mirnoću ili uzbudljivost, kroz sve faze gradskosti koja oblikuje te zanimljive osobnosti.

U toj novoj fazi svoga slikarskog studija urbaniteta Hozo je pronašao *ključ* da dosegne preko vanjsštine ovih likova njihove unutarnje bure i oluje, tmice i vredrine. Potpuni realitet jednim se potezom umjetnikove kičice pretvara u nerealni svijet u kojem stolju opominjuće tišine.

Njegov ciklus *Sarajlije* je istinski primjer irealnog, pa u pojedinim fazama i srealnog slikarstva ovog čudesnog slikara, koji ne dopušta da se u njegovu slikarsku meštriju i jednog trenutka *uvuče* improvizacijska logika, da i jednoga trenutka ma i najmanji detalj bude prepusten bilo kakvoj slučajnosti.

Irfan Hozo je slikar onostranog i u onim portretnim platnima u kojima smo ubjedeni da *drugujemo* sa realitetom, da ga vidimo, da je tu pred nama.

Takav slikarski opus jednostavno plijeni u svim fazama.

O slikarstvu ovoga mi sarajevskog suvremenika imam potrebu svjedočiti jer je jedinstven primjer u sveprisutnjoj slikarskoj komercijalizaciji i odlasku u golu likovnu *konfekciju*.

Hozin slikarski opus realnog sa dubinskom crtom nerealnosti mogao bih slobodno nazvati i novom i autentičnom fazom bosanskohercegovačke suvremene likovne umjetnosti.

Kad realizam postane nerealan nađete na prostore umjetničkog iskaza Irfana Hoze!

**Poslije prizora
Vijećnice Dva
fenjera Irfana
Hoze natjerala
su me da
napišem
pjesmu, jer u
toj fenjerovšti-
ni bilo je puno
pjevljivog, od
tuge rudarskog
fenjera do
nostalgičke
crte vezane za
ovu umjetnu
svjetiljku**

**STEVAN BODROŽA,
REDITELJ**

**U svojoj
suštini ja sam
neoklasicista,
u ruhu koje
je plod svega
onoga što
nas je naučila
avangarda
odijevam
vanvremenske
teme**

Premijera pozorišne predstave *Persona* Ingmara Bergmana, u režiji Stevana Bodrože, za koju je po kultnom švedskom filmu, adaptaciju uradila Dragana Tripković, nedavno je održana u bjelopoljskom Centru za kulturu *Vojislav Bulatović – Strunja*. *Persona* je rađena u produkciji Alternativne teatarske aktivne kompanije (ATAK), Centra za kulturu iz Bijelog Polja, KIC-a *Budo Tomović* iz Podgorice i Grupom za istraživanje i razvoj kulturne politike. Predstava je dio projekta *Sjeverne scene – razvoj publike i podsticanje pozorišne produkcije u Centrima za kulturu na sjeveru Crne Gore*, u svrhu afirmacije kulturne nezavisne scene.

Uloge tumače Nada Vukčević i Vanja Jovićević. Scenograf je Ilija Vujošević, glumci u videu su Dubravka Drakić i Đordije Tatić, vizuelni identitet Srđa Dragović, video Saša Radović, glas Milica Šćepanović, producent predstave je Slobodan Radović, producent projekta Edin Jašarović...

MONITOR: *Ovo je druga saradnja sa ATAK-om, a predstava „Persona“ je dio projekta Sjeverne scene. Čini se da volite da u pozorištu*

Vjerujem u katarzu

istražujete, da obradujete teme koje ne možemo često vidjeti u institucionalnim kućama?

BODROŽA: Imam ambivalentan odnos prema tome kada za mene neko kaže da sam, kao reditelj, istraživač. Na nekom nivou jesam – tragam posvećeno, zajedno sa mojim saradnicima, za onom pravom formom u kojoj želim da materijalizujem ono što mislim i osećam u vezi sa nekim fenomenom. S druge strane ne mislim da time radim bilo šta jedinstveno. U svojoj suštini ja sam neoklasicista, u ruhu koje je plod svega onoga što nas je naučila avangarda odevam vanvremenske teme. I verujem u katarzu.

MONITOR: *Bergman je 1966. godine svijetu dao „Personu“ za koju je Suzan Zontag rekla da je jedan od najboljih filmova ikad snimljenih. Film smještaju u žanr modernog horora koji se fokusira na ljudsku psihu. Zašto baš „Persona“ i kakva je za Vas veza tog ostvarenja sa sadašnjim trenutkom?*

BODROŽA: *Persona*, iako jedinstvena i neponovljiva, narasta iz tradicije skandinavskog umetničkog poniranja u dubine ljudske psihe, u onaj mračni, neprijatni, „antigradanski“ deo duše. *Persona* je daleka srodnica i Strindbergove *Gospodice Julije* i Ibzenovih simbolističkih drama. Ti veliki autori tretirali su ljudsku psihu ne kao dosledni, koherentni monolit već kao potresni, uzinemirujući i na moment dijabolični mozaik misli, košmarnih snova, skrivenih nagona, kao poligon večne borbe Erosa i Tanatosa. U duboko anksioznom trenutku u kom mi živimo, u trenutku u kom se čovek kao jedinka s jedne strane bori sa imperativom da je samo ta jedinka bitna, da je samo ona parameter stvarnosti, a s druge sa osećajem sveopštег, nadirućeg besmisla, i vremena bez „bogova“, bez ideologije, može li *Persona* sa svojom dubokom egzistencijalnom teskobom da bude više aktuelna.

MONITOR: *Persona* je ostvarenje sa izvanrednim sadržajem za analizu, mislim

na psihoanalitičare, a prepliću se unutrašnji životi dviju žena s fokusom na dijalogu – monolog između dvije junakinje. Koliko ste istraživali sva stanja ljudske duše, naročito ženske i kakav je bio rad sa glumicama Nadom Vukčević i Vanjom Jovićević?

BODROŽA: Nada i Vanja bile su divne partnerke, pravi saborci, u poniranju u Bergmanov svet. *Persona* je podjednako fluidna i otvorena za tumačenja koliko je i egzaktna. Bavi se vanvremenskim pitanjima sposobnosti za ljubav, spremnosti da se iskorači ka drugom ljudskom biću u pokušaju da se odgovori na pitanje ima li naša egzistencija ikakvog smisla....ta pitanja deo su svakodnevice, nisu

Persona je podjednako fluidna i otvorena za tumačenja koliko je i egzaktna. Bavi se vanvremenskim pitanjima sposobnosti za ljubav, spremnosti da se iskorači ka drugom ljudskom biću u pokušaju da se odgovori na pitanje ima li naša egzistencija ikakvog smisla

dočarale neurotični Bergmanov svet kroz koji se pronosi vapaj: „Ima li život smisla?“

MONITOR: *U svojoj biografiji Bergman kaže da je u vrijeme pisanija scenarija za „Personu“ ležao u bolnici i to pisanje ga je „izvuklo“ iz stvaralačke krize. Koliko je Vama rad na ovoj predstavi bio važan?*

BODROŽA: Kao i na bilo kojoj drugoj predstavi odgovornost tog „otiskivanja u nepoznato“, svest koja dolazi sa iskustvom da je zbilja svaki proces neponovljiv, činili su da se preispituju mogu li da dosegnem Bergmanove ideje, teme, poetiku. Intimna pobeda koju sam kao umetnik izborio, sa samim sobom, sastojala se u tome da osvestim kako moja predstava ima pravo na autonomiju u odnosu na zbilja izvanredni i vanvremenski film iz kog izrasta. Tu „pobedu“ su mi olakšali moji prijatelji, umetnici Crne Gore sa kojima sam radio. Kao i svaki put do sada radost stvaranja bila je dominantan sentiment tokom mog boravka u ovoj zemlji.

MONITOR: *Junakinja – glumica Elizabet je začutala na sceni, tokom izvođenja antičkog komada? Kolika je moć teatra i smatrate li da pozorište treba da se bavi autentičnim ljudskim problemima?*

BODROŽA: Radije od izraza „moć teatra“ bih koristio izraz „nužnost teatra“. Čoveku su potrebni rituali, kroz njih se preispituje, simbolički proživljava bure života koje su u svakodnevici mnogo teže podnošljive, od njih se leči ili se za njih priprema....Ostalo je malo autentičnih ritual na svetu: rejvovi, fudbalske utakmice....teatar je jedan od tih rituala, intimniji i od rejva i od fudbalske utakmice, ali jako moćan u svojoj sposobnosti da prodre u suštinu problema kojima se bavi i da omogući gledaocima da prožive te probleme....ja zato verujem da je teatar organska potreba nekih ljudi....i da je njegova „lekovitost“ za ljudsku dušu neupitna i nezamenljiva.

MONITOR: *Rekli ste - dominantan sentiment Vašeg boravka ovdje je radost stvaranja. U*

Veliki autori tretirali su ljudsku psihu ne kao dosledni, koherentni monolit već kao potresni, uz nemirujući i na momente dijabolični mozaik misli, košmarnih snova, skrivenih nagona, kao poligon vječne borbe Erosa i Tanatosa

Crnoj Gori režirali ste dvije predstave u CNP-u, kao i komad „Mlijeko u prahu“ za ATAK, koji govori o velikim društvenim, političkim fenomenima i problemima, o sudbini ljudi i o suočavanju s prošlošću. Sa ovom vremenskom distancicom, kako gledate na sav taj rad u Crnoj Gori i na te predstave?

BODROŽA: Jako volim taj ogrank svoje karijere koji se dešava u Crnoj Gori. Volim Crnu Goru, u njoj imam prijatelje i uvek sarađujem sa velikim, izrazito kreativnim umetnicima. Takođe sam uvek imao slobodu da se bavim temama koje me zanimaju. Ta sloboda koja mi je data prisutna je i u poslednja dva projekta koja sam radio u ATAK-u. Teško je biti nezavisan, teško je odvažiti se za hvatanje u koštač sa temama koje ATAK bira. Zato su takvi projekti, takve grupe ljudi beskrajno dragoceni. Nisam siguran u kolikoj je meri značaj jedne takve inicijative prepoznat. S druge strane u mojim prijateljima iz ATAK-a vidim determinisanost, nepokolebljivost da nastave da se bave polemičkim, hrabrim teatrom, uprkos svim „neprepoznavanjima“, poteškoćama, sporim reakcijama na njihov kvalitet. Divim im se zbog toga i počastvovan sam što sam deo njihove borbe.

Miroslav MINIĆ

ZANIMANJE RIJALITI IGRAČ

ODSJAJ PRAZNINE

Od stanovnika kuće „umivenog“ Velikog brata do „patologije“ skućene u Imaginarijumu Željka Mitrovića, za manje od 15 godina prošle su stotine likova – od nekih dobrih momaka i djevojaka, do današnjih promotera nasilja, vulgarnosti, primitivizma. Ovaj „paralelni svijet“, smatraju stručnjaci, dio je državnog projekta

Vojerizam, egzibicionizam i identifikacija. Istraživači kažu da su ovo elementi čarobne formule na osnovu koje su nastali rijaliti programi. Iz „društvenog eksperimenta“, preko televizijskih ekrana, uselili su se u naše domove i kao narkotici opili umove publike. Od

stanovnika kuće prvog i „umivenog“ Velikog brata do „patologije“ skućene u Imaginarijumu Željka Mitrovića, za manje od 15 godina prošle su stotine likova – od nekih dobrih momaka i djevojaka, do današnjih promotera nasilja, vulgarnosti, banalnosti i primitivizma, silueta onih koji još nisu dosegli do nivoa

da ih možemo nazvati ličnostima.

Neke od revnoshih učesnika ovakvih programa možemo nazvati profesionalcima. Njihova zanimanja nepoznata su javnosti. Oni koji se, pak, hvale svojim stvarnim profesijama, učešćem u rijalitijima svoju popularnost drže na aparatima. Kad se kamere ugase, kad se vrata *Parova* i *Zadruga* zatvore, ostaće među mračnim zidinama sopstvenog besmisla, čekajući reanimaciju u nekoj novoj sezoni.

Pošto veliki broj učesnika u rijaliti programima svoje kofere „seli“ iz sezone u sezonu, sa jednog emitera na drugi, postavlja se pitanje da li je „rijaliti igrač“ postal -legitimno zanimanje. Jedan od drastičnijih skorašnjih primera je večita učesnica ovakvih programa koja je zatrudnela u *Parovima*, održala trudnoću u *Zadruzi* i, nakon porođaja, se vratila na „posao“ u narednu sezonu *Zadruge*, sa sve novorođenim detetom. Svedoci smo da čak i cele porodice ulaze u ovakve programe gde pod budnim okom javnosti šire svoj prljav veš, promovišući prostakluk kao društvenu normu.

„Rijaliti igrač danas je

pseudozanimanje i pseudoorientacija. Postoji, a kao da ne postoji. Napravljeno je veštački, da bude u funkciji jednog projekta koji je prividno zabavni, a u stvari je mnogo više od toga. Možemo slobodno reći da je reč o državnom projektu koji se neprekidno emituje na nacionalnim frekvencijama i koji vezuje jedan broj ljudi sa ciljem da im se odvuče pažnja od suočavanja od istine o stvarnosti“, mišljenja je sociolog kulture prof. **Ratko Božović**.

Ko su ljudi koji su pristali da učestvuju u projektu koji je više od zabave? Za sagledavanje činjenica nije neophodno trošiti sate gledajući ovakav program. Dovoljno je pogledati naslove u tabloidima koji verno i dnevno prenose sva dešavanja unutar kompleksa u kojima se snimaju rijalitiji.

„Tu su sakupljeni neobrazovani ljudi, ljudi na granici normalnosti. Kada pogledate njihove kompletne persone, ne mogu reći ličnosti, jer tu ličnosti nema, sve će vam biti jasno. Kada bi se u takvim programima i pojavio neko normalan, on bi predstavljao razliku koju treba otkloniti, koja je nepoželjna“, kaže profesor Božović i precizira da su rijaliti učesnici „personifikacija ekstremnog ponašanja i patologije u društvu“.

Sudeći po broju učesnika u rijaliti programima, realno je očekivati da sve veći broj mlađih odustaje od obrazovanja i poštenog rada i odlučuje se za laku zaradu i instant slavu. Već imamo ljude, poput Mikija iz Kupinova, kojem je od zanimanja ostao samo nadimak – pčelar.

„Sudeći po likovima poput Mikija pčelara, sigurno da postoji i zanimanje – rijaliti igrač. On je bio kulturna figura na počecima emitovanja rijalitija, iz prvog umivenog *Velikog brata*. Danas ne znam po čemu će biti upamćen, nego kao večiti učesnik rijalitija“, tvrdi pisac i zamenik urednika lista *Nedeljnik* **Branko Rosić**.

Sadržaj reality programa se iz godine u godinu menjao. „U odnosu na današnje rijalitije, učesnici

onih prvih, poput *Velikog brata*, delovali su kao da su sa Sorbone, kao akademici. U prvom *Velikom bratu* kao da je bilo programirano da pobedi neki dobar momak. Veoma brzo ti programi postali su promocija treša koji je do danas metastazirao“, mišljenja je Rosić.

Da je prvi *Veliki brat* naspram rijalitija koji nam se danas nude bio „akademija nauka“ saglasna je i novinarka **Tamara Skrozzi**. „Prvi pobednik *Velikog brata* bio je Ivan Ljuba, dečko koji i danas predaje klavir i koji se ponaša u skladu sa svim društvenim i kulturnim normama. Danas imamo ljude koji u normalnom okruženju ne bi bili ni za štalu, a kamoli za rijaliti program. Mislimo da je dno dotaknuto u nekim grand emisijama, a onda su nas zadesili ljudi iz rijaliti programa koji ni grand emisija nisu dostojni jer nemaju čak ni to malo muzičkog talenta“, tvrdi Skrozzi.

Današnji motivi učešća u rijaliti

Jedan od drastičnijih primjera je večita učesnica ovakvih programa koja je zatrudnjela u *Parovima*, održala trudnoću u *Zadruzi* i, nakon porođaja, se vratila na „posao“ u narednu sezonu *Zadruge*, sa sve novorođenim djetetom. Cijele porodice ulaze u ovakve programe, pod budnim okom javnosti šire svoj prljav veš, promovišući prostakluk kao društvenu normu

programima nisu samo zabava, takmičarski duh i novčana nagrada uz pomoć koje pojedinac može ostvariti neki svoj san, nego kontinuirani izvor prihoda za nerad, ali i ulog za bavljenje poslovima koji izlaze iz okvira legalnog i okvira poželjnog sistema vrednosti za svako civilizovano društvo.

Mnogo je običnih devojaka koje se pitaju da li bi mogle preko noći postati zvezde. To vam je ono Vorholovo - svako može biti zvezda na petnaest minuta. Ovakva popularnost nudi se kao ideal. S druge strane, današnji rijalitiji liče na pokaznu TV vežbu nakaza koju ljudi s nevericom gledaju i pronalaze neku vrstu utehe što ne pripadaju tom svetu. Čak i sažaljevaju one koji su „primorani“ da učestvuju u tim programima. Nisam dobio platu tri meseca, ali hvala bogu, nisam kao oni“, objašnjava Rosić.

Ako su istinite tvrdnje brojnih stručnjaka da su publici rijaliti programi bliski zbog mogućnosti identifikacije sa učesnicima, onda je vreme da se zapitamo ko su saučesnici u rijaliti igrama bez granica. Da li je voajer koji čuči u ljudskom biću nadjačao misleći, kritički duh čoveka koji ga uzdiže iznad društveno-socijalnih devijacija?

„Za rijaliti igrače se identificuju ljudi koji su vezani za medije koji

takav program emituju. To su pretežno *sedeće figure* kod kuće. Oni su već *navučeni*. Oni su naučeni da konzumiraju ovakve sadržaje i prihvataju ih kao omiljenu formu komuniciranja“, smatra prof. Božović. „Konzumenti ovakvih sadržaja nisu dovoljno edukovani i naviknuti na druge oblike medijskog i kulturnog života“.

Tamara Skrozza podseća da mi svakodnevno imamo eksplisitne pornografske sadržaje, da je čak bilo i jedno silovanje u *Parovima*, nasilje, zatim hapšenje čoveka, pa sve do bizarnosti koje su prešle i najelastičnije granice društveno prihvatljivog ponašanja.

„Danas imamo stvari koje su samo do pre neku godinu bile nezamislive. Jedan od primera je direktni prenos sahrane na portalu televizije *Pink*,

sve sa intervjuom na licu mesta sa čerkom preminulog čoveka. Nakon te sahrane diglo se nekoliko glasova u javnosti i jedan beogradski dnevni list je pozvao Oliveru Zekić iz Regulatornog tela za elektronske medije Srbije da objasni činjenicu da je direktno prenošena sahrana. Odgovor je bio da tu nije prekršen nijedan zakon i da je prenošena i sahrana Josipa Broza Tita. Posle toga, sve je već rečeno“, tvrdi Srkozza.

Pomeranje granica u rijaliti programima gledaocu pruža dva bizarna zadovoljstva – beg od realnosti u svet gde je sve moguće i uživljavanje u uloge rijaliti učesnika koje smeju i rade sve ono što u stvarnosti nije prihvatljivo.

„U rijalitijima čete videti ono što ne možete ili retko možete videti u realnosti ili ono što kao malograđani ne možete da učini te u stvarnosti. U identifikaciji sa rijaliti junacima publika koja se odluči to da gleda pronalazi protagonisti sopstvenih slabosti ili nedovršenosti. Tu je degradirano i čitavo polje erotskog, do nivoa seksualnosti koja je ponižena i prizemna“, tvrdi prof. Božović.

Svaki rijaliti šou ima i svog političara – stalnog ili gostujućeg. Nekolicina narodnih poslanika u srpskom parlamentu dokazala je da erotike nema bez politike i dala svoj skromni doprinos glorifikaciji prostakluka u javnom prostoru. Pored takvih političkih gromada, kroz rijaliti blato provukla se i nekolicina političkih gromadica, manje poznata široj publici. U suživotu politike i rijaliti sveta, svako ima svoj interes.

„Korist imaju i političari i emiteri rijaliti programa. Od poznatijih političara učesnik jednog takvog programa bio je Nenad Čanak, a Vojislav Šešelj je više puta gostovao. Niskoprofilisani političari misle da će tako dobiti na popularnosti i doći u rang estradnih zvezda, a kuće koje to emituju ‘kupuju’ političare, jer ko zna kad će koja stranka doći na vlast i kad će im ustrebati“, mišljenja je Tamara Skrozza.

Da političari ulaze u rijaliti programe da bi doprišli do što većeg

**Ratko Božović,
sociolog
kulture: „Rijaliti
igrač danas je
pseudozanimanje i
pseudoorientacija.
Postoji, a kao da ne
postoji. Napravljeno
je veštački, da bude
u funkciji jednog
projekta koji je
prividno zabavni, a u
stvari je mnogo više
od toga. Možemo
slobodno reći da
je reč o državnom
projektu koji se
neprekidno emituje
na nacionalnim
frekvencijama i koji
vezuje jedan broj
ljudi sa ciljem da im
se odvuče pažnja od
suočavanja od istine o
stvarnosti“**

IZLOG KNJIGA

ČRNA MATI ZEMLA Kristian Novak

• PISAC I ZAMENIK UREDNIKA LISTA NEDELJNIK Branko Rosić: „U odnosu na današnje rijalitije, učesnici onih prvi, poput Velikog brata, delovali su kao da su sa Šorbone“

broja ljudi smatra Branko Rosić i napominje da su time kupili i ulaznicu u tabloide „u kojima i ne postoji ništa drugo osim učesnika rijalitija, starleta i političara“. Rosić tvrdi da je kod nas sve pod kontrolom politike i da političare niko ne može zloupotrebljavati ukoliko oni to ne žele i ne vide svoj interes.

Profesor Božović primećuje: „Politika i rijalitiji ne samo da liče jedni na druge nego i omogućavaju jedni druge“.

Na osnovu roka trajanja popularnosti instant zvezda ili onih koji podgrevaju nekadašnju popularnost stečenu u drugim profesijama, mogli bismo modifikovati Vorholovu misao da će svako u budućnosti biti u prilici da doživi svojih 15 minuta slave. Danas bismo rekli - svako u budućnosti moći će da doživi slavu za vreme učešća u rijaliti programu plus 15 minuta nakon toga, koliko prosečno traje interesovanje tabloida kada zauvek iskoračite iz imaginarijuma. Uprkos slavi kratkog daha, rijaliti igrači se optimaju za mesto pod krovom nekog rijaliti studija. Ostaje pitanje - ako smisao programa u kojim učestviju nije zabava, edukacija i promovisanje civilizovanih vrednosti, zašto onda postoje? Odgovor može biti samo jedan – nekom su i potrebeni i neophodni.

Tamara VLAŠKALIN

Črna mati zemla roman je o uspješnom mladom piscu, Matiji Dolenčecu, koji stvaralačku i ljubavnu blokadu pokušava otkloniti dosežući vlastitu, do amnezije potisnutu priču, onu koju je kompenzirao izmišljajem svih drugih priča. Roman o osobnom putovanju iz osvijetljenog, otuđenog, neobavezognog i urbanog u tamno, blisko i ruralno. Potisнута pak priča Dolenčecova života traumatična je priča o njegovu djetinjstvu u međimurskom selu, o smrti oca, o osam samoubojstava, dva demona, gubitku prijatelja, o velikim mitovima i lokalnim legendama, o otvorenom povjesnom prijelomu 1991., svakodnevnim lažima, o osjećaju krivnje, o okrutnosti, samoći i ljubavi. Sveobuhvatnost, dubina i potresnost, intimne scene iz polumraka, majstorski portreti, mučne epizode nasilja i pedofilijske, humoristički proplamsaji i fine refleksije čine ovaj roman ruralnom panoratom i galerijom nezaboravnih portreta, hororom osvijetljenim svijećama iz tamne šume i umotanim u maglu hladnih obala rijeke, historijskom rekonstrukcijom s tenkovima koja bilježi i nogomet i socijalizam i arhetipska ponašanja. No, to ni izdaleka nije sve: ovaj roman je i skica za ostvarenje uspješne ljubavne veze i ekološko upozorenje i još štošta.

DIVLJI LABUDOVI

Kenet Vajt

Prvi putopis na srpskom jeziku tvorca pojma „geopoetika“ Keneta Vajta. Na tristotu godišnjicu putovanja Macua Bašoa, najvećeg japanskog haiku pesnika i putopisca, od juga do severa Japana, Kenet Vajt ide njegovim stopama. Ova knjiga je slika o drevnom i modernom Japanu. Pravi pesnici su istraživači, a Kenet Vajt je to u punom smislu reči. Nije on mistik koga ne dotiče stvarnost. Vajt spaja zapad i istok, blisko i daleko, poeziju i svakodnevni život.

STORRYTELLING ILI PRIČAM TI PRIČU

Kristjan Salmon

Bilo da želite da uspešno obavite poslovne pregovore, da naterate suprotstavljenje strane da potpišu mirovni sporazum, da lansirate novi proizvod, da ubedite zaposlene da prihvate važnu promenu, koja uključuje i njihovo otpuštanje, da smislite „ozbiljnu“ video igru ili da lečite posleratne traume, storiteling je lek za sve. Pedagozi ga koriste kao tehniku u nastavi, a psiholozi kao način za izlečenje trauma. On predstavlja odgovor na krizu smisla u kompaniji i oruđe propagande, mehanizam za virtualno uranjanje i instrument za profilisanje pojedinaca, tehniku vizualizacije informacije i opasno oružje za dezinformisanje... Kristjan Salmon u storitelingu prepoznaje mašinu koja nalaže ljudima da se poistovete sa idejama i prilagode protokolima, mašinu za proizvodnju priča i formatiranje umu. On upotrebu storitelinge razmatra u sedam poglavlja od kojih svako predstavlja etapu u navigaciji kroz virtualni svet ovog fenomena, sa svojim mehanizmima za pisanje, sistemima praćenja i kontrole, narativnim sklopovima, formatima i mrežama.

(Ovu rubriku *Monitor* realizuje u saradnji s knjižarom Karver)

STIGLI SMO NA KRAJ PUTA ZA DOĐAVOLA

**Danas je teško
objasniti ljudima
da ne želiš da ti
bude svejedno...
da želiš da se
boriš za ono
što voliš, a ne
da se trudiš da
preboliš**

Vučić stigao u Skupštinu Srbije gde će obavestiti javnost o najnovijim dešavanjima. Bože, kakva slučajnost, ON juče pet puta ponavlja da moramo da napravimo kompromis ili će napasti sever Kosova, a ovi jutros uđu na sever. Trebalo bi da igra loto.

Jezik svih snažnih emocija je nemušt. Tako nam neke promaknu, nažalost. U svakom tražim nešto dobro i nađem, šta ću. Svakoga dana sve više ostajemo sami, ali nekad je to za nijansu više. Prepustim se danu i samo postojim u zadatim okolnostima. Obavljam. Ne gubim snagu na opiranje. Posle nekoliko uzastopnih, besanih noći nijedan položaj nije dovoljno horizontalan. Sitnice život arče. Čežnju parkiram, dole, kod podruma, da se ne raznosi po kući, ko će to posle počistiti. Pobegnu mi, tako, neke misli. Traže bolje društvo. Danas je teško objasniti ljudima da ne želiš da ti bude svejedno... da želiš da se borиш za ono što voliš, a ne da se trudiš da preboliš! Ništa te ne otrezni tako, kao kad umoran očekuješ osmeh, a život ti bez upozorenja zvizne šamarčinu. Ništa te iz cipela ne izuje kao šamar sopstvenih iluzija. Najveća zabluda kojom te truju iz bajki dok si mali, da će te neko spasiti kad si u problemu. Kad odrasteš shvatiš da moraš da se spašavaš sam, a srećan si ako moraš da spašavaš samo sebe. To važi za nas koji nismo imali bejbisiterke, nego ti roditelji kažu da zaključaš vrata i ne otvaraš nikome. Naša najveća mana je nestrpljivost. Mi bismo hteli da nam svakih pet stotina

godina bude bolje. „Konačno toplige, u četvrtak svežije.“ Što reče Zoran Radmilović, „upadljivo suv i debeo“. Neki ljudi se obuku jer se to prosto radi pre izlaska iz kuće i to je sve, neki moramo da sednemo i razmislimo o životu i konceptu i razlozima oblačenja.

Čudan je to osećaj potrošiti toliko vremena na jednu želju, na nekoga, a onda jednog dana jednostavno prestaneš da želiš... Postane ti svejedno. Štedeti emocije vam je potpuno isto kao nekada stara devizna štednja. Sve će vam propasti moji vi. Poklanjam pažnju, meni ne treba. Još jedino maštam da uđem u vrt zaboravljenih reči lepog našeg jezika, pa da se sita nauživam i darove drugima donesem.

Vučić upozorio Evropu: „Ako se ROSU ne povuče, Srbija će...“ Postoji priča o Staljinu, koji je šetajući kroz Moskvu našao na musavu decu koja se igraju na ulici. To ga je uznemirilo, i deca su bila prebijena. Sutradan osvanuo je naslov u novinama: Dobar je Staljin, mogao je da ih ubije, on ih je samo pretukao. Ne znam zašto sam se ovog danas setila.

P. S. Meni ovo sa ratovima, kao bogatoj deci sa igračkama. Kad te previše zatrپavaju njima, ne možeš ni da se obraduješ.

Nataša ANDRIĆ

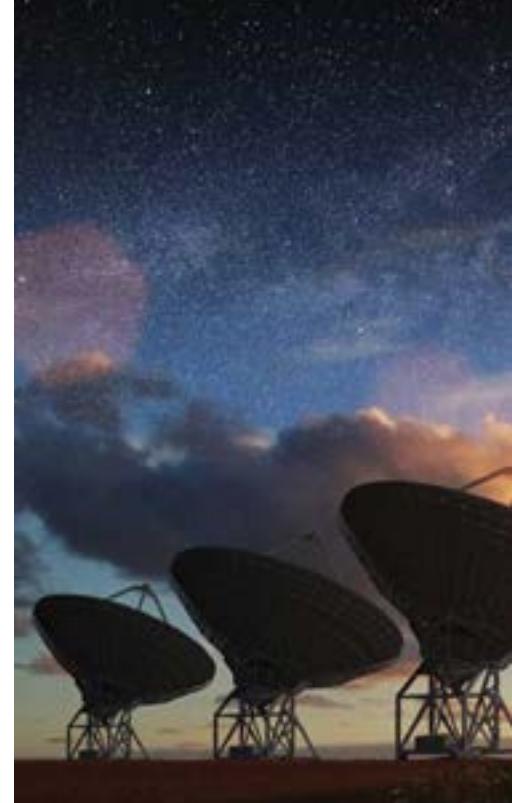
Vidjeti nevidljivo

Zoran Pusić, profesor matematike na Grafičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i građanski aktivista, za Monitor piše o prvoj fotografiji crne rupe, o predistoriji traganja za odgovorima na pitanja za koja nismo znali ni da postoje, o radu Alberta Anštajna, Karla Švarcšilda, Subramanijana Čandrakekara, Artura Edingtona, Roberta Openhajmera...

Prvi pulsar, nebesko tijelo koje je u vrlo pravilnim razmacima emitiralo pulseve radio valova otkrili su radioastronomi 1967. godine. U početku su, zbog te pravilnosti, mislili da se radi o signalima vanzemaljske civilizacije. Pokazalo se da se radi o neutronskoj zvijezdi koja se okreće oko svoje ose stotinak puta u sekundi.

Prve crne rupe pronađene su početkom sedamdesetih 20. stoljeća, na sličan, posredan način, iz ponašanja zvijezda u njihovoј blizini. Ubrzo su modeli crnih rupa postali jedna od glavnih tema teorijskih astrofizičara. Sfera Schwarzschildovog radijusa, granica područja iz kojeg ne može doći ni materija ni energija, ni informacija o ikakvom događaju, nazvana je horizont događaja. Horizont događaja nije ništa materijalno, tek četverodimenzionalna međa iza koje ne postoji materija kakvu poznajemo, a poznata materija kao da nestaje u središtu te sfere, bezdimenzionalnoj matematičkoj točki. Od nje ostaje samo gravitacija, trajna zakrivljenost prostora na granici našeg svemira, granici svemira naspram rupe u prostoru i vremenu.

Nakraju svoje plodne znanstvene karijere, okrunjene Nobelovom nagradom za fiziku 1983., Chandrasekhar se vratio izučavanju crnih rupa; o tome je objavio knjigu *Matematička teorija crnih rupa*. Kao neobična crtica iz života i gotovo kao igra subbine zvuči podatak da je jedan od najboljih Chandrasekharovih prijatelja postao Martin Schwarzschild, sin Karla Schwarzschilda. On je, već kao ugledni astrofizičar, došao u

USA kao emigrant pred nacistima.

Subrahmanyan Chandrasekhar umro je 1995. Par godina kasnije lansiran je satelit, njemu u čast nazvan *Chandra*. Krajem 2000. godine *Chandra* je registrirao snažan mlaz rendgenskog zračenja iz smjera sazviježđa Sagitarius (Strijelac). Sva daljnja istraživanja ukazivala su da se radi o crnoj

Do danas su otkrivene stotine crnih rupa, najbliža na udaljenosti 3000 svjetlosnih godina od Zemlje, a sve ukazuje da većina galaksija u svom središtu ima golemu crnu rupu

rupi u središtu naše galaksije, 26 tisuća svjetlosnih godina od Zemlje. Dobila je ime Sagittarius A*, utvrđeno je da ima masu četiri milijuna puta veću od mase Sunca, a Schwarzschildov radijus oko 17 puta veći od sunčevog radijusa. Unutar udaljenosti od jedne svjetlosne godine oko Sagitariusa A* kruže

uspjeli fotografirati, a s druge strane naučile su nas postaviti pitanja za koja nismo znali da postoje.

Objavljanje fotografije crne rupe u travnju 2019. kao da simbolično obilježava stogodišnjicu jednog znanstvenog i tehnološkog pothvata slične važnosti – astronomskog promatranja, pod

rupe obišla je svijet, na njoj se „vidi ono što je nevidljivo“, mjesto na kojem svjetlost nestaje, a vrijeme stoji. To je fotografija „sjene“ crne rupe i njene neposredne okoline. Teoretski model crnih rupa predviđa sjenu crne rupe, tamni krug okružen svjetlim prstenom. Sjena je zapravo slika horizonta događaja stvorena zrakama svjetlosti, odnosno zrakama elektromagnetskog zračenja kad one prolaze zakrivljenim prostorom oko horizonta događaja. Sjena crne rupe trebala bi biti okružena prstenom materije koja kruži oko horizonta događaja i isijava elektromagnetsko zračenje. U onom dijelu prstena gdje se ta materija pri kruženju kreće prema nama, zračenje bi trebalo biti intenzivnije.

Točno to se vidi na fotografiji. Fotografija je, inače, „našminkana“ bojama iz spektra vidljive svjetlosti. U stvarnosti su snimljeni radiovalovi dužine oko jedan milimetar.

Ingenioznost i dovitljivost astrofizičara, inžinjera i stručnjaka za kompjutersku obradu podataka, umrežavanje osam radioteleskopa smještenih od vrha ugaslog vulkana na Hawaiima, preko sistema radioteleskopa na vrhovima Andi, do radioteleskopa u bazi Amundsen – Scott na Južnom polu, korištenje atomskih satova za sinhronizaciju tih radioteleskopa kako bi se efektivno pretvorili u jedan radioteleskop promjera dvanaest tisuća kilometara, korištenje superračunala za slaganje podataka dobivenih radiovalovima, u sliku crne rupe iz središta galaksije udaljene 54 milijuna svjetlosnih godina, zaslužuje svoju vlastitu priču.

Sve zajedno spada to u postignuća na koja gledamo kao na uspjehe čovječanstva. A razmjeri o kojima se radi upućuju na skromnost u procjeni vlastite važnosti i obazrivost prema sićušnom svijetu koji dijelimo sa svim pripadnicima naše vrste pa i sa svim živim bićima.

(Nastaviće se)

oblaci prašine i milijuni zvijezda, neke brzinama od više tisuća kilometara u sekundi. Registrirana zračenja tiha su jeka kataklizmičnih sudara iznad horizonta događaja, pri kojima se oslobođaju energije kozmičkih razmjera, dio u obliku elektromagnetskog zračenja, od radiovalova do rendgenskih zraka.

Do danas su otkrivene stotine crnih rupa, najbliže na udaljenosti 3000 svjetlosnih godina od Zemlje, a sve ukazuje da većina galaksija u svom središtu ima golemu crnu rupu. U samo jednoj generaciji egzotične tvorevine opisane od Chandrasekhara kao „najsavršeniji makroskopski objekti u svemiru izgrađeni od naših ideja o vremenu i prostoru“, postale su s jedne strane toliko stvarne da smo ih

vodstvom A. Eddingtona, prolaza svjetlosti pored Sunca za vrijeme pomrčine 1919. godine, čiji rezultati su eksperimentalno potvrdili Opću teoriju relativnosti i otvorili novu stranicu u ljudskoj spoznaji.

Senzacionalna fotografija crne

Senzacionalna fotografija crne rupe obišla je svijet, na njoj se „vidi ono što je nevidljivo“, mjesto na kojem svjetlost nestaje, a vrijeme stoji. To je fotografija „sjene“ crne rupe i njene neposredne okoline

DINO GANIĆ

Kako čovjek nauči sam da stvara muziku?

Interesovanje za muziku je oduvijek postojalo, a prvi korak napravio sam kada sam imao 12 godina. Gledao sam *White Sensation*, muzičko-scenski spektakl na televiziji i poželio da se baš time i ja bavim. Sa interneta sam preuzeo program Virtual DJ, koji je namijenjen za početnike u DJ-ingu. Kasnije, kad sam odlučio da stvaram pronašao sam program za produkciju FL studio. Na internetu možete svašta da pronađete. Jednostavno sam istraživao i istraživao i sve radio po sluhu kao što i danas praktikujem. Ispostavilo se da to nije bila pogrešna odluka. Dok sam se pronašao, promijenio sam mnogo žanrova. To je zbunjivalo ljude oko mene i uticalo je na moje angažmane. Trenutno radim na svom prvom EP-u koji će uskoro ugledati svjetlost dana.

Zbog čega ste odlučili da ne pohadate muzičku školu?

Odgovor je prost. Bio sam ograničen izborom u muzičkoj školi u Podgorici. Mene je zanimala isključivo elektronska muzika. Kako taj smjer ne postoji shvatio sam da je boljeći alternativnim putem do cilja. Prijavio sam se na on-lajn takmičenje za muzičkog kompozitora gdje sam izabran za kompozitora filma *The Legend of the Winged Guardian*, a kasnije i za muzičkog direktora istog filma. Imam i dva seta na mixcloudu – britanskom on-lajn servisu za emitovanje muzike, koji su ušli u top 100 na globalnoj dark techno listi. Hoću da kažem da se ponekad rizik isplati.

Po čemu je filmska muzika specifična?

Proces stvaranja filmske muzike počinje sa slikom u glavi. To što vidim, pokušam da ispričam muzikom. To znači da i kada biste slušali samo muziku, mogli biste da prepostavite o čemu se radi u filmu. Tekst nije neophodan da bi se razumjela i osjećala filmska muzika.

Kakva je underground scena u Crnoj Gori? Na čemu može da

Dino Ganić, rođen je 1997. godine i završio je Srednju elektrotehničku školu Vaso Aligrudić u Podgorici. Bavi se komponovanjem, produkcijom i DJ-ingom. Samouk je. Muzički je direktor i kompozitor stranog animiranog filma *The Legend of the Winged Guardian* koji će uskoro izaći

se radi?

Rekao bih da je *Sea Dance* nešto najbolje što se desilo crnogorskoj muzičkoj sceni. Prije tog festivala, nije bilo baš prilika da čujete toliko izvođača u Crnoj Gori. Mali je broj organizacija koje se trude da očuvaju underground scenu, sve je fokusirano na komercijalni zvuk. Gdje su ostali žanrovi? Mislim i da Podgorica zaslужuje pravi, kvalitetan klub, a ne prostor gdje se samo donese ozvučenje.

Kolika su ulaganja jednog početnika u komponovanju i DJ-ingu?

Sve što vam treba su kompjuter,

dva zvučnika i kontroler za početnike. Ja sam startovao od najjeftinijih. Kvalitet muzike ne zavisi od opreme. Naravno, ko uđe u muziku ozbiljnije, shvatice da tek slijede velika ulaganja. Za početak je ovo i više nego dovoljno.

Šta biste posavjetovali druge koji odluče da se oprobaju u ovoj vrsti muzike?

Poručio bih im da ne gube vrijeme i da pametno iskoriste internet. Postoji gomila tutorijala, po principu korak po korak, i na najprostijim platformama za korišćenje, poput Jutjuba. Svako ko ima volju da nauči nešto, naučiće.

Andrea JELIĆ